

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ, ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ, ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ
ԵՎ ՍՊՈՐՏԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԳՐԱՐԱՅԻՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ԱԳՐՈՔԻԶՆԵՍԻ ԵՎ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ
«ԱԳՐՈՔԻԶՆԵՍ ԵՎ ՖԻՆԱՆՍՆԵՐ» ԿՐԹԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ
ՖԻՆԱՆՍԱՀԱՇՎԱՅԻՆ ԱՄՔԻՈՆ

«ԹՈՒՅԼԱՏՐՎՈՒՄ Է ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ»

ԱՄՔԻՈՆԻ ՎԱՐԻՉ _____ (Ա. Հ. ՄԵԼՔՈՆՅԱՆ)

«—» _____ 2024թ.

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍԱԿԱՆ ԹԵՉ

ԹԵՄԱ՝ ԱԳՐՈՔԻԶՆԵՍԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ
(«ԹԻՆԿ ԹԱՆԿ ԱՐՄԵՆԻԱ ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ» ՀԿ-Ի ՕՐԻՆԱԿՈՎ)

ՄԱԳԻՍՏՐԱՆՏ՝ ՀԱԿՈՔՅԱՆ ԱՐՍԵՆ ԱՐՏԱՇԵՍԻ

ՂԵԿԱՎԱՐ՝ ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆ Ա.Մ.

ԳՐԱԽՈՍՈՂ ԹԱԴԵՎՈՍՅԱՆ Զ. Ա.

ԵՐԵՎԱՆ – 2024

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ներածություն.....	3
ԳԼՈՒԽ 1. ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ.....	5
1.1 PEST ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅԱՆ ԷՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱԳՐՈՔԻԶՆԵՍԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ	5
1.2 SWOT ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅԱՆ ԷՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱԳՐՈՔԻԶՆԵՍԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ.....	10
1.3 ԱԳՐՈՔԻԶՆԵՍԻ ԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ.....	19
ԳԼՈՒԽ 2. ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՎՈՂ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ՀԱՄԱՌՈՏ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ.....	24
2.1 «ԹԻՆԿ ԹԱՆԿ ԱՐՄԵՆԻԱ ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ» ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ ԵՎ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ.....	24
2.2 ՀՀ ՎԱՅՈՅ ԶՈՐԻ ՄԱՐԶԻ ԱՐԵՆԻ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԽԱԶԻԿ ԳՅՈՒՂԻ ՀԱՄԱՌՈՏ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ.....	29
ԳԼՈՒԽ 3. ՀՀ ԶՐԱՅԻՆ ՈԼՈՐՏԻ ԵՎ «ԽԵԼԱՅԻ ԳՅՈՒՂ» ԳԱՂԱՓԱՐԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ՀՀ- ՈՒՄ ԱԳՐՈՔԻԶՆԵՍԻ PEST և SWOT ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐ	31
3.1 ՀՀ ԶՐԱՅԻՆ ՈԼՈՐՏԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՆԵՐԿԱ ՎԻՃԱԿԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆ.....	31
3.2 «ԽԵԼԱՅԻ ԳՅՈՒՂ» ԳԱՂԱՓԱՐԸ ՈՐՊԵՍ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐ.....	33
3.3 ՀՀ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ PESTEL ՀԱՄԱՌՈՏ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ.....	40
3.4 ՀՀ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ SWOT ՀԱՄԱՌՈՏ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ.....	50

ԳԼՈՒԽ 4. ՀՀ ՎԱՅՈՑ ՁՈՐ-Ի ՄԱՐԶԻ ԱՐԵՆԻ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԽԱՉԻԿ ԳՅՈՒՂԻ ՎԱՐԵԼՈՂԵՐԻ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԵՎ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ 10 ՏԱՐՎԱ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ՊԼԱՆ, ՆԱԽԱԳԻԾԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅՈՒՆ.....	61
4.1 ՆԱԽԱԳԾԻ ԿԱՌՈՒՅՎԱԾՔ.....	61
4.2 ՆԱԽԱԳԾԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՇՎԱՐԿ.....	64
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ.....	75
ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ	
ՀԱՎԵԼՎԱԾ 1,0 ՆԱԽԱԳԾՈՒՄ ՆԱԽԱՏԵՍՎԱԾ ՄՇԱԿԱԲՈՒՅՍԵՐԻ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ՔԱՐՏԵՐ	
ՀԱՎԵԼՎԱԾ 2,0 ԹԵԶԻ 4.2-ՐԴ ԳԼԽԻ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆ ՀԱՇՎԱՐԿՆԵՐ	

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Թեմայի արդիականությունը: Վերջին տասնամյակներում հաստատվեց իրավիճակ, որտեղ պարզ եղավ ՀՀ - ում ագրոբիզնեսի կարևորության մակարդակը: Տարեցտարի ակտիվ զարգացում ապրող ագրոբիզնեսը չի կարող չունենալ ընթացիկ և գլոբալ հիմնախնդիրներ: Այս խնդիրները ունեն լուծման տարբեր մակարդակներ, բայց կան մակարդակներ, որոնք պետք է լուծի տեղի բնակչությունը իր ուժերով:

Աշխատանքի նպատակը և խնդիրները: Աշխատանքի հիմնական նպատակն է ուսումնասիրել սահմանամերձ գյուղերում ագրոբիզնեսի հիմնախնդիրները և դրանց վրա ազդող գործոնների վերլուծությունները: Մեր կողմից նպատակ է դրվել ուսումնասիրել ՀՀ ագրոբիզնեսի և ընդհանրապես գյուղատնտեսության հիմնախնդիրները, գնահատել նրանց բարդությունը, և առաջարկել լավագույն լուծումները՝ ապագայում նման խնդիրները բացառելու համար: Հետազոտության նպատակը իրականացնելու համար նախատեսվում է լուծել հետևյալ խնդիրները.

" գնահատել ՀՀ գյուղատնտեսության տնտեսական վիճակը PEST և SWOT վերլուծությունների միջոցով

" ուսումնասիրել «Թինկ թանկ Արմենիա» վերլուծական կենտրոն ՀԿ-ի կողմից կատարված ուսումնասիրությունները ՀՀ Զրային ռեսուրսների ոլորտում

" ուսումնասիրել «Թինկ թանկ Արմենիա» վերլուծական կենտրոն ՀԿ-ի կողմից կատարված վերլուծությունները «Խելացի գյուղ» գաղափարի շրջանակներում,

ՀՀ Վայոց Ձոր մարզի Արենի խոշորացված համայնքի Խաչիկ գյուղում ոռոգման ջրի հիմնախնդիրը և համայնքում ագրոբիզնեսի զարգացման հիմնախնդիրները: Ընտրվել է վերը նշված ՀԿ կողմից ուսումնասիրվող տարածաշրջանը: Սահմանամերձ գյուղերի զարգացման հիմնախնդիրը նույնպես ուսումնասիրվել է տվյալ համայնքում:

Թեզի շրջանակներում ուսումնասիրվել է Խաչիկ գյուղի օրինակը և կատարվել է նախագծի մոդելավորում: Թեզի շրջանակում կատարվել են բազմաթիվ ուսումնասիրություններ, որոնք կարելի է դասակարգել որպես դեդուկցիայի և ինդուկցիայի մեթոդներով կատարված մտահանգումներ: Ընտրելով այս թեման պարզ դարձավ, որ միայն դեդուկցիայի մեթոդով գործելու հնարավորություն չկա, քանզի չկա տվյալ մտահանգման համապատասխան նախադրյալներ: Թեման ընտրվել է բավականին լայն սպեկտրով, բայց տվյալ թեզի մեջ ուսումնասիրվել է կոնկրետ դեպք կոնկրետ օրինակով և առաջարկով, որի նմանը չկա ՀՀ-ում ինչպես նաև աշխարհում:

Աշխատանքի տեսամեթոդական հիմքը և տեղեկատվության ապահովումը: Որպես տեսական և մեթոդական հիմք են հանդիսացել տնտեսագետների և այլ մասնագետների տեսական, վերլուծական և գործնական աշխատությունները, ուսումնասիրվող բնագավառին վերաբերող մեթոդական սկզբունքները, միջազգային պրակտիկայում կիրառվող մոտեցումները, ինչպես նաև ՀՀ օրենքները, հաշվապահական հաշվառման միջազգային ստանդարտները, օրենսդրական նորմատիվային ակտերը և այլն: Աշխատանքում օգտագործվել են ինչպես արտասահմանյան հեղինակների, այնպես էլ հայ հեղինակների աշխատանքները:

Աշխատանքի կառուցվածքը: Աշխատանքը բաղկացած է ներածությունից, չորս գլուխներից, եզրակացություններից և առաջարկություններից, օգտագործված գրականության ցանկից:

Աշխատանքի վերջում ներկայացված է օգտագործված գրականության ցանկը և որպես հավելված 1.0 կցված է նախագծում օգտագործվող մշակաբույսերի տեխնոլոգիական քարտերը, իսկ որպես հավելված 2.0 կցված է թեզի 4.2-րդ գլխի մանրամասն հաշվարկները:

ԳԼՈՒԽ 1 ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

1,1 PEST ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅԱՆ ԷՌԻԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱԳՐՈՔԻԶՆԵՍԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ

PEST վերլուծությունը բիզնեսում երկարաժամկետ պլանավորման մարքեթինգային գործիք է, որը թույլ է տալիս հաշվի առնել շրջակա միջավայրի գործոնների ազդեցությունը: Նման ազդեցության հետևանքների կանխատեսումն օգնում է տեղեկացված որոշումներ կայացնել և նվազագույնի հասցնել սխալները:

PEST վերլուծության պատրաստման կարևոր կետեր.

Քաղաքական, տնտեսական, սոցիալ-մշակութային և տեխնոլոգիական գործոնները գնահատելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել ոչ միայն դրանց փաստացի վիճակը, այլև մի քանի տարի առաջ կանխատեսել յուրաքանչյուր գործոնի հնարավոր փոփոխությունները: Ահա թե ինչու է այդքան կարևոր, որ PEST վերլուծությանը մասնակցեն ոլորտի փորձագետները կամ ընկերության անձնակազմը, ովքեր երկար ժամանակ շփվում են շուկայի հետ:

PEST վերլուծության անցկացման ողջ գործընթացը կարելի է բաժանել հետևյալ փուլերի.

1. Գործոնների բացահայտում, որոնք կարող են ազդել ընկերության վաճառքի և շահույթի վրա
2. Յուրաքանչյուր գործոնի փոփոխությունների դինամիկայի և բնույթի վերաբերյալ տեղեկատվության հավաքում
3. Յուրաքանչյուր գործոնի նշանակության և ազդեցության աստիճանի վերլուծություն
4. PEST վերլուծության ամփոփ աղյուսակի կազմում

Տեղեկատվությունն ու իրավիճակի ըմբռնումը ցանկացած վերլուծության ամենակարևոր փուլն է: Շուկայի փոփոխվող գործոնների իրատեսական պատկերացում կազմելու համար հարցազրույց վերցրեք մարդկանցից, ովքեր նայում են շուկային տարբեր տեսակետներից՝ անկախ շուկայի փորձագետներ, վաճառքի մենեջերներ, վաճառողներ (ուղղակիորեն շփվելով վերջնական հաճախորդների

հետ), բիզնեսի սեփականատերեր, տարբեր բաժինների ղեկավարներ, ընկերության բարձրագույն ղեկավարություն: Ինտերնետում և տպագիր մամուլում ուսումնասիրեք շուկայում առկա բոլոր բաց տեղեկությունները: Տեսեք, թե ինչ զարգացման է հասել ձեր ոլորտը ավելի զարգացած երկրներում, և ինչ խնդիրների է բախվել նմանատիպ երկրների շուկաներում:

Քայլ առաջին. որոշել վերլուծության գործոնները

Առաջին քայլն այն գործոնների ցանկն է, որոնք կարող են ազդել ձեր զարգացման և ապագայի վրա երկարաժամկետ հեռանկարում (3-5 տարի): Այս գործոնները բաժանենք 4 խմբի՝ քաղաքական, տնտեսական, սոցիալ-մշակութային և տեխնոլոգիական: Որոշ դեպքերում մեթոդաբանությունը համալրվում է այլ գործոններով, որոնք կարևոր են որոշակի ձեռնարկության համար: Օրինակ, PESTEL վերլուծությունը PEST վերլուծություն է, որը ընդլայնվում է էկոլոգիական (էկոլոգիա) և իրավական (օրենք) գործոններով: Արդյունաբերության վերլուծության գործակիցը ավելացնելիս ստացվում է PESTELI վերլուծություն: Իսկ LONGPEST վերլուծության մեթոդը բխում է PEST վերլուծությունից տարբեր մակարդակներում՝ Տեղական + Ազգային + Գլոբալ:

PEST գործոնների առավել մանրամասն ցանկը, որոնք սովորաբար համարվում են.

(P) POLITICAL - արտաքին միջավայրի քաղաքական գործոններ

1. Քաղաքական իշխանության և գործող իշխանության կայունությունը,
2. Բյուրոկրատացում և կոռուպցիայի մակարդակ,
3. Հարկային քաղաքականություն (սակագներ և արտոնություններ),
4. Տեղեկատվության ազատություն և լրատվամիջոցների անկախություն,
5. Ներմուծման քանակական և որակական սահմանափակումներ, առևտրային քաղաքականություն,
6. Արդյունաբերության պրոտեկցիոնիզմի ցանկությունը, պետական ընկերությունների առկայությունը,

---

²Н. Титова, В. Колочева, О. Лямзин. Разработка стратегических альтернатив развития предприятий розничной торговли в конкурентной среде с использованием PEST-анализа. — Litres, 2022. — 60 с. — ISBN 978-5-4573-9547-3.

<https://znanierussia.ru/articles/PEST->

[%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7#%D0%9B%D0%B8%D1%](https://znanierussia.ru/articles/PEST-%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7#%D0%9B%D0%B8%D1%)

7. Մտավոր սեփականության պաշտպանության աստիճան և հեղինակային իրավունքի իրավունք,
8. Հակամենաշնորհային և աշխատանքային օրենսդրություն,
9. Բնապահպանական օրենսդրություն,
10. Արդյունաբերությունը կարգավորող ապագա և գործող օրենսդրություն,
11. Երկրում ռազմական գործողությունների զարգացման հավանականություն,

(E) ECONOMICAL- արտաքին միջավայրի տնտեսական գործոններ

1. Տնտեսական աճի տեմպ
2. Գնաճի մակարդակը և տոկոսադրույքները
3. Հիմնական արժույթի փոխարժեքները
4. Գործազրկության մակարդակը, չափը և վարձատրության պայմանները
5. Ձեռնարկատիրության և բիզնես միջավայրի զարգացման մակարդակը
6. Երկրի դրամավարկային և հարկաբյուջետային քաղաքականությունը
7. Բնակչության տնօրինվող եկամտի մակարդակը
8. Գլոբալիզացիայի և տնտեսության բացության աստիճանը
9. Բանկային հատվածի զարգացման մակարդակը

(S) SOCIO-CULTURAL — արտաքին միջավայրի սոցիալ-մշակութային գործոններ

10. Առողջապահության և կրթության մակարդակը
11. Վերաբերմունք ներմուծվող ապրանքների և ծառայությունների նկատմամբ
12. Վերաբերմունք աշխատանքի, կարիերայի, հանգստի և կենսաթոշակի նկատմամբ
13. Ապրանքի որակի և սպասարկման մակարդակի պահանջներ
14. Խնայողությունների և վարկավորման մշակույթը հասարակության մեջ
15. Կենսակերպ և սպառման սովորություններ
16. Կրոնի և այլ հավատալիքների զարգացում
17. Վերաբերմունք բնական և էկոլոգիապես մաքուր արտադրանքի նկատմամբ
18. Բնակչության աճի տեմպերը

Гусева Н. И., Миннигалева Г. А., Дворяшина М. М. Практики менеджмента в российских компаниях. Том 2. — Издательский Дом ВШЭ, 2022. — 108 с. — ISBN 978-5-7598-2705-4.
<http://powerbranding.ru/biznes-analiz/pest/example/>

19. Միգրացիայի տեմպերը և ներգաղթի տրամադրությունները
20. Բնակչության սեռատարիքային կառուցվածքը և կյանքի տևողությունը
21. Սոցիալական շերտավորումը հասարակության մեջ, փոքրամասնություններ
22. Ընտանիքի չափը և կառուցվածքը

(T) TECHNOLOGICAL — տեխնոլոգիական բնապահպանական գործոններ

1. Հետազոտության և զարգացման ծախսեր
2. Արդյունաբերության նորարարության և տեխնոլոգիական զարգացման մակարդակը
3. Արդյունաբերության տեխնոլոգիական սարքավորումների ոլորտում օրենսդրություն
4. Ինտերնետի զարգացում և ներթափանցում, շարժական սարքերի զարգացում
5. Նորագույն տեխնոլոգիաներին մատչելիություն
6. Տեխնոլոգիաների օգտագործման, ընդունման և փոխանցման ծավալը

Քայլ երկրորդ՝ որոշել գործոնների ազդեցության աստիճանը

Այն բանից հետո, երբ ընտրվեն բոլոր գործոնները, որոնք կարող են ազդել զարգացման և ապագայի վրա, անհրաժեշտ է գնահատել յուրաքանչյուր գործոնի ազդեցության ուժը: Գործոնի ազդեցության ուժը գնահատվում է 1-ից 3 սանդղակով, որտեղ.

- 1 – գործոնի ազդեցությունը փոքր է, գործոնի ցանկացած փոփոխություն գործնականում չի ազդում ընկերության գործունեության վրա,
- 2 - գործոնի միայն էական փոփոխությունն է ազդում ընկերության վաճառքի և շահույթի վրա,
- 3 – գործոնի ազդեցությունը մեծ է, ցանկացած տատանում էական փոփոխություններ են առաջացնում ընկերության վաճառքի և շահույթի մեջ:

Այն գործոնները, որոնք ընդհանրապես չեն ազդում ընկերության գործունեության վրա, պարզապես ներառված չեն աղյուսակում: Գործոնի ազդեցության ուժի գնահատումը սուբյեկտիվ փորձագիտական գնահատական է:

Жданкин Николай Александрович. Стратегический менеджмент. Учебник. — Кнорус, 2022. — 398 с. — ISBN 978-5-406-08867-8.

<https://ru.wikipedia.org/wiki/PEST-%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7>

Քայլ երրորդ՝ գնահատել գործոնի փոփոխության հավանականությունը

Տատանումների հավանականությունը գնահատվում է 5 բալանոց սանդղակով, որտեղ 1-ը նշանակում է շրջակա միջավայրի գործոնի փոփոխության նվազագույն հավանականություն, իսկ 5-ը՝ առավելագույն հավանականություն: Գնահատումը ավելի լավ է անցկացնել ոչ թե անհատապես, այլ մարդկանց շրջանակում, ովքեր ունեն որոշակի փորձ արդյունաբերության մեջ և փորձառություն աշխատանքի ցանկացած ոլորտում:

Քայլ չորրորդ՝ գործոնների իրական նշանակության գնահատում

Հաջորդ քայլը յուրաքանչյուր գործոնի իրական նշանակությունը հաշվարկելն է: Իրական նշանակությունը թույլ է տալիս գնահատել, թե պետությունը որքանով պետք է ուշադրություն դարձնի և վերահսկի արտաքին միջավայրի փոփոխության գործոնը: Որքան բարձր է գործոնի իրական նշանակությունը (աղյուսակում սա «Միջին կշռված գնահատական» սյունակն է), այս ցուցանիշը համարվում է «գործոնի միջին միավոր» * (գործոնային քաշը/կշիռների գումարը): Սա թույլ է տալիս բոլոր գործոնների արժեքները բերել ընդհանուր հայտարարի: Մեծ ուշադրություն և ջանք պետք է դրվի երկրի տնտեսության վրա գործոնի բացասական ազդեցությունը նվազեցնելու համար:

Քայլ հինգերորդ՝ PEST վերլուծության ամփոփ աղյուսակի կազմում վերլուծության վերջին քայլը բոլոր հաշվարկները մատրիցային ձևի բերելն է:

PEST վերլուծության աղյուսակը միջանկյալ տարբերակ է: Վերլուծությունն ավարտելու համար անհրաժեշտ է եզրակացություններ անել՝ յուրաքանչյուր գործոնի համար գրել գործոնի ազդեցությունը ոլորտի, ընկերության վրա և պլանավորել այն ծրագրերը, որոնք պետք է իրականացվեն գործոնի բացասական ազդեցությունը նվազեցնելու համար: Նաև առավելագույնս օգտագործել գործոնի դրական ազդեցությունը:

Н. Титова, В. Колочева, О. Лямзин. Разработка стратегических альтернатив развития предприятий розничной торговли в конкурентной среде с использованием PEST-анализа. — Litres, 2022. — 60 с. — ISBN 978-5-4573-9547-3.

1.2 SWOT ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅԱՆ ԷՈՒԹՅՈՒՆԸ և ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱԳՐՈՔԻԶՆԵՍԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ

Նախագծի արդյունավետ կառավարումը և նախագծերի զարգացումը սկսվում են իրավիճակի հիմնական ուսումնասիրությունից, որը կոչվում է SWOT վերլուծություն: Նրա օգնությամբ նրանք որոշում են արտադրանքի վրա աշխատելու ռազմավարությունը և հաշվարկում դրա հետ կապված ռիսկերը: Այս ենթագլխում ներկայացված է, թե ինչու է օգտագործվում SWOT վերլուծությունը, որոնք են դրա առավելություններն ու թերությունները, ինչպես դա անել և ինչպես մշակել ստացված արդյունքները:

Ինչ է SWOT վերլուծությունը

SWOT-ը ձեռնարկության կամ կոնկրետ արտադրանքի ուժեղ և թույլ կողմերի մարքեթինգային և այլ ուսումնասիրությունների մի շարք է: Վերլուծության ընթացքում հայտնաբերվում և գնահատվում են բոլոր գործոնները, որոնք ուղղակի և անուղղակի ազդում են ծրագրի վրա:

Մինչ այս ալգորիթմի ներդրումը նախագծի հեռանկարները որոշելու համար հաշվի են առնվել միայն ընկերության ուժեղ և թույլ կողմերը: Օրինակ՝ համեմատել են առավելություններն ու թերությունները, և դրանց հարաբերակցությունից եզրակացություն են արել արտադրանքի հետագա զարգացման մասին: Քենեթ Էնդրյուան ընդլայնել է բանաձևը երկու բաղադրիչով՝ արտաքին և ներքին ազդեցության գործոններով: Այսպիսով, նա նախագծի ուժեղ և թույլ կողմերի վերլուծությունը վերածեց նախագծի գնահատման հանրաճանաչ մոդելի:

SWOT վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ առևտրային նախագծի հաջող զարգացման համար պետք է հաշվի առնել հետևյալ բնութագրերը.

Гусева Н. И., Миннигалева Г. А., Дворяшина М. М. Практики менеджмента в российских компаниях. Том 2. — Издательский Дом ВШЭ, 2022. — 108 с. — ISBN 978-5-7598-2705-4.
<https://znanierussia.ru/articles/SWOT-%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7>

- S (strengths) - ուժեղ կողմեր. Սրանք առավելություններ են, արժեքներ, բացառիկ հնարավորություններ: Դրա շնորհիվ ընկերությունը մեծացնում է վաճառքը, ներկայությունը շուկայում և իրեն վստահ է զգում մրցակցության մեջ:
- W (weaknesses) - թույլ կողմեր: Թերությունները, որտեղ և ինչ ձևերով եք պարտվում ձեր մրցակիցներին: Այս բնութագրերը դանդաղեցնում են շահույթի աճը, խոչընդոտում զարգացմանը և հետ են քաշում:
- O (opportunities) - հնարավորություններ. Սրանք լծակներ են, որոնք նախագծի ձեռքում են և կարող են ուղղակիորեն ազդել, օրինակ, աշխատակիցների հմտությունների կատարելագործման, կամ նոր սարքավորումների ձեռքբերման վրա:
- T (threats) - սպառնալիքներ. Դժվարություններ, արտաքին գործոններ, որոնք կախված չեն կայացրած որոշումներից:

Կան երեք հատկանիշներ, որոնց վրա նախագիծը կարող է ազդել. Օրինակ՝ վերացնենք թերությունները (թույլ կողմերը) նոր տեխնոլոգիաների, լուծումների (հնարավորությունների) ներդրման միջոցով և ամրապնդենք մրցակցային առավելությունները (ուժեղ կողմերը): SWOT վերլուծությունը հաշվի է առնում նաև արտաքին պատճառների կատեգորիան՝ աճի սպառնալիքները: Դրանք են բնական աղետները, տարածաշրջանի կլիման, փոխարժեքները, նոր օրենքների ընդունումը, երկրի քաղաքական իրավիճակը, ժողովրդագրությունը և այլ գործոնները:

SWOT վերլուծության հիմնական խնդիրն է մշակել ձեռնարկության կամ նախագծի զարգացման ռազմավարություն՝ հաշվի առնելով նախագծի վրա ազդող բոլոր գործոնները: Ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս որոշել ընկերության առկա և կանխատեսվող առավելություններն ու թերությունները, գնահատել արտաքին միջավայրի ազդեցությունը, գտնել նախագծի մշակման ամենաարդյունավետ մեթոդները և թերությունները վերացնելու ուղիները:

Филип Котлер, Роланд Бергер, Нильс Бикхофф. Стратегический менеджмент по Котлеру. Лучшие приемы и методы = The Quintessence of Strategic Management: What You Really Need to Know to Survive in Business. — Альпина Паблишер, 2012. — 144 с. — ISBN 978-5-9614-2213-9.

SWOT վերլուծության անհրաժեշտությունը ագրորիզնեսում.

- Սահմանել նախագծերի և ծրագրերի ուժեղ և թույլ կողմերը

Կարևոր է, որ վերլուծությունը ցույց տա առավելություններն ու թերությունները ժողովրդի, և ոչ թե պետության տեսանկյունից: Նախագծի հաջողությունը կախված է սպառողից, ուստի պետք է լսել նրա կարծիքը: Հավաքենք բնակչության կարծիքները, վերլուծենք կարծիքները և մեկնաբանությունները սոցիալական ցանցերում, հաշվի առնենք դրական և բացասական տեսակետները: Այս ամենը հիմք է դառնալու առաջիկա վերլուծությունների համար:

- Հայտնաբերել հնարավորություններ և սպառնալիքներ

Ծրագրի զարգացման հետագիծը կախված է ոչ միայն դրա առավելություններից և թերություններից, այլև արտաքին գործոններից: SWOT վերլուծությունն անհրաժեշտ է հենց այս գործոնները գտնելու և ուսումնասիրելու համար՝ այն ամենը, ինչը կարող է արագացնել կամ դանդաղեցնել նախագծի զարգացումը: Դիտարկենք օրենսդրության փոփոխությունները, նոր տեխնոլոգիաների ի հայտ գալը, մրցակիցների պլանները և շուկայի պայմանները:

- Միացնել ներքին և արտաքին գործոնները

SWOT վերլուծությունը կապում է ծրագրի ուժեղ և թույլ կողմերը բացահայտված հնարավորությունների և սպառնալիքների հետ: Արդյունքում ստացվում է տեղի ունեցողի օբյեկտիվ պատկեր, որի վրա կարող եք ապավինել ռազմավարություն մշակելիս: Եթե հաշվի առնեք՝ միայն արտաքին կամ միայն ներքին գործոններ, սխալներն անխուսափելի են:

- Ընտրեք պետության զարգացման ուղղություններ

Այս նպատակն իրականացվում է, երբ պետությունը որոշումներ է կայացնում SWOT վերլուծության արդյունքների հիման վրա:

Հետազոտության այս մեթոդը հարմար է նոր ձեռնարկության, ընկերության, ծառայության կամ արտադրանքի ռազմավարություն մշակելու համար: Ալգորիթմը հաճախ օգտագործվում է անձնական և մասնագիտական աճի ինքնավերլուծության համար: Այն նաև օգտագործվում է խորշում մրցակցային հետախուզության համար: Օրինակ, վերլուծությունն օգնում է շուկայում առկա առաջարկները բաժանել թիրախային լսարանի շրջանում՝ դրանց պահանջարկի աստիճանի համաձայն:

Ցանկացած նախագծի համար կարևոր է իսկապես տեսնել այն լծակները, որոնք նա կարող է վերահսկել՝ ընկերության ներքին ռեսուրսները: Եվ նաև հասկանալ գործոնները ազդեցության գոտուց դուրս՝ արտաքին սպառնալիքները: Պարզապես այս կետերը հասկանալն արդեն խնայում է բյուջեն և ժամանակը:

Ինչպե՞ս անել SWOT վերլուծություն, որպեսզի այն առավելագույն օգուտ բերի: Մենք հետևել ենք հետևյալ կանոններին.

- Կենտրոնանալ նախագծի կոնկրետ ուղղության վրա: Հեռացրել այն ամենը, ինչ ուղղակիորեն կապված չէ նախագծի գործունեության շրջանակի հետ:
- Բացահայտել արտադրանքի և նախագծի ուժեղ և թույլ կողմերը: Օբյեկտիվ լինել՝ հաշվի չառնել այն հատկանիշները, որոնք ցանկանալի է տեսնել ծրագրում :
- SWOT վերլուծությունը վստահել համապատասխան բաժնի մասնագետներին: Նրանք կարող են օբյեկտիվորեն գնահատել ծրագրի զարգացման առավելությունները, թերությունները և հեռանկարները:
- Օգտագործել բնութագրերի ճշգրիտ ձևակերպում, խուսափել անորոշ, ոչ միանշանակ սահմանումներից: Որքան կոնկրետ է նպատակը, այնքան հստակ են դրան հասնելու ուղիները:

SWOT վերլուծության տեսակները

Ընկերությունները օգտագործում են երեք տարբերակ.

- Էքսպրես վերլուծություն

Այն օգտագործվում է նախագծի ուժեղ կողմերը բացահայտելու համար: Շեշտը դրված է առկա առավելությունների և հնարավորությունների վրա՝ բարելավելու ներքին գործոնները, որոնք հաջողությամբ կդիմանան արտաքին ազդեցություններին: Հիմնական առավելությունը, որն ապահովում է էքսպրես SWOT վերլուծությունը, նախագծի բնութագրերի տեսանելիությունն է:

- Ամփոփիչ

Գործում է ընկերության հիմնական կատարողական ցուցանիշներով ժամանակի որոշակի կետում և ապագայում: Այն թույլ է տալիս ստանալ ռազմավարական վերլուծության գործոնների ավելի ճշգրիտ քանակական արժեքներ: Այս տեսակի առավելությունը հետազոտությունից անմիջապես անցումն է նախագծի զարգացման ռազմավարության մշակմանը:

- Խառը

Սա տարբերակ է, որն օգտագործում է էքսպրես և համախմբված տեսակների բնութագրերը: Ավգորիթմը ներառում է առնվազն երեք ռազմավարական ուսումնասիրություն: Քանակական գնահատում չի կատարվում: Բոլոր տվյալները աղյուսակավորված են խաչաձև վերլուծության համար: Հատկանշական է մշակման խորությունը:

Մեթոդի առավելություններն ու թերությունները

SWOT վերլուծությունն ունի հետևյալ առավելությունները.

- նախագծի ուժեղ և թույլ կողմերի որոշում, աճի գործոնների և արտաքին սպառնալիքների բացահայտում:

- Ծրագրի գործունեության ցանկացած ձևի իրականացման հեշտություն և արդյունավետություն: Էքսպրես վերլուծությունը կարող է իրականացնել ցանկացած ձեռնարկատեր կամ աշխատակիցների խումբ՝ առանց մասնագետների օգնության:
- Ընկերության կարողությունների բացահայտում, որոնք ազդում են իրական նախագծի խնդիրների վրա:
- Թուլությունների և ուժեղ կողմերի միջև կապերի բացահայտում՝ հաշվի առնելով աճի հնարավորությունները և արտաքին ռիսկերը: Սա այն հիմնական խնդիրներից մեկն է, որը լուծում է SWOT վերլուծությունը՝ գտնել թերությունների վրա լծակներ և դառնալ ավելի լավը:
- Հաշվարկների պարզություն. ընկերությունը մեծ քանակությամբ տեղեկատվության մշակման կարիք չունի: Սովորաբար բոլոր տվյալները արդեն ձեռքի տակ են, պարզապես անհրաժեշտ է դրանք համակարգել:
- Ընկերության հեռանկարների նախագծում. համախմբված և խառը SWOT վերլուծության ալգորիթմները թույլ են տալիս խորապես զարգացնել ձեր նախագծի աճի ռազմավարությունը:¹¹
- Ծրագրի շահութաբերության գնահատում ներկա իրողություններում. նույնիսկ պարզ էքսպրես վերլուծությունը ցույց կտա, թե որքանով է շահավետ նախագիծը՝ հաշվի առնելով արտաքին և ներքին գործոնները:
- Շուկայական իրավիճակի հետախուզություն. հետազոտությունն օգնում է հասկանալ ընտրված շուկայի ընդհանուր միտումները և մրցակիցների պլանները:
- Ընկերության ներքին ներուժի, ռեսուրսների գնահատում, հնարավոր խնդիրների վերհանում և դրանց մեղմացմանն ուղղված միջոցառումների մշակում:
- Առավել կարևոր սպառնալիքների բացահայտում և արդյունավետ պաշտպանության միջոցների ընտրություն:

Островская В. Н. Анализ отрасли и SWOT–анализ в конкурентно-интеграционном бенчмаркинге // Terra Economicus. — 2008. — № 4—3.

Մեթոդի թերությունները.

- SWOT վերլուծությունը չի տալիս հստակ թվային ցուցիչներ և գործողությունների ուղեցույցներ: Սա առաջին հերթին տեսողական, կառուցվածքային տեղեկատվությունն է: Ոչ ոք չի չեղարկել վերլուծաբանների որակյալ աշխատանքը.

- Վերլուծության արդյունքները ժամանակի ընթացքում դառնում են անտեղի: Եթե շուկայում իրավիճակը փոխվում է կամ փոփոխություններ են տեղի ունենում ընկերության ներսում, ապա հաշվարկները պետք է նորից կատարվեն:

- SWOT-ը գործում է սուբյեկտիվ ցուցանիշներով, ինչը բարդացնում է աշխատանքը:

Ցանկացած ընկերություն կանգնած է հարցի առաջ՝ հաշվարկել՝ ուժեղ և թույլ կողմերը, ռիսկերն ու հնարավորությունները, թե ոչ:

Կարելի է եթե մեզ անհրաժեշտ է արագ տեղեկատվություն ստանալ նախագծի հեռանկարների մասին՝ առանց ժամանակի ընթացքում փոփոխությունների հղումների:

Անհրաժեշտ չէ , եթե մեզ անհրաժեշտ են տվյալներ նախագծի զարգացման վերաբերյալ՝ հաշվի առնելով շուկայի դինամիկան: Այս դեպքում SWOT-ը ժամանակի կորուստ կլինի: Ճշգրիտ պատկերը հնարավոր չէ ստանալ այն պատճառով, որ ուսումնասիրությունը հիմնված է պարզունակ բնութագրերի վրա:

Ինչպես կատարել SWOT վերլուծություն

Դիտարկենք հետազոտության իրականացման քայլ առ քայլ ավգորիթմ:

Քայլ 1. Գրելով ընկերության կամ նախագծի հիմնական նպատակներն ու խնդիրները մենք պարզում ենք դրդապատճառները. ինչու է մեզ հարկավոր զարգացնել մեր ընտրած նախագիծը:

Քայլ 2. Մենք թվարկում ենք ձեռնարկության ուժեղ և թույլ կողմերը: Հետևյալ հարցերը կարող են օգտագործվել.

- Որո՞նք են մեր աշխատակիցների ուժեղ կողմերը:

- Արդյո՞ք մենք առավելություններ ունենք մրցակիցների նկատմամբ տեխնոլոգիաների և աշխատանքի մեթոդների առումով:
- Որո՞նք են մեր ծրագրի առանձնահատկությունները:
- Ինչո՞վ ենք մենք շուկայում ավելի լավը, քան մյուսները:
- Ո՞ր ոլորտներին ենք մենք «գերազանց» տիրապետում, բացի մեր հիմնական գործունեությունից:
- Ինչո՞վ ենք մենք թույլ մեր մրցակիցների համեմատ:
- Ի՞նչն է խանգարում մեզ նորամուծություններ մտցնել աշխատանքի և տեխնիկական հագեցվածության մեջ:
- Որո՞նք են մարքեթինգի, գովազդի և կորպորատիվ միջավայրի թերությունները:
- Ի՞նչն է խանգարում մեզ զարգանալ ըստ ռազմավարական ծրագրի:

Քայլ 3. Պատասխանները խմբավորում ենք աղյուսակի մեջ, տալիս ենք անուններ՝ ուժեղ և թույլ կողմեր: Ստացված տեղեկատվությունը քննարկում ենք գործընկերների հետ:

Քայլ 4. Թվարկում ենք ընկերության հնարավորությունները: Նայենք առավելություններին: Մենք որոշում ենք, թե որ ներքին ռեսուրսները կօգնեն վերացնել թերությունները:

Քայլ 5. Մենք բացահայտում ենք ռիսկերը, որոնք կարող են ազդել զարգացման ռազմավարության վրա: Դրանք արտաքին գործոններ են՝ մրցակիցների հակազդեցություն, օրենքների փոփոխություններ, բնական աղետներ, քաղաքական պատժամիջոցներ:

Քայլ 6. Աղյուսակում մուտքագրում ենք հնարավորություններն ու ռիսկերը: Մենք վերլուծում ենք, թե ինչպես կարելի է «ուժը» օգտագործել «թուլությունը»

հաղթահարելու և անվերահսկելի գործոններից արդյունավետ պաշտպանվելու համար:

Քայլ 7. Ձեռք բերված տվյալների հիման վրա մշակել զարգացման ռազմավարություն:

Ինչպես օգտագործել արդյունքները

SWOT վերլուծության վերաբերյալ եզրակացությունները կատարվում են երկու մեթոդի հիման վրա՝ արագ վերանայում և մատրիցայի կազմում: Առաջին տարբերակը տևում է 20–30 րոպե և ենթադրում է այն ամենի հեռացումը, ինչը ավելորդ է և կենտրոնացումը առաջնահերթ խնդիրների վրա: Օրինակ՝ ուժեղացնել որոշակի ապրանքը կամ ծառայությունը՝ օգտագործելով առկա հնարավորությունները:

Մատրիցա կազմելը ներառում է տեղեկատվության բաժանումը հետևյալ խմբերի.

- S-O - ուժի գիծ. Ուսումնասիրվում են նախագծի ուժեղ կողմերը և էլ ավելի լավը դառնալու հնարավորությունները:
- W-O - բարելավման գիծ. Ինչպես օգտագործել հնարավորությունները թերությունները հարթելու համար:
- S-T - պաշտպանության գիծ. Ինչպես օգուտները կպաշտպանեն անվերահսկելի արտաքին գործոններից: Կոնիմանա՝ արդյոք ընկերությունը պատժամիջոցներին, պահանջարկի նվազմանը, ԱԱՀ-ի ավելացմանը:
- W-T-նախագգուշական գիծ. ինչ միջոցներ ձեռնարկել ապագա ռիսկերը կանխելու համար:

Հաճախ այս երկու մեթոդները օգտագործվում են միասին: Նախ, նրանք կատարում են արդյունքների արագ վերանայում՝ առաջնահերթ ոլորտները բացահայտելու համար, իսկ հաջորդ քայլում նրանք կառուցում են մատրիցան ռազմավարական գծերով:

Ընդհանուր սխալներ SWOT վերլուծության մեջ

- Առանձին տարածք անհրաժեշտ չէ առանձնացրել: Ընկերությունները հաճախ իրականացնում են նախագծի ամբողջական վերլուծություն: Նման հետազոտությունը, պարզվում է, չափազանց ընդհանրացված է, և դրա արդյունքները գործնական օգուտ չեն տալիս նախագծի զարգացմանը: Կենտրոնացել կոնկրետ հատվածի վրա. սա կօգնի ավելի ճշգրիտ բացահայտել նախագծի հնարավորություններն ու ռիսկերը:

- SWOT տարրերի միջև տարբերություններ չնկատելը: Կարևոր է հստակորեն ընդգծել ընկերության ուժեղ, թույլ կողմերը, հնարավորություններն ու սպառնալիքները: Եթե դրանք շփոթված են, վերլուծության արդյունքները սխալ կլինեն, և դրանց հիման վրա նախագիծը կարող է ընտրել զարգացման սխալ հետագիծ:

- Օգտագործել կողմնակալ տվյալներ: SWOT վերլուծության առանձնահատկությունն այն է, որ այն ճշգրիտ թվեր չի պարունակում: Բայց դա չի նշանակում, որ բոլոր ներածական տեղեկատվությունը պետք է անուշադրության մատնել: Իրականացնել շուկայի հետազոտություն, կազմակերպել խմբային քննարկում, քննարկել տվյալների հավաստիությունը: Միայն դրանից հետո անցնել վերլուծությանը:

- Թվարկել չափազանց շատ կամ հակառակը՝ ոչ բավարար գործոններ: Առաջին դեպքում ընկերության համար դժվար կլինի համեմատել բոլոր տվյալները մեկ պատկերի մեջ, երկրորդում՝ հետազոտության արդյունքները կլինեն կողմնակալ: Վերլուծության համար գործոնների օպտիմալ թիվը 2-4 է:

- Վերծանել SWOT վերլուծությունը: Կարևոր է հետազոտությունը հասցնել իր տրամաբանական ավարտին. ընդհանուր աղյուսակում հավաքել ուժեղ, թույլ կողմերը, հնարավորություններն ու սպառնալիքները և հասկանալ, թե ինչպես են դրանք ազդում միմյանց վրա: Առանց այս քայլի, վերլուծությունը կորցնում է արժեքը:

1.3 ԱԳՐՈՔԻՉՆԵՍԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ

Գյուղատնտեսության և ագրոբիզնեսի համաշխարհային 7 միտումներ, որոնք ձևավորում են մեր աշխարհը

Владимир Токарев. SWOT – анализ и стратегический аудит фирмы и стартапа. Собрание сочинений.. — Litres, 2021. — 144 с. — ISBN 978-5-0424-6386-0.

Բնակչության աճով և սննդամթերքի աճող պահանջարկով սննդամթերքի և գյուղատնտեսության ոլորտներում փոփոխություններ են տեղի ունենում: Այդիպսով անհրաժեշտ է պահպանել արդյունաբերությունը ձևավորող վերջին միտումները:

2025 թվականին մենք ականատես կլինենք տեղեկատվական տեխնոլոգիաների հետագա բարելավմանը, որն էլ ավելի հեղափոխական փոփոխություններ կբերի բիզնես աշխարհում ամբողջ աշխարհում:

Ագրոբիզնեսի ոլորտում այն ձեռնարկությունները, որոնք համահունչ են վերջին զարգացումներին և մոդելներին, լավ դիրք կունենան բոլոր նորարարությունների օգուտները քաղելու և իրենց մրցունակությունն ու շահութաբերությունը բարձրացնելու համար:

Մյուս կողմից, այն ձեռնարկությունները, որոնք անտեսում են շուկայական փոփոխությունները, կամ նրանք, որոնք ուշանում են նոր տեխնոլոգիաների և պրակտիկաների բացահայտման, ձեռքբերման և ներդրման հարցում, կկանգնեն ավելի մեծ մարտահրավերների և հետ մնալու վտանգի առաջ:

1. Ընդլայնել IoT (Իրերի ինտերնետ) ազդեցությունը

Իրերի ինտերնետը (IoT) թափ է հավաքում, քանի որ գաջեթներն աստիճանաբար զարգանում են՝ փոխազդելու և միասին աշխատելու և ավելի ճկուն շղթա ստեղծելու համար: Սա կարող է նշանակել դադարեցնել նույն տեղեկատվության բազմաթիվ մուտքերը տարբեր համակարգեր և կառուցվածքներ:

Սա, իր հերթին, փոխում է ագրոբիզնեսում գույքագրման պահանջների և տնօրինման ձևը. ուշագրավ թռիչք, որը նման է նոր առաջընթացին, ինչպիսին է սկաների պիտակների ընթերցումը:

2. Սպիտակուցների պահանջարկի էվոյուցիան

Роберт Грант. Современный стратегический анализ = Contemporary Strategy Analysis. Text and cases. — Питер, 2022. — 80 с. — ISBN 978-5-4461-0381-2.
<https://www.forbes.ru/brandvoice/486149-rastit-vnedrat-rassirat-osnovnye-trendy-agrobiznesa>

Ամբողջ աշխարհում մեկ շնչին բաժին ընկնող կենդանական սպիտակուցի սպառումը աճել է 1960-ականներից ի վեր, քանի որ աշխարհի բնակչության եկամուտների մակարդակը (հատկապես զարգացող երկրներում) աճել է, ընդ որում ամենամեծ աճը գրանցվել է թռչնամսի և խոզի մսի համար:

Ավելի զարգացած երկրներում, ինչպիսիք են ԱՄՆ-ը, ԵՄ-ը և Ասիայի մի մասը, կենդանական սպիտակուցների սպառումը դանդաղում է, քանի որ ոչ կենդանական սպիտակուցները (բուսական, միջատներից և այլն) զարգանում են ավելի արագ տեմպերով:

Որոշ փորձագետներ կանխատեսում են, որ սպիտակուցի այլընտրանքային աղբյուրները կփոխհատուցեն մսի և ծովամթերքի սպառման աճի դանդաղեցումը և մինչև 2054 թվականը կարող է կազմել սպիտակուցի ընդհանուր սպառման մինչև 33%-ը:

3. Հեռակառավարման մոնիտորինգի մեթոդներ

Հեռահար զոնդավորման մի շարք ընթացակարգեր՝ դաշտային սենսորներից մինչև ավտոմատացում և քարտեզագրում, թույլ են տալիս ֆերմերներին և ոռոգողներին տեսնել և վերլուծել իրենց բերքը բազմաթիվ տեսանկյուններից:

Ագրոբիզնեսի սեփականատերերն այսօր կարող են հեռվից ստանալ բարձր մակարդակի, հատիկավոր պատկերացումներ:

Այս ամենը ագրոբիզնեսի սեփականատերերին տալիս է ռազմավարական և հեռանկարային տեղեկատվություն, որպեսզի փոփոխություններ կատարվեն՝ դրականորեն ազդելու մշակաբույսերի և արտադրության վրա, ինչը լավն է խոստանում աշխարհի համար:

4. Կլիմայի փոփոխությունը հանգեցնում է աղետալի արդյունքների:

<https://www.forbes.ru/brandvoice/486149-rastit-vnedrat-rassirat-osnovnye-trendy-agrobiznesa>
<https://agbz.ru/news/10-tendentsiy-selskogo-khozyaystva-i-agrobiznesa/>

Գլոբալ տաքացման հետևանքով առաջացած տեղումներն ու ավելորդ ջերմաստիճանը կարող են խոչընդոտել բերքի աճին և սով առաջացնել ամբողջ աշխարհում:

Ջրհեղեղները և չոր սեզոնները կլիմայի անբարենպաստ փոփոխության այլ բացասական նշաններ են, որոնք վնասում են մշակաբույսերը, վնասում են անասուններին, նվազեցնում բերքատվությունը և մեծացնում արտադրության ծախսերը գյուղատնտեսության մեջ: Օրինակ, այնպիսի երկրներում, ինչպիսին է Հարավային Աֆրիկան, ֆերմերները և որոշ ագրոբիզնեսի ներկայացուցիչները տուժել են բերքի ծախողումներից և հիասթափություններից՝ բարձրացնելով նույնիսկ ամենակայուն սննդի աղբյուրների ծախսերը:

Երաշտը և կոշտ կլիմայական պայմանները կշարունակեն մարտահրավեր նետել ագրոբիզնեսին և գյուղատնտեսությանը: Թեև շատ շահագրգիռ կողմեր ներդրումներ են կատարում ջրամատակարարման համակարգերում, սա սովորաբար մատչելի այլընտրանք չէ չոր կլիմայով և քիչ տեղումներով շրջաններում:

5. Ջրի պակասը պահպանվում է

Ջուրը կենսական նշանակություն ունի գյուղատնտեսական արտադրության համար: Ցավոք սրտի, ակնկալվում է ջրի սակավությունը, որպես հիմնական մարտահրավերներից մեկը, որի առջև ծառայած են ֆերմերները և ագրոբիզնեսի սեփականատերերը ամբողջ աշխարհում այս տարի և առնվազն մոտ ապագայում:

Ֆերմերները լուծումներ և արդյունավետ մոտեցումներ են փնտրում ջրի պակասը լուծելու համար, որոնք կօգնեն նրանց ավելի լավ կառավարել ջրի սահմանափակ աղբյուրները:

Շատ իրավիճակներում ֆերմերները կառուցում են պահեստներ՝ գյուղատնտեսական արտադրանքի համար ջուր հավաքելու և պահելու համար: Նրանք նաև վերամշակում

<https://www.forbes.ru/brandvoice/486149-rastit-vnedrat-rassirat-osnovnye-trendy-agrobiznesa>
<https://agbz.ru/news/10-tendentsiy-selskogo-khozyaystva-i-agrobiznesa/>

և օգտագործում են հասանելի ջուրը: Օրինակ, մաքրված և կեղտոտ ջուրը երբեմն օգտագործվում է անասնագույնների սպասարկման և և բույսերի ջրելու համար:

Օրինակ, Չինաստանի որոշ շրջաններում ֆերմերները նշել են, որ իրենք ջրի այլ աղբյուր չունեն, քան արդյունաբերական կեղտաջրերի աղտոտված ջուրը, որը նրանք ասում են, որ պետք է օգտագործեն: Ջեկույցները ցույց են տալիս, որ Չինաստանի հիմնական բրնձի մոտ 10 տոկոսը կարող է աճեցվել այս տեսակի կեղտոտ ջրից և աղբյուրներից:

6. Վերականգնողական գյուղատնտեսական պրակտիկա

Վերականգնողական գյուղատնտեսությունը գյուղատնտեսական սկզբունքների և պրակտիկաների համակարգ է, որը ներառում է ածխածնի շրջապտույտը հողում և վերգետնյա կենսազանգվածում, հողի վերին շերտի հարստացումն ու վերականգնումը և մազանոթների բարելավումը հողում:

Գյուղատնտեսական պրակտիկան թույլ է տալիս ֆերմերներին պահպանել և ավելացնել բերքատվությունը, բարելավել ջրային ռեսուրսները, ավելացնել բերքի սպառումը, ավելացնել գյուղատնտեսական արտադրությունը և աջակցել կենսաբանական պրոցեսներին, որոնք կարող են դրական անդրադառնալ բնության վրա օրինակ մթնոլորտային գլոբալ տաքացման ներկայիս միտումները:

7. Առողջ և քիչ վերամշակված մթերքներ

Տարբեր մտահոգությունների հետ մեկտեղ, թե ինչպես է արտադրվել մեր սնունդը, գնորդներն ավելի ու ավելի շատ են փնտրում ավելի առողջ և քիչ վերամշակված սնունդ: Մենդի և գյուղատնտեսական ապրանքների կենտրոնը (FAPC) նշել է, որ սառնարանային ցածր պատրաստման նախուտեստներն ավելի պահանջված են:

Ակնկալվում է, որ չորացրած բանջարեղենը հայտնի կդառնա, ինչը կարող է լավ նորություն լինել բանջարեղեն արտադրողների համար:

ԳԼՈՒԽ 2. «ԹԻՆԿ ԹԱՆԿ ԱՐՄԵՆԻԱ ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ»
ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՎՈՂ
ՀԱՄԱՅՆՔԻ ՀԱՄԱՌՈՏ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

2.1 «ԹԻՆԿ ԹԱՆԿ ԱՐՄԵՆԻԱ ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ» ՀԿ-ի
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ ԵՎ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ
ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ

1, «ԹԻՆԿ ԹԱՆԿ ԱՐՄԵՆԻԱ» վերլուծական կենտրոն հասարակական կազմակերպությունը (այսուհետ՝ Կազմակերպություն) Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիների, օտարերկրյա պետությունների քաղաքացիների, քաղաքացիություն չունեցող անձանց հասարակական միավորում է, որն ունի ոչ առևտրային կազմակերպության կարգավիճակ:

2. Կազմակերպության գործունեության սկզբունքներն են օրինականությունը, խտրականության բացառումը, բարեխղճությունը, անդամության կամավորությունը, անդամների շահերի ընդհանրությունը, ինքնակառավարումը և հաշվետվողականությունը:

3. Կազմակերպությունը գործում է Հայաստանի Հանրապետության ողջ տարածքում և օտարերկրյա պետություններում՝ այդ պետությունների օրենսդրությանը համապատասխան:

4. Կազմակերպության անվանումն է՝ «ԹԻՆԿ ԹԱՆԿ ԱՐՄԵՆԻԱ» վերլուծական կենտրոն հասարակական կազմակերպությունը

5. Կազմակերպության գտնվելու վայրն է՝ ՀՀ, քաղաք Երևան 0009, Աճառյան 41/3

6. Կազմակերպության գործունեության առարկան է՝ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:

6.1. Նպաստել քաղաքացիական հասարակության ներգրավմանը իրավական ակտերի մշակմանը և դրանց հանրային քննարկմանը,

6.2. Միջոցներ ձեռնարկել իրավական ակտերի որակի և դրանց կիրառման նկատմամբ հասարակության լայն խավերի վերահսկողության ուղղությամբ:

7. Կազմակերպության նպատակներն են՝

7.1. Իրականացնել ՀՀ օրենսդրության վերլուծություն՝ ըստ ոլորտների, բացահայտել առկա թերի կարգավորումները, օրենսդրական բացերը և իրավակիրառ պրակտիկայի թերությունները,

7.2. Իրականացնել: Ազգային ժողովում շրջանառության մեջ դրված օրենքների նախագծերի պարբերական մոնիտորինգ, դրանք շրջանառության մեջ դնելու՝ օրենսդրությամբ սահմանված կարգի խախտումներ հայտնաբերելու դեպքում խախտումները վերացնելու պահանջներով դիմել պետական և տեղականինքնակառավարման մարմիններին, այդ թվում դատարան, խախտումների վերաբերյալ իրազեկել հանրությանը,

7.3. Կազմակերպել կառավարության նիստերի օրակարգում ընդգրկված, ինչպես նաև Ազգային ժողովում շրջանառության մեջ դրված օրենքների նախագծերի հանրային քննարկումներ և ներկայացնել՝ դիտողություններ և առաջարկություններ դրանց վերաբերյալ,

7.4. Պատրաստել նորմատիվ իրավական ակտերի նախագծեր և ներկայացնել համապատասխան իրավաստեղծ մարմիններին,

7.5. Իրականացնել իրավական ակտերի ընդունման, հրապարակման կամ կիրառման օրենսդրությամբ սահմանված կարգի պահպանման նկատմամբ հսկողություն իրականացնող պաշտոնատար անձանց որոշումների, գործողությունների (անգործության) վիճարկում, վերադասության և/կամ դատական կարգով,

7.6. Կազմակերպել կոնֆերանսներ, քննարկումներ և սեմինարներ տարբեր ոլորտներում իրավակարգավորման վիճակի վերաբերյալ,

7.7. Այլ կազմակերպությունների, պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների պատվերով տրամադրել փորձագիտական եզրակացություններ իրավական ակտերի, դրանց նախագծերի վերաբերյալ,

7.8. Նպաստել իրավաբանական կրթական ծրագրերի զարգացմանը, աջակցել սկսնակ, իրավաբաններին աշխատանքի և մասնագիտական փորձի ձեռքբերման ուղղությամբ,

7.9. Իրականացնել Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերի, Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ ինտեգրացիոն միավորումների իրավական դաշտի ուսումնասիրություն, դրանց մասին իրազեկել շահագրգիռ անձանց, մշակել դրանց կիրառման և կատարելագործմանն ուղղված առաջարկներ,

7.10. Կազմակերպել օտարերկրյա կազմակերպությունների հետ փորձի փոխանակմանն ուղղված միջոցառումներ, այդ թվում՝ ուսումնական այցեր, աշխատաժողովներ, քննարկումներ:

8. Կազմակերպությունն իրավունք ունի իր կանոնադրությամբ սահմանված նպատակներին համապատասխան իրականացնելու ձեռնարկատիրական գործունեություն, այդ նպատակով տնօրինելու իր գույքը և գործունեության արդյունքները, ինչպես նաև օրենքով սահմանված կարգով ստեղծելու առևտրային կազմակերպություն կամ դառնալ նրա մասնակից:

Կազմակերպությունը իր գործունեության ընթացքում ուսումնասիրել է տարբեր ոլորտներ գյուղատնտեսություն, ջրային ռեսուրսներ, Երևանի մետրոպոլիտեն, Ամուլսարի հիմնախնդիր, զբոսաշրջություն << ում և << ռազմական քաղաքականության հայեցակարգեր:

Գյուղատնտեսություն

Գյուղատնտեսական տարատեսակ վերականգնման ու վերակառուցման, զարգացման ծրագրերի (արժեշղթաների ստեղծում, միասնական մթերման և ծառայությունների իրականացման կայանների ստեղծում, ագրոպարենային

մշակման և վերամշակման գործընթացների մշակում, ներդնում և իրականացում և այլն) իրականացումը «ամբողջ տարածքում»:

- Կազմակերպել ոռոգման, հողբարելավման, այգետնկման ծրագրերի իրականացում,
- Կազմակերպել արդյունաբերական տիպի անասնապահական համալիրների ստեղծում, որոնց շնորհիվ հանրապետության ագրոպարենային ոլորտն աստիճանաբար կդառնա տնտեսության առաջատար ճյուղերից մեկը,
- Կազմակերպել սննդի և թեթև արդյունաբերության ծավալների ընդլայնում,
- Կազմակերպել մեքենատրակտորային կայաններ՝ (ՄՏԿ), դրանց կարողությունների հզորացում,
- Կազմակերպել ագրարային գիտության և կրթության արդիական համակարգեր»:
- Կազմակերպությունն օրենսդրությամբ սահմանված և իրեն թույլատրվող գործառնությունների և հիմնական գործունեության ուղղությունների իրականացման նպատակով ներգրավվելու է վարկեր, վարկային գծեր, փոխառություններ, լիզինգ, ֆակտորինգ, երաշխիքներ, ակրեդիտիվներ և օգտվելու բանկային և ֆինանսական այլ գործիքներից:

Ամուլսարի հիմնախնդիր

Այսօր աշխարհում Անտարկտիդան միակ մայրցամաքն է, որտեղից ոսկի չի արդյունահանվում: Չինաստանը 2018 թվականի արդյունքներով ոսկու արդյունահանման ծավալներով զբաղեցնում է 1-ին տեղը և այստեղ է արդյունահանվել 2018 թվականին աշխարհում արդյունահանված ոսկու շուրջ 12 տոկոսը:

Հայաստանի ոսկու հիմնական արդյունահանող «ԳեոՊրոՄայնինգ Գոլդ» ՓԲԸ-ն տարեկան արդյունահանում է ընդամենը 130,000 ունցիա ոսկի (մոտ 4 տոննա): Այս համատեքստում անհրաժեշտ է նշել, որ «Լիդիան Արմենիա» ՓԲԸ-ն Ամուլսարի հանքավայրի շահագործման 11 տարիների ընթացքում նախատեսում է արդյունահանել շուրջ 2,100,000 ունցիա ոսկի: Այսինքն, Ամուլսարի հանքի շահագործման դեպքում Հայաստանում տարեկան արդյունահանվող ոսկին կարող է

կազմել 320,000 ունցիա (մոտ 10 տոննա), որի դեպքում Հայաստանը ոսկու արդյունահանման ծավալներով աշխարհում կարող է լինել 40-րդը:

Զբոսաշրջություն ՀՀ ում

Զբոսաշրջությունը կարևոր գործոն է տնտեսական աճի արագացման և ընդլայնման համար: Զբոսաշրջության ծավալների մեծացումը հնարավորություն է ստեղծում ներգրավել ներդրումներ և խթանել զբաղվածությունը Հայաստանում:

Հայաստանում այցելուների թիվը տարեցտարի ավելանում է, աճում է մասնավոր ու պետական ներդրումները և լայն սպառման առարկաների արտադրությունը: ՀՀ կառավարությունը նպատակահարմար է գտնում անցկացնել միջոցառումներ, որոնք ընդլայնում են զբոսաշրջության ծառայությունների առաջարկը, նպաստում են զբաղվածության աճին, հնարավորություն են ստեղծում ներգրավվել ավելի մեծ թվով այցելուներ, մեծացնել իրենց թիվը մարզերում՝ տեղական տնտեսական զարգացումը ապահովելու համար:

ՀՀ ռազմական քաղաքականության հայեցակարգեր:

Քաղաքացիական պաշտպանության բնագավառում ներկայումս հիմնականում ձևավորված է նորմատիվ իրավական հիմքը: Իրականացվում են քաղաքացիական պաշտպանության համակարգի պատրաստվածության պահանջվող մակարդակի պահպանման համալիր միջոցառումներ:

Զինված ուժերից բացի, Հայաստանի Հանրապետությունում նախատեսվում է նաև ստեղծել աշխարհագրոր՝ (շրջանառության մեջ է դրվելու «Աշխարհագրորի մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծ), մինչև 100 հազար աշխարհագրայինով, որը ըստ էության այն է ինչ առաջարկվում է սույն հայեցակարգով, իհարկե որոշակի առանձնահատկությունների հաշվառմամբ:

Ժամանակակից պահանջներից ելնելով՝ իրականացվում է բնակչության կենտրոնական ազդարարման համակարգի արդիականացում: Անցկացվում է բնակչության ուսուցում, ղեկավար կազմի, մասնագետների մասնագիտական

պատրաստականության բարձրացում: Անհրաժեշտություն է առաջանում լայնորեն կիրառել ժամանակակից ուսուցման մեթոդները և տեխնիկական միջոցները:

2.2 ՀՀ ՎԱՅՈՑ ՁՈՐ ՄԱՐԶԻ ԱՐԵՆԻ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԽԱՂԻԿ ԳՅՈՒՂԻ ՀԱՄԱՌՈՏ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ

Բնակավայրի վարչական տարածքը ընդգրկում է Խաչիկ գյուղը: Գտնվում է Վայոց ձորի մարզի Արենի համայնքում, Եղեգնաձոր քաղաքից 37կմ հեռավորությամբ դեպի հարավ: Մայրուղուց և մոտակա բնակավայրից՝ Արենիից հեռու է 21 կմ: Երևան քաղաքից հեռավորությունը կազմում է 120 կմ: Խաչիկ գյուղը գտնվում է Հայոց Լեռների դեպի արևմուտք նայող լանջի վրա: Գյուղից դեպի Շարուրի դաշտը և Արարատ լեռը բացվում է հազվագյուտ գեղեցկությամբ լայնատարած և չքնաղ տեսարան: Բնակավայրի կենտրոնը գտնվում է ծովի մակերևույթից 1850մ բարձրության վրա: Սահմանակից է հարավից Նախիջևանին՝ 27կմ ընդհանուր պետական սահմանով, հյուսիսից՝ Արենի համայնքին 5.94կմ սահմանով, արևելքից՝ Գնիշիկ համայնքին՝ 8.61կմ: Վարչական տարածքի ամենաբարձր լեռնագագաթը Հարսնասարն է՝ ծովի մակերևույթից 2773.4 մ բարձրությամբ, ամենացածր կետը՝ Զրաղացները 1600 մ բարձրությամբ:

1828 թվականին, երբ Արևելյան Հայաստանը միանում է Ռուսաստանին, տարբեր տեղի հայեր գալիս և բնակվում են Խաչիկում: Կլիման չոր, կիսանապատային է: Ձմեռը ձյունառատ է և մեղմ, ամառը՝ զով: Տարվա միջին տեղումները կազմում է 300-400մմ: Քամին՝ հարավային և հարավ-արևմտյան: Բավական մեծ կշիռ է կազմում պարզ և արևոտ օրերի քանակը: Հազվադեպ են մառախլապատ օրերը:

Գյուղում առաջին մարդահամարն անց է կացվել 1831 թվականին, որի արդյունքներով գյուղում հաշվված էր 22 ընտանիք, 101 մարդ, որից՝ 52 կին, 49 տղամարդ: Ընտանիքների թվակազմից 18-ը եղել են բնիկներ, 4-ը Պարսկաստանից ներգաղթած: 2011 թվականի հունվարի 1-ի դրությամբ մշտական բնակչությունը կազմում է 1022 մարդ, տնտեսությունների թիվը՝ 255: Գյուղատնտեսական

շրջանառության մեջ գտնվում են շուրջ 600 հա վարելահողեր: Արոտավայրերը կազմում են 1389 հա, գյուղատնտեսական նշանակության այլ հողատեսքերը՝ 4324 հա, բնակավայրի հողերը՝ 91,5 հա, որից 66 հա բնակելի կառուցապատման հողեր են, անտառային հողերը՝ 156,9 հա: Բնակչության հիմնական զբաղմունքը հողագործությունն ու անասնապահությունն է:

Մշակվում է ցորեն, գարի, հաճար և խաղողի այգիներ՝ 32 հա: Գյուղի տարածքում հայտնաբերված են կվարցիտային և շինարարական հանքաքարեր, ինչպես նաև բիտումային թերթաքարեր: Գյուղն ապահովված է խմելու ջրով, գործում են խմելու ջրի երեք հիմնական ջրագծերը և ներքին ցանցը: Օգտագործվում են նաև բնակավայրի ներսում բխող երեք աղբյուրները:

Տարածքում լավ աճում են ընկույզ, խաղող, խնձոր, սալոր, հացահատիկային կուլտուրաներ: Որպես հեռանկար՝ պատկերվում են զարգացած պտղաբուծությունը, անասնապահությունը, տուրիզմը, հովելությունը: Գյուղն ունի միջնակարգ դպրոց, բուժկետ, կապի հանգույց, մշակույթի տուն:

ԳԼՈՒԽ 3. ՀՀ ԶՐԱՅԻՆ ՈԼՈՐՏԻ ԵՎ «ԽԵԼԱՑԻ ԳՅՈՒՂ» ԳԱՂԱՓԱՐԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ՀՀ- ՈՒՄ ԱԳՐՈՔԻԶՆԵՍԻ PEST և SWOT ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐ

3.1 ՀՀ ԶՐԱՅԻՆ ՈԼՈՐՏԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՆԵՐԿԱ ՎԻՃԱԿԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆ

Բազմամյա տարիների ջրային հաշվեկշռի տվյալների համաձայն, հանրապետության տարածքում տեղումներով տարեկան ձևավորվում է 6.2մլրդ.խոր.մ մակերևութային հոսք ևս շուրջ 1.0մլրդ.խոր.մ ներհոսում է հանրապետություն Թուրքիայից՝ Արաքս գետով: Ընդհանուր 7.2մլրդ.խոր.մ մակերևութային հոսքից 1.2մլրդ.խոր.մ ջրային ռեսուրս /ԶՌ/ ամբարվում են 80 ջրամբարներում հետագա սակավաջուր և ինտենսիվ ոռոգման ամիսներին օգտագործելու նպատակով: Եվս 2.0-2.5.մլրդ.խոր.մ օգտագործվում է հոսքի ձևավորման զուգընթաց, դրանով իսկ օգտագործվող մակերևութային ՋՌ-ի ծավալը հասցնելով ընդամենը մինչև 50% ձևավորվողի նկատմամբ, իսկ թերլցվածության պարագայում այդ ցուցանիշը համամասնորեն իջնում է: ջրամբարների Ջրամբարաշինության պարագայում այս ցուցանիշը կբարձրանա, իսկ փոքր ու միջին /մինչև 10մլն.խոր.մ/ տեղաբաշխվածության ջրամբարաշինության /ՓՄՁ/ պարագայում, աշխարհագրական առումով <<կղիվերսիֆիկացվի>> դրանց թերլցվածության ռիսկերը, կկրճատվի ջրակորուստները ջրամբար-ջրօգտագործող հատվածում, իսկ համապատասխան իրավական հիմքերի ապահովման դեպքում հնարավորություն կստեղծվի այն իրականացնել պետություն - մասնավոր գործընկերության /ՊՄԳ/ շրջանակներում:

Հիդրոտեխնիկական կառույցներ

Բացի վերը նշված 80 ջրամբարներից, հանրապետությունում գոյություն ունի շուրջ 450կմ մայր, 1500կմ երկրորդային և 15հազ.կմ միջտնտեսային ու ներտնտեսային ոռոգման ջրանցներ և ջրատարներ, ինչպես նաև շուրջ 300 պոմպակայաններ ու 1300 պոմպային սարքեր, որոնց շահագործման տարիքը հիմնականում գերազանցում է 50տարին: Այդ հիդրոտեխնիկական կառույցները /ՀՏԿ/, գտնվում են տեխնիկական

առումով անբավարար վիճակում, որը <<դոմինոյի էֆեկտով>> առավել վատթարանում է ֆինանսական միջոցների բացակայությամբ պայմանավորված կապիտալ և ընթացիկ վերանորոգման աշխատանքներ չկատարելու արդյունքում:

Վերը նշվածով պայմանավորված ՀՏԿ-ներում ոռոգման ջրակորուստները զգալիորեն գերազանցում է թույլատրելի նորման՝ հանգեցելով ջրի, ոռոգելի հողատարածքների, համակարգում ծախսված ֆինանսական և այլ ռեսուրսների օգտագործման, հետևանքների: Ինչպես նաև դրանցից բխող և շաղկապվող անարդյունավետ բացասական

Գոյություն ունեցող ՀՏԿ-ների շահագործման արդյունավետությունը բարձրացման նախընտրելի եղանակներից կարող են լինել դրանց պատվիրակված կառավարման հանձնումը՝ ոչ երկարատև ժամանակահատվածում խոհեմ շահույթի տոացման և հետագայում իր իսկ կողմից շահագործման ծառայությունների մատուցման պայմանով: Իսկ գոյություն ունեցող ընդհանուր համակարգից անկախ առանձին շահագործման հնարավորությամբ, հիդրոմիավորի հիմնանորոգման կամ նորի կառուցման իրավունքը մասնավոր հատվածին հանձնում փոխշահավետ պայմանով օրինակ հետագայում ոռոգման այլընտրանքային ընկերության ստեղծում և ՀՏԿ-ի շահագործում/: Նշված կառավարման երկու ձևերի իրականացման համար նախապայման կարող է հանդիսանալ համապատասխան փոխշահավետ /պետություն-մասնավոր/ իրավական հիմքերի ստեղծումը:

Ոռոգման ջրամատակարարում

Հանրապետությունում ոռոգման ջրամատակարարումը իրականացվում է շահույթ չհետապնդող ջրօգտագործողների ընկերությունների /ԶՕԸ/ կողմից, որոնց գործունեությունը կանոնակարգվում է համապատասխան օրենքով, համաձայն որի ոռոգման ջրամատակարարումը այդ ընկերությունների միակ գործառույթն է: ՀՀ կառավարության կողմից 2007 թ. սահմանվել և մինչև այժմ գործում է 11 դրամ/խոր.մ ոռոգման ջրի վճարարաչափ: Ոռոգման ջրի միջինացված ինքնարժեքը կազմում է 22-24դրամ/խոր.մ, ֆինանսական 11-13դրամ/խոր.մ դեֆիցիտը նախատեսված է մեղմել

ՀՀ պետ բյուջեից՝ սուբսիդավորման ձևով, որի ծավալները ըստ ոռոգման բնագավառի զարգացման ուղղակիության, տարեց տարի պետք է կրճատվի:

ԶՕԸ-երի ֆինանսական առողջացման և ՀՀ պետբյուջեից սուբսիդիայի չափը համապատասխանաբար նվազեցնելու նպատակով, անհրաժեշտ է ՕԸ-երի մասին օրենքում կատարել լրացումներ՝ այդ ընկերություններին վերապահելով՝ ոռոգման ջրամատակարարմանը հարակից ծառայությունների մատուցման իրականացնելու իրավասություններ /խորհրդատվություն, ոռոգում պատվիրատուի համար և այլն/: Միաժամանակ անհրաժեշտ է ստեղծել իրավական հիմքեր՝ ոռոգման ջրամատակարարման բնագավառում ծառայություններ մատուցող այլընտրանքային կոլեկտիվ ընկերությունների ձևավորման համար, որոնց կողմից կիրականացվեն նաև նոր ՀՏԿ-ների կառուցում և շահագործում:

Ոռոգման ջրի վճարաչափ/սակագին

ՀՀ կառավարության կողմից 2007 թ. սահմանված և մինչև այժմ գործող 11 դրամ/խոր.մ ոռոգման ջրի միասնական վճարաչափը, կորցրել է իր ակտուալությունը, գոնե ներկայիս գործող էներգակիրների և բնագավառի գոյատևման համար ծառահողությունների մատուցման գների առումով:

Անհրաժեշտ է ներկայիս գործող միասնական վճարաչափի փոխարեն սահմանել ոռոգման ջրի տարբերակված սակագին՝ ըստ ջրօգտագործման ծավալների, ոռոգման մեթոդների, հողի նկատմամբ մշակաբույսի համադրելիության: Սակագներ պետք է սահմանվեն նաև նոր ստեղծվող այլընտրանքային կոլեկտիվ ընկերությունների համար:

Սահմանամերձ գյուղերի զարգացման համար տվյալ ՀԿ առաջարկում է ներդնել «Խելացի գյուղ» գաղափարը որը կօգնի զարգացնել և ավելի բարեկեցիկ դարձնել սահմանամերձ գյուղերի բնակիչների կյանքը:

3.2 «ԽԵԼԱՑԻ ԳՅՈՒՂ» ԳԱՂԱՓԱՐԸ ՈՐՊԵՍ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐ

Աշխարհում նման գյուղերի ստեղծման հիմնական նպատակներից մեկը ուրբանիզացիայի կանխումն է: Այն շատ ավելի արդիական է Հայաստանի համար, քանի-որ՝

ա/ գյուղական բնակավայրերի մարդկանց համար այնպիսի պայմաններ պետք է ստեղծվի, որ քաղաքներում մատուցվող բոլոր անհրաժեշտ ծառայությունները մատուցվեն նաև գյուղերում,

բ/ կարևորն այն է, որ «Խելացի գյուղ»-ի հայեցակարգը թույլ է տալիս մարդկանց իրենց բնակության վայրում ավելի շատ վաստակել, քան քաղաքում:

«Խելացի գյուղի» առաջին փորձնական ծրագիրն ընդգրկելու է մի քանի համայնքներ՝ ՀՀ, Վայոց Ձորի, Սյունիքի և Գեղարքունիքի մարզերից, որտեղ ավելի սուր է դրսևորվում սահմանամերձ իրավիճակը և արտագաղթը:

Նկարագրություն՝

Այսօր քաղաքները հանդիսանում են տեխնոլոգիաների, նորարարության, կրթության, առևտրի, կառավարման, տրանսպորտի, առողջապահության, մարդկային ռեսուրսների և այլնի զարգացման հիմնական կենտրոնները, և աշխարհի համախառն ներքին արդյունքի (<ՆԱ) մոտ 80%-ը, որը արտադրվում է քաղաքներում:

Քաղաքների հետագա զարգացումը քննարկվում է «Խելացի քաղաքների» գաղափարի շրջանակներում, սակայն «Խելացիությունը», որպես այդպիսին, վերաբերում է գյուղական համայնքներին:

«Խելացի գյուղերը» գյուղական վայրերում գտնվող համայնքներն են, որոնք կկիրառեն նորարարական լուծումներ՝ բարձրացնելու իրենց կայունությունը՝ օգտագործելով տեղական ուժերն ու հնարավորությունները:

Նրանք կհիմնվեն զարգացման կայուն և ռեալ մոտեցման վրա, իրականացնելու իրենց ռազմավարությունը՝ բարելավելու իրենց տնտեսական, սոցիալական և/կամ բնապահպանական պայմանները, մասնավորապես՝ մոբիլիզացնելով թվային տեխնոլոգիաների կողմից առաջարկվող լուծումները:

«Խելացի գյուղերը» կշահեն համագործակցությունից գյուղական և քաղաքային այլ համայնքների և այլ սուբյեկտների հետ:

Նախաձեռնելով և իրականացնելով խելացի գյուղերի ռազմավարությունը, հիմնվելով առկա նախաձեռնությունների վրա՝ վերջիններս կունենան հնարավորություն ֆինանսավորվելու տարբեր պետական և մասնավոր աղբյուրներից:

Խելացի գյուղերի հայեցակարգի իրականացման գործում կարևոր դեր է տրվում՝

- կյանքի որակի բարելավմանն,
- հասարակության «ծերացման» նվազեցմանն,
- ծառայությունների որակի բարձրացմանն,
- բնապահպանական միջավայրի պահպանման և արդյունավետ օգտագործման բարելավմանն,
- աշխատանքով ապահովվման՝ զբաղվածության ցածր մակարդակի վերացմանը ուղղված լուծումներին:

Հատկապես կարևոր է ընդգծել, որ այս հայեցակարգը կապված չէ այնպիսի խնդիրների հետ, ինչպիսիք են գյուղերի ինքնանպատակ թվայնացումը, վերը նշված մարտահրավերներին առնչվող առկա սոցիալական խնդիրներին պատրաստի լուծումներ տալը և առկա լուծումների կրկնությունը:

Խելացի գյուղի հայեցակարգի նպատակն է կենտրոնանալ տեղի բնակչության ցանկության վրա, որով ինքը պատրաստ է ներգրավվել կյանքի որակի բարելավմանը և խնդիրների լուծմանը՝ ի բարորդություն իրեն և իր ժառանգների:

Արդեն գոյություն ունեցող և որոշ դեպքերում իրականացվող նախագծերի և նախաձեռնությունների օրինակները պարզ են դարձնում, որ «խելացի գյուղերը» սկսվում են տեղի բնակիչներից, որոնք կազմակերպվում են ընդհանուր խնդրի կամ ընդհանուր տեսլականի շուրջ՝ որոշակի նպատակին հասնելու համար «գործողությունների ծրագրի» ինչ-որ ձևի իրականացման համար:

Չնայած ուրբանիզացիայի առավելություններին, դա քաղաքներին մոտ՝ շրջակա գյուղական շրջանների էկոհամակարգն է: Գյուղաբնակները, ովքեր ապրում են քաղաքին մոտ ապահովում են քաղաքի արագ զարգացումը շրջակա միջավայրի վրա բացասական ազդեցությամբ և սոցիալական անհավասարության պայմաններում: Նրանք որոշակի «ճնշման» տակ ստիպված են սպասարկելու քաղաքաբնակներին, որոնք այսօր հաճախ կազմում են խոշոր և տնտեսապես հզոր

դաշինքներ, քանի որ «կենտրոնական իշխանությունները» առավելություններ և արտոնություններ են տալիս քաղաքային համայնքներին և քաղաքաբնակներին՝ որոշակիորեն «ի հաշիվ» գյուղաբնակների: Սա դրսևորվում է գյուղատնտեսական ապրանքների գների վրա ճնշմամբ, քաղաքային տնտեսության մեջ առավել ներդրումներով և քաղաքներում առավել որակյալ հանրային ծառայությունների մատուցմամբ, ինչպիսիք են տրանսպորտը, առողջապահությունը, կրթությունը և այլն: Գերվելով առաջարկվող ավելի բարձր եկամուտներով և հնարավորություններով, շատ գյուղաբնակներ արտագաղթում են քաղաքներ կամ ժամանակավորապես կամ մշտապես, ներգրավվելով բանվորական ծանր աշխատանքներում: Այնուամենայնիվ, այս արտագաղթող գյուղացիները չեն օգտվում քաղաքային կյանքի առավելություններից այնպես, ինչպես մյուս քաղաքային բնակիչները: Ուստի գյուղական բնակավայրերում որոշակի միջամտության կարիքը ակնհայտ է, որոնք իրենց արտահայտությունն են գտնելու «խելացի գյուղերի» վերջնական գաղափարներում, օրինակ՝ օգտագործելով տեղական հարմարությունները և զարգացնելով ստեղծագործական տնտեսություններ և այլ ռեսուրսներ՝ քաղաքային շուկաների հետ մասնագիտացված կապեր ստեղծելու համար:

- «խելացի գյուղեր» հասկացության հիմնական բնութագրերի հայեցակարգը պետք է արձագանքի և համապատասխան պատասխան լինի, ժողովրդագրական խնդիրներին, հանրային ծառայությունների հետընթացին և ցածր սոցիալական ակտիվությանը՝ դրական իմաստով:

Նպատակը՝ կենսապայմանների բարելավում, բնակչության արտագաղթի կասեցում և կրճատումն են գյուղական վայրերում, նաև թվայնացում և սոցիալական կապիտալի զարգացում:

Իրականացման հիմնական խոչընդոտները կարող են հանդիսանալ տեխնոլոգիական, կազմակերպչական, ֆինանսական և բնակիչների տեղեկացվածության, գաղափարի ընկալման կամ ընդունման և դրան մասնակցության բացակայությունը:

«խելացի գյուղերի» հայեցակարգը պետք է աջակցություն ստեղծի գործունեության լայն շրջանակի համար, հնարավոր է, համակցված այլ գործունեության հետ,

ինչպիսիք են լայնաշերտ, թվային լուծումները և այլն: Խելացի գյուղերի ռազմավարությունները պետք է համակարգված կերպով լրացնեն այլ միջամտությունները՝ կենտրոնանալով ավելի փոքր զարգացման նպատակների վրա, որոնք լուծում են համայնքի առավել հատուկ և հրատապ կարիքները: Գյուղական համայնքների նկատմամբ պետք է կիրառվեն հետևյալ սկզբունքները՝

- նորարարական (հաճախ թվային) լուծումներ գյուղական ճկունությունը բարելավելու համար.
- զարգացման տնտեսական, սոցիալական և/կամ բնապահպանական հնարավորությունների վրա կենտրոնացում.
- տեղական ուժեղ կողմերի ու հնարավորությունների լայն կիրառում.
- մասնակցային մոտեցման վրա հիմնված ռազմավարությունների մշակում և իրականացում.
- գյուղական և քաղաքային այլ համայնքների/գործիչների հետ համագործակցության արդյունքում, առկա նախաձեռնությունների լրացում և զարգացում, ընդհուպ համայնքային միավորումներ ստեղծելու հնարավորությամբ.
- ֆինանսավորման ներգրավում տարբեր պետական և մասնավոր աղբյուրներից:

Գյուղական բնակավայրերի զարգացման առանձնահատկություններից և որոշիչներից, որոնք պայմանավորում են «խելացի գյուղեր» հայեցակարգի իրագործումը, հարկ է նշել հետևյալը.

- տարածական հեռավորությունը, համեմատաբար ավելի քիչ զարգացած տրանսպորտային և կապի ցանցը, ցանցային համագործակցության բացակայությունը,
- ձեռնարկությունների և ֆերմերային տնտեսությունների, ներառյալ նորամուծություններ իրականացնող սուբյեկտների, անբավարար թվով կազմակերպություններ, որոնք պատասխանատու են նոր գիտելիքների փոխանակման և տեղական պայմաններին դրա հարմարեցման համար, /գիտահետազոտական

կազմակերպություններն ու հաստատությունները սահմանափակում են ստեղծագործ տնտեսություն կառուցելու հնարավորությունները/.

- Նորարարական նախագծեր նախաձեռնելու և նորարարությունների զարգացման համար միջոցներ հայթայթելու դժվարություններ:

Խելացի գյուղերի հայեցակարգի իրականացման հիմնական առավելությունները կարելի է թվարկել հետևյալ կերպ.

- համայնքի ինտեգրման բարձրացում, երիտասարդներին խրախուսելով տեղական մակարդակով նախագծային գործունեություն իրականացնելու համար.
- տարեցների ներգրավվածության բարձրացում տեղական գործունեության մեջ.
- համայնք-մասնավոր հատված համագործակցության զարգացում.
- մարդկային, նյութական և ֆինանսական ռեսուրսների ավելացում.
- սոցիալական կապիտալի զարգացում.
- ծրագրի գործունեության դիվերսիֆիկացմամբ պայմանավորված ռիսկերի նվազեցում.
- ընթացիկ ծրագրերի արդյունավետության բարելավում, օրինակ՝ ծախսերի կրճատման միջոցով.
- տեղական գյուղական շրջանների շուկայական դիրքի/մրցունակության ամրապնդում.
- ընթացիկ ծրագրերի շահագրգիռ կողմերի դիվերսիֆիկացում.
- զբոսաշրջության զարգացման միջոցով, սոցիալական և տնտեսական զարգացման արագացում.
- գիտելիքների և տեխնոլոգիաների փոխանցման արագացում.
- ժողովրդագրական փոփոխությունները,
- կայուն և կլիմայի համար բարենպաստ էներգիայի մատակարարումը:

Ակնկալվող արդյունքները՝

Հաշվի առնելով ՀՀ-ում ընտրված համայնքներում տեղային-համայնքային առանձնահատկությունները՝ «Թինկ Թանկ Արմենիա» վերլուծական կենտրոն ՀԿ-ն առաջարկում է ծրագրի իրականացում հիմնականում հինգ բաղադրիչով, որոնք պետք է միտվեն նոր հավելյալ արժեք ստեղծելուն:

Դրանք են՝

- Տեղական գործառնական կարճ պատմություն ունեցող ընկերություններին կամ անհատներին՝ /startup/, նշված պայմաններում ստեղծված ապագա արտադրանքի կամ ծառայությունների պոտենցիալ նախատիպը հաճախորդների վրա փորձարկելուն աջակցելուն, ընդհուպ ֆինանսական միջոցների հայթայթում,
- արտադրության՝ այդ թվում տեղական-տնայնագործական արհեստների զարգացումը,
- սոցիալական ծառայությունների հասանելիություն և հնարավորինս թվայնացում, որի ընթացքում դրանք հասանելի կլինեն առավելապես Ինտերնետ միջակայքում,
- «Խելացի գյուղատնտեսության» և այլընտրանքային էներգիայի ոլորտների զարգացումը
- ըստ հնարավորության՝ զբոսաշրջության զարգացում, ոլորտի թվայնացում և էլեկտրոնայինացում:

Նշված ծրագրերի շրջանակներում, ընտրված համայնքներում /տարածքներում/ կիրառվելու են նորարարական շինանյութերի օգտագործմամբ նոր կառույցների և հանգույցների կառուցում:

«Խելացի տեխնոլոգիաների» հիման վրա կստեղծվեն նաև ինժեներական հաղորդակցություններ, տների ջեռուցման համակարգեր:

Այս համայնքներում նախատեսվում է կառուցել՝ ըստ անհրաժեշտության,

- ժամանակակից էլեկտրոնային կառավարման կենտրոններ,
- ձևավորել զբոսաշրջային ենթակառուցվածք
- ամբողջությամբ համայնքի ընդգրկումը Երկրատեղեկատվական/GIS/ համակարգին:

Բոլոր բնակելի շենքեր-շինությունները, սոցիալական օբյեկտները, գրասենյակային շենքերը և հանրային սննդի օբյեկտները, գյուղատնտեսական մթերքների վերամշակման և արտադրության գործընթացը կապահովվեն էներգիայի այլընտրանքային աղբյուրներով, իսկ առաջարկվող նախագծերի իրականացման առավելությունը կտրվի 5G տեխնոլոգիաներին:

Հեռահաղորդակցությունը և ինտերնետ հասանելիությունը պետք է ապահովվի 5G ալեհավաքներով, որոնք համեմատած 4G ալեհավաքների, ավելի փոքր են և նման են մոդեմի և այսպիսի տեխնոլոգիայի տեղադրումն ավելի հեշտ է, իսկ արագությունը՝ մի քանի անգամ ավելի:

Մալուխային/կաբելային/, ինտերնետ կապը, անհրաժեշտ է որոշ դժվարամատչելի վայրերում, որտեղ առկա են կապի խափանումներ, իսկ լարային ինտերնետը կարող է ապահովել տվյալների փոխանցման շարունակականությունը: Խելացի նախագծերի լուծումների մեծ մասը հիմնված կլինի 5G ցանցի վրա:

Նշենք նաև, որ նախագծերի իրականացման հիմնական գաղափարը ծառացած խնդիրների լուծումն է, իսկ արդյունքները ենթադրում են՝

- բնական ռեսուրսների և պետական միջոցների խնայողաբար ծախսումը,
- արտագաղթի նվազեցումը՝ ըստ այդմ, վերաբնակեցման հնարավորության ստեղծումը և դրա խրախուսումը
- հավելյալ նոր արժեքի կամ ներկայանալի որևիցե նոր արտադրանքի ստեղծում, ինչը հնարավոր չի եղել մինչ վերոնշյալ հնարավորությունների կիրառումը:

3.3 ՀՀ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ PEST ՀԱՄԱՌՈՏ

ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

PEST վերլուծությունը ագրոբիզնեսում երկարաժամկետ պլանավորման մարքեթինգային գործիք է, որը թույլ է տալիս հաշվի առնել շրջակա միջավայրի գործոնների ազդեցությունը: Նման ազդեցության հետևանքների կանխատեսումն օգնում է տեղեկացված որոշումներ կայացնել և նվազագույնի հասցնել սխալները:

Վերլուծության փուլերը ավելի համառոտ ներկայացված են թեզի առաջին գլխում:

Տվյալ վերլուծության համար ընտրվել են հետևյալ գործոնները

Քաղաքական գործոններ

1. Հարկային քաղաքականություն (սակագներ և արտոնություններ)
2. Պետության անդամագրման հավանականությունը միջազգային կառույցների (ԵՄ, ԵԽ)
3. Արդյունաբերությունը կարգավորող ապագա և գործող օրենսդրությունը

Տնտեսական գործոններ

1. Դրամի արժեզրկում
2. Գնաճի տեմպի արագացում
3. Գործազրկության մակարդակի աճ

Սոցիալ Մշակութային գործոններ

1. Կենսակերպի և կենսամակարդակի փոփոխություններ
2. Արտագաղթ
3. Ապրանքի որակի և սպասարկման մակարդակի պահանջներ

Տեխնոլոգիական գործոններ

1. Լիզինգի շուկայի զարգացում
2. Արդյունաբերության նորարարության և տեխնոլոգիական զարգացման մակարդակի բարձրացում
3. Ինտերնետի զարգացում և ներթափանցում, շարժական սարքերի զարգացում քաղաքացիների առօրյայում

Ուսումնասիրենք մեր ընտրած գործոնները մեկ առ մեկ և վերլուծենք աղյուսակի միջոցով:

Քաղաքական գործոններ

1. Հարկային քաղաքականություն (սակագներ և արտոնություններ)

ՀՀ Սահմանադրությամբ ամրագրված է հրամայական դրույթը այն մասին, որ յուրաքանչյուր ոք պարտավոր է օրենքով սահմանված կարգով և չափով մուծել հարկեր, տուրքեր, կատարել պարտադիր այլ վճարումներ: Այս պարտավորության կատարումը ենթադրում է օրենսդրաիրավական համապատասխան դաշտի առկայություն, որի առանցքն են ներկայումս կազմում հանրապետությունում գործող «Հարկերի մասին» և առանձին հարկատեսակների մասին ՀՀ օրենքները, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշումները,

հանրապետության հարկային ծառայության և օրենքով սահմանված դեպքերում պետական կառավարական այլ մարմինների կողմից ընդունված իրավական ակտերն ու հրահանգները: Հարկը պետական, հասարակական կարիքների բավարարման նպատակով համապարտադիր, անհատույց վճար է, որը գանձվում է ֆիզիկական և իրավաբանական անձանցից (այդ թվում՝ ոչ ռեզիդենտ ֆիզիկական անձանցից, օտարերկրյա իրավաբանական անձանց հիմնարկներից, օտարերկրյա «ՀՀ Սահմանադրություն», հոդված 45: 33 ՀՀ օրենք, (ՀՕ-107), ընդունվել է 14.04.1997., ուժի մեջ է 12.05.1997թ., հրատարակված է ՀՀՊՏ 11, 20.05.1997թ.: բանական անձանց մասնաճյուղերից, ներկայացուցչություններից), հիմնարկներից, տեղական ինքնակառավարման մարմիններից՝ հարկային օրենսդրությամբ նախատեսված կարգով, չափերով և սահմանված ժամկետներում: Այս բոլոր հոդվածները շատ ճկուն են նորագույն տեխնոլոգիաների և զարգացման ժամանակակից տեմպին համահունչ:

2. Պետության անդամագրման հավանականությունը միջազգային կառույցներին (ԵՄ, ԵԽ)

ՀՀ քաղաքական և տնտեսական զարգացման վեկտորը կարող է դիվերսիֆիկացիայի միջոցով զարգանալ և ընդլայնվել: Բոլոր զարգացած պետությունների օրինակները կարելի է օգտագործել ինչպես ասել է ԱՄՆ 26-րդ նախագահ Թեոդոր Ռուզվելտը «Խելացին սովորում է իր սխալների վրա, իմաստունը սովորում է ուրիշների սխալներից, բայց հիմարը երբեք չի սովորում»: Այստեղից կարելի է հետևություն անել, թե ինչքան կարևոր է ՀՀ-ը նման երկրի համար տնտեսության բազմակողմանի զարգացումը: Այսպիսով ներկա պահին լավագույն երկու կառույցները և երկիրը, որոնց հետ կարելի է համագործակցել հետևյալներն են ԵԱՏՄ, ԵՄ և Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետություն:

3. Արդյունաբերությունը կարգավորող ապագա և գործող օրենսդրության փոփոխություններ

Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը, առաջնորդվելով երկրի տնտեսության մրցունակության բարձրացման և շարունակական տնտեսական աճի ապահովման հրամայականներով, ընդունել է գիտելիքահենք տնտեսություն

կառուցելու անհրաժեշտությունը և նախաձեռնել է իրականացնել արտահանման ուղղվածություն ունեցող արդյունաբերական քաղաքականություն:

Իրականացվող քաղաքականության հիմքում ընկած է արտահանման ներուժ ունեցող հեռանկարային ճյուղերի զարգացման աջակցման միջոցով տնտեսության արտահանելի հատվածի ընդլայնումը՝ շեշտադրելով վերամշակող արդյունաբերության զարգացումը: Նախարարությունը հետևողական աշխատանքներ է իրականացրել և իրականացնում, ինչպես ընդհանուր արդյունաբերության, այնպես էլ արդյունաբերության առանձին ոլորտային քաղաքականությունների մշակման և իրականացման ուղղությամբ, որի հիմնական նպատակն է կառավարման ժամանակակից մոդելների, արդի և մրցունակ տեխնոլոգիաների կիրառման, ինչպես նաև մարդկային կապիտալի շարունակական զարգացման միջոցով Հայաստանը դարձնել միջազգայնորեն մրցունակ տնտեսություն ունեցող երկիր:

Տնտեսական գործոններ

1. Դրամի արժեզրկում

Ֆինանսներում փոխարժեքն այն գործակիցն է, որով մի արժույթը փոխանակվում է մյուսով: Վերջինս նաև համարվում է մի երկրի արժույթի գինը՝ մեկ այլ արժույթի նկատմամբ[1]: Օրինակ, այն, որ հայկական դրամի միջբանկային փոխարժեքը ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ 420 է, նշանակում է, որ 420 դրամը կարող է փոխանակվել 1 ԱՄՆ դոլարի հետ կամ որ յուրաքանչյուր ԱՄՆ դոլար կարող է փոխանակվել 420 դրամի հետ: Այս դեպքում ասվում է, որ դոլարի գինը, դրամի հարաբերությամբ, կազմում է 420 դրամ կամ, համարժեքորեն, որ 1 դրամի գինը դոլարի հարաբերությամբ կազմում է 1/420 դոլար:

Փոխարժեքները որոշվում են արտարժույթի շուկայում, որը բաց է բազմաթիվ վաճառողների և գնորդների համար, և որտեղ արժույթի առևտուրը շարունակական է՝ օրական 24 ժամ՝ բացառությամբ շաբաթ և կիրակի օրերի, այսինքն առքուվաճառքն իրականացվում է կիրակի օրը սկսած 20:15 (Լոնդոնի ժամանակով), մինչև ուրբաթ օրը՝ 22:00 (Լոնդոնի ժամանակով): Սփոթ փոխարժեքը ընթացիկ փոխարժեքն է: Ֆորվարդ փոխարժեքը այն փոխարժեքն է, որը սահմանվում է այսօր՝ ապագայում

կոնկրետ սահմանված ամսաթվին փոխանցումներն ու վճարումները կատարելու պայմանով: Այս բոլոր գործընթացները ազդում են ուղղակի կերպով ՀՀ տնտեսության վրա և դրական և բացասական:

2. Գնաճի տեմպի արագացում

2020 և 2021 թվականներին ՀՀ տնտեսությունը բախվել է մի շարք բացասական երևույթների ազդեցությունների՝ սկսած COVID-19 համավարակից և Արցախյան պատերազմից մինչև քաղաքական անկայունություն, արտահերթ ընտրություններ և անորոշությունների էական աճ: Այս պայմաններում, 2020թ. դեկտեմբեր ամսից սկսել է արագանալ գնաճի տեմպը՝ հանգեցնելով սոցիալտնտեսական բացասական հետևանքների սրմանը: 2021թ. արձանագրվել է վերջին 10 տարիների ամենաբարձր գնաճը, ինչը պայմանավորված է եղել ինչպես արտաքին, այնպես էլ ներքին գործոններով: Այդպիսի բարձր գնաճն իր ազդեցություններն է ունեցել մակրոտնտեսական և հարկաբյուջետային ցուցանիշների վրա: ՀՀ կենտրոնական բանկը, արձագանքելով ստեղծված իրավիճակում գնաճային սպասումներին, 2020թ. դեկտեմբերից շարունակաբար բարձրացրել է դրամավարկային քաղաքականության (ԴՎՔ) տոկոսադրույքը՝ 4.25%-ից 2022թ. մարտին հասցնելով 9.25%-ի, ինչն իր հերթին բացասաբար է ազդել տնտեսական ակտիվության վրա: Գնաճի պայմաններում նվազել են նաև բնակչության իրական եկամուտները՝ հանգեցնելով կենսամակարդակի անկմանը: Սույն վերլուծությունում իրականացվել է նշված ուղղություններով գնաճի ազդեցությունների մանրամասն ուսումնասիրություն՝ առավել ակնհայտ դարձնելով գնաճի մակրոտնտեսական հետևանքները: Միաժամանակ, առանձին ապրանքատեսակների գների աճի տեմպերն էականորեն տարբերվել են միմյանցից: Այդ իսկ պատճառով սույն աշխատանքում իրականացվել է ինչպես գնաճի վերլուծություն՝ ըստ նպաստող ապրանքատեսակների, այնպես էլ ուսումնասիրվել է բնակչության տարբեր դեցիլային խմբերի համար սպառողական գների փոփոխության չափը: Համադրելով այդ արդյունքները բնակչության եկամուտների փոփոխության հետ՝ հնարավոր է եղել եզրակացություններ անել բնակչության կենսամակարդակի փոփոխության վերաբերյալ: Պետք է նշել նաև, որ 2021 թվականին գնաճի տեմպի արագացումը և դրա հետևանքները 2022թ. կարող են

ավելի ուժգնանալ: Պատճառն այն է, որ 2022թ. փետրվարից սկսված ռուս-ուկրաինական հակամարտության արդյունքում արդեն իսկ նկատվում է պարենի և էներգակիրների համաշխարհային գների աճ, ինչը միանշանակ կազդի նաև ՀՀ տնտեսության վրա՝ հանգեցնելով գների աճի հետագա արագացմանը: Հետևաբար, սույն աշխատանքում նաև վերլուծվել են ռուս-ուկրաինական հակամարտության հնարավոր ազդեցությունները (առկա անորոշությունների պարագայում) գնաճի վրա:

3. Գործազրկության մակարդակի աճ

ՀՀ-ում պահպանվում է աշխատանքային ներուժի արդյունավետ օգտագործման խնդիրը, թեև վերջին մի քանի տարիներին նկատվում է գործազրկության մակարդակի նվազում: Դեռևս բաց է մնում երիտասարդների, կանանց և կրթական ցածր մակարդակ ունեցողների զբաղվածության հարցը: Ուստի հարկավոր է մեղմացնել աշխատանքի անցնելու պայմանները երիտասարդների համար, հաճախակի կազմակերպել աշխատանքի տոնավաճառներ՝ տեղեկատվության հասանելիությունը ապահովելու համար: Որոշակի մասնագիտությունների գծով, որոնց պահանջարկը չունի աշխատաշուկան, բուհերում կատարել տեղերի սահմանափակումներ և ավելացնել այն մասնագիտությունների տեղերը, որոնց պահանջարկն ապագայում ավելանալու է, բացի այդ՝ կազմակերպել ուսուցումներ, դասընթացներ գործազուրկներին անհրաժեշտ հմտություններով և ունակություններով ապահովելու համար: Նոր աշխատատեղեր ստեղծել մարզերում, հատկապես գյուղական համայնքներում, մշակել և իրականացնել առանձին շրջանների հատուկ նպատակային ծրագրեր՝ հաշվի առնելով տարածքային առանձնահատկությունները, բացի այդ՝ աշխատանքային ծրագրերի միջոցով բնակեցնել սահմանամերձ բնակավայրերը: Արտագաղթը շարունակում է ավելանալ, ուստի պետք է բարենպաստ պայմաններ ստեղծել ինչպես գործատուների, նրանց բիզնեսի զարգացման, այնպես էլ վարձու աշխատողների համար: Բիզնեսի զարգացման համար հարկավոր է նաև ստեղծել ազատ մրցակցային պայմաններ և վարել հարկաբյուջետային օժանդակող քաղաքականություն: Կորոնավիրուսի պատճառով մի շարք ոլորտներում աշխատանքի դադարեցման պատճառով գործազրկության մակարդակի անկում գրանցվեց (թեպետ շատերը աշխատում էին

տնից՝ առցանց հարթակում), սակայն այսօր արդեն աստիճանաբար վերադառնում ենք նախկին ապրելաձևին: Նկատենք, որ շատերը շարունակում են աշխատել առցանց: Այս հանգամանքը կնպաստի մարդկանց մեջ այլ մտածողության ձևավորմանը, աշխատելու այլընտրանքային մեթոդների կիրառմանը:

Սոցիալ Մշակույթային գործոններ

1. Արտագաղթ

Արտագաղթի թեման Հայաստանի սոցիալ-քաղաքական կյանքում ամենաքննարկվող և շահարկվող թեմաներից է: Վիճակագրական կոմիտեն հրապարակել է 2022-ի ժողովրդագրական իրավիճակի, այդ թվում՝ սահմանահատումների և միգրացիայի մնացորդի վերաբերյալ տվյալները:

Այսպես, 2022-ին Հայաստան է ժամանել 3 394 371 և Հայաստանից մեկնել է 3 355 639 անձ: Սահմանահատումների հաշվեկշիռը դրական է՝ 38 732 անձ:

Ըստ Վիճկոմիտեի տվյալների՝ ամենաշատ սահմանահատումներն իրականացվել են Զվարթնոց օդանավակայանով: Սակայն զգալի աճել են նաև Բագրատաշենի անցակետով սահմանահատումները: Եթե 2021 թ.-ին այս անցակետով գրանցվել էր 217 830 մուտք, ապա 2022 թ.-ին՝ 1 078 111, այսինքն՝ 5 անգամ ավելի:

Ինչ վերաբերում է ՀՀ փաստաթղթերով սահմանահատումներին, ապա հաշվեկշիռը ինչպես նախորդ տարի, այս տարի ևս բացասական է՝ – 27 941: 2022-ին ՀՀ փաստաթղթերով Հայաստան է ժամանել 1 479 798 մարդ, մեկնել՝ 1 507 739-ը: Համեմատելով մյուս տարիների միգրացիայի ցուցանիշը նվազել է արձանագրվել է վատագույն ցուցանիշի նկատմամբ 49%-ով նվազում:

Տեխնոլոգիական գործոններ

1. Լիզինգի շուկայի զարգացում

Լիզինգը հանդիսանում է բավական գրավիչ ֆինանսական գործիք Հայաստանի տնտեսության վերազինման և տնտեսական աճի ապահովման հարցում, սակայն Հայաստանում լիզինգի զարգացման ճանապարհին կան նաև խոչընդոտներ՝ լիզինգի նկատմամբ հասարակության վախը, որակյալ մասնագետ-կադրերի պակասը, շուկայավարման, ինչպես նաև տեղեկատվական, խորհրդատվական սպասարկման աշխատանքների բարելավման պասիվությունը, իրավական և մաքսային

խոչընդոտները: Ներկայումս ՀՀ ՔՕ նշված է միայն ֆինանսական վարձակալության մի քանի հոդվածներ, սակայն լիզինգի բազմատեսակ գործիքները կարող են կիրառություն գտնել տեղական տնտեսությունում: Հասկանալի է, որ օրենսդրության կատարելագործումը բարդ և ժամանակատար գործընթաց է, սակայն, հաշվի առնելով նշված գործոնի անմիջական ազդեցությունը լիզինգի արդյունավետության բարձրացմանը, այդ խնդիրը հարկավոր է լուծել հնարավորինս սեղմ ժամկետներում:

Սոցիալ Մշակույթային գործոններ

2. Կենսակերպի և կենսամակարդակի փոփոխություններ
3. Ապրանքի որակի և սպասարկման մակարդակի պահանջներ

Տեխնոլոգիական գործոններ

2. Արդյունաբերության նորարարության և տեխնոլոգիական զարգացման մակարդակը
3. Ինտերնետի զարգացում և ներթափանցում, շարժական սարքերի զարգացում քաղաքացիների առօրյայում

Քանի որ ՀՀ-ն բավականին արագ զարգացող երկիր է հետևաբար կարելի է հետևություն կատարել, որ ՀՀ-ում կա կենսամակարդակի և կենսակերպի փոփոխությունների բարձր տեմպ: Միևնույն ժամանակ նոր տեխնոլոգիաների և ինտերնետի զարգացման, արդյունաբերության մեջ նորարարությունների օգտագործումը դառել է թրենդային: Այս բոլոր նախադրյալները առաջացնում են սպառողի կողմից պահանջվող արտադրանքի կամ ծառայության նոր մակարդակ և որակ:

Հետևյալ բոլոր գործոնները ըստ կարևորության ներկայացվել է ՀՀ տնտեսության հետ կապ ունեցող գործարարներին և մասնագետներին իրենց սուբյեկտիվ գնահատականը ստանալու համար:

Հարցմանը մասնակցած փորձագետներն են

«Թինկ Թանկ Արմենիա վերլուծական կենտրոն» ՀԿ նախագահ Հակոբ Մարտիրոսյանը, բազմաթիվ ընկերությունների հիմնադիր և հովհաննավորող Արտաշես Հակոբյանը, հիմնադրամի նախագահ, ՍՊԸ տնօրեն Անդրանիկ

Խոջիկյանը, դատական կարգադրիչների ծառայության պետ Ռոբերտ Ղազարյանը, տեխնիկական գիտությունների թեկնածու Ռոբերտ Հակոբյանը:

Նրանք իրենց՝ ՀՀ գյուղատնտեսության մասին պատկերացումների հիման վրա գնահատել են ընտրված գործոնների շրջակա միջավայրի ազդեցության տակ փոփոխման հավանականությունը:

Աղյուսակում 3.3.1

PEST վերլուծության հինգ մասնագետների կողմից տրված գնահատականների արդյունքներ

Գործոնի անվանումը	2	3					4	5	
		Փորձագիտական գնահատական							
	Գործոնի ազդեցությունը	Հակոբ Մարտիրոսյան	Արտաշես Հակոբյան	Ռոբերտ Ղազարյան	Անդրանիկ Խոջիկյան	Ռոբերտ Հակոբյան	Միջին փորձագիտական գնահատական	Միջին կշռված գնահատական	
Քաղաքական գործոն									
1	Հարկային քաղաքականություն (սակագներ և արտոնություններ)	3	3	3	2	5	4	3.4	0.39
2	Պետության անդամագրուման հավանականությունը միջազգային կառույցների (ԵՄ, ԵԽ)	3	2	1	3	4	3	2.6	0.30
3	Արդյունաբերությունը կարգավորող ապագա և գործող օրենսդրությունը	2	2	4	1	4	4	3	0.23
Տնտեսական գործոն									
1	Հիմնական արժույթի փոխարժեքները	2	4	5	3	3	2	3.4	0.26
2	Գնաճի տեմպ	3	4	5	3	4	3	3.8	0.44
3	Գործազրկության մակարդակի աճ	3	5	3	2	2	1	2.6	0.30
Սոցիալ Մշակույթային գործոն									
1	Կենսակերպի և կենսամակարդակի փոփոխություններ	2	5	3	3	4	5	4	0.31
2	Միգրացիայի տեմպի բացասական փոփոխություն	1	1	4	2	3	1	2.2	0.08
3	Ապրանքի որակի և սպասարկման մակարդակի պահանջներ	2	1	2	4	4	5	3.2	0.25
Տեխնոլոգիական գործոն									
1	Լիզինգի շուկայի զարգացում	3	3	4	4	4	5	4	0.46
2	Արդյունաբերության նորարարության և տեխնոլոգիական զարգացման մակարդակը	1	1	3	4	4	4	3.2	0.12
3	Ինտերնետի զարգացում և ներթափանցում, շարժական սարքերի զարգացում քաղաքացիների առօրյաում	1	3	3	3	5	4	3.6	0.14
Ընդամենը		26						39	

Տվյալ աղյուսակից առանձնացնում ենք ամեն ենթաբաժնից առավել ազդեցիկ գործոնը և ուսումնասիրում ենք այն՝ գտնելով լուծումներ տվյալ գործոնի ազդեցությունը թուլացնելու համար:

Աղյուսակում 3.3.2

Ուսումնասիրված գործոնների վերլուծություններ

Քաղաքական գործոն		ՀՀ ում գյուղատնտեսության փոփոխություն	Անհրաժեշտ գործողություններ	
1	Հարկային քաղաքականություն (սակագներ և արտոնություններ)	0.39	Գյուղատնտեսության վրա այս գործոնը ազդում է ուղղակի եղանակով ինչի արդյունքում ցանկացած փոփոխություն մեծ ցնցումներ կարող է առաջացնել:	Հարկային քաղաքականությունը պետք է վարել զգուշորեն և շատ երկար ու մանրակրկիթ ուսումնասիրելով որպեսզի չտուժի տնտեսվարողը:
Տնտեսական գործոն				
2	Գնաճի տեմպ	0.44	Սա աշխարհին բնորոշ տնտեսական ռիսկ է որի արդյունքում նկատվում է զարգացած երկրներում բարձր գներ և բարձր աշխատավարձ իսկ զարգացող պետություններում հակառակ պատկերն է կան ցածր գներ բայց աշխատավարձերն նույնպես ցածր են :	Տվյալ գործոնի վրա կարող է ազդել անմիջականորեն միայն պետությունը : Պետք է պատկան մարմինները մշտական վերահսկում կատարեն շուկայի մրցակցությանը և պետք է աշխատեն այն ուղղությամբ արպեսզի արտերկրից ժամանած բարձ աշխատավարձով ապրող անձը չազդի ներկա շուկայի գների վրա որովհետև այդ ինֆլացիայի պարագայում տեղացի ժողովրդի մուտքերը չեն բավարարում նման կտրուկ աճին:
Սոցիալ Մշակութային գործոն				
1	Կենսակերպի և կենսամակարդակի փոփոխություններ	0.31	Սա բավականին դրական գործոն է հասրակության համար բայց առաջանում է մեծ ռիսկ կապված արդեն ներդրումներ կատարած տնտեսվարողի համար: Տնտեսվարողի համար առաջանում է վտանգավոր իրավիճակ երբ իր արտադրանքը կամ ծառայությունը որի համար կատարել է մեծ ներդրում արդել այնևս ակտուալ չէ սպառողի համար: Հետևաբար առաջանում է Պահանջարկի փոփոխություն:	Նոր տնտեսվարողը կամ նոր ներդրում կատարողը պետք է միշտ հեռանկարային պլաններ կազմի: Չի կարելի զբաղվել բիզնեսով և միաժամանակ չհետևել աշխարհի զարգացմանը: Ճիշտ կազմած ռազմավարությունը կապահովի տվյալ ռիսկի գործոնի ազդեցության նվազեցմանը անգամ նաև բացառմանը:
Տեխնոլոգիական գործոն				
1	Լիզինգի շուկայի զարգացում	0.46	Լիզինգի շուկան ՀՀ ում զարգանում է բավականին արագ տեմպերով և միևնույն ժամանակ պետությունը ստեղծում է ավելի լավ պայմաններ տնտեսվարողների համար տարբեր սուբսիդավորման ծրագրերով: Պետք է լինել աչալուրջ և պատրաստ լինել մի իրավիճակի երբ կլինեն կազմակերպություններ որոնք արդեն կունենան վարկային շատ մեծ պարտավորություններ որը ևս կառաջացնի ռիսկ կապված տվյալ կազմակերպության հետագա կյանքի և զարգացման հեռանկարների:	Տվյալ իրավիճակում առաջարկվում է պետության կողմից սահմանել հստակ պահանջներ և սահմանաչափեր տնտեսավարողներին տրվող լիզինգների ժամանակ որպեսզի չառաջանա բիզնեսի մեծ ծանրաբեռնվածություն:

3.4 ՀՀ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ SWOT ՀԱՄԱՌՈՏ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

SWOT-ը ձեռնարկության կամ կոնկրետ արտադրանքի ուժեղ և թույլ կողմերի մարքեթինգային և այլ ուսումնասիրությունների մի շարք է: Վերլուծության ընթացքում հայտնաբերվում և գնահատվում են բոլոր գործոնները, որոնք ուղղակի և անուղղակիորեն ազդում են ծրագրի վրա: Ուսումնասիրության ամեն բաժնում ընտրվել են երկուսից երեք ճյուղեր:

- S (strengths) - ուժեղ կողմեր.
  1. Կատարյալ մրցակցություն,
  2. Ինքնարժեք,
  3. Համաշխարհային շուկայում ճանաչելիություն

1.0 Կատարյալ մրցակցություն

Կատարյալ մրցակցությունը մնացած երևույթների նման ունի իր դրական և բացասական կողմերը բայց ներկա պահին քննարկելու ենք միայն դրական կողմերը, Շուկան համարվում է կատարյալ մրցակցային, երբ շուկայական գինը դուրս է վաճառողների և գնորդների վերահսկողությունից և կախված չէ արտադրության ծավալից:

Այլ կերպ ասած՝ կատարյալ մրցակցությունը շուկայական կառուցվածքի այն տեսակն է, որի դեպքում շուկայում առկա են միատեսակ ապրանքների բազմաթիվ վաճառողներ և գնորդներ, որոնցից որևէ մեկը առանձին չի կարող էական ազդեցություն ունենալ ընթացիկ շուկայական գնի վրա:

Կատարյալ մրցակցության բնորոշ գծերն են.

1. վաճառողների և գնորդների մեծ թվաքանակը շուկայում, որոնցից յուրաքանչյուրի տեսակարար կշիռն այնքան փոքր է շուկայական առաջարկի և պահանջարկի մեջ, որ բացառվում է շուկայական գնի վրա ներազդման հնարավորությունը: Այս պարագայում առանձին ֆիրմայի կողմից արտադրանքի շատ կամ քիչ իրացումը չի ազդի շուկայական գնի վրա: Որևէ արտադրողի կողմից շուկայական գնից բարձր գնի սահմանումը կհանգեցնի վաճառքի կորստի, քանի որ գնորդները լայն

հնարավորություններ ունեն անմիջապես կողմնորոշվելու դեպի բազմաթիվ այլ արտադրողների նույնատիպ արտադրանքը՝ ավելի ցածր շուկայական գնով, իսկ շուկայական գնից ցածր գնի սահմանման փորձի դեպքում նրանք անհարկի կտուժեն գների տարբերության պատճառով, քանի որ կարող էին արտադրանքն իրացնել ավելի բարձր շուկայական գնով:

2. միատեսակ արտադրանքի վաճառքը, ինչը նշանակում է, որ սպառողի համար միևնույն է, թե որ արտադրողից կգնի ապրանքը:

3. շուկա մուտք գործելու ազատությունը, այսինքն՝ շուկա մուտք գործելու արգելքներ չկան և յուրաքանչյուրը առանց որևէ սահմանափակման կարող է մտնել շուկա և իրականացնել օրենքով չարգելված գործունեություն:

4. գների նկատմամբ վերահսկողության բացակայությունը, ինչը պայմանավորված է վաճառողների մեծ թվով: Յուրաքանչյուր վաճառող ապահովում է ընդհանուր պահանջարկի շատ փոքր մասնաբաժինը, հետևաբար, չի կարող գին թելադրել շուկայում և սահմանել շուկայական գնից բարձր գին: Ըստ էության, կատարյալ մրցակցային շուկայում գները կարգավորվում են առաջարկի և պահանջարկի հարաբերակցությամբ, իսկ արտադրողները համաձայնվում են արտադրանքը վաճառել տվյալ գնով:

5. Ոչ գնային մրցակցության բացակայությունը:

6. Տեղեկատվության մատչելիությունը, ինչը նշանակում է, որ և գնորդները, և վաճառողները լիովին տեղեկացված են շուկայի իրավիճակի մասին:

7. Ֆիրմաների միջև գաղտնի համաձայնության անհնարինությունը, ինչը պայմանավորված է ֆիրմաների շատ մեծ թվով, այսինքն՝ մրցակից ֆիրմաները գործում են միմյանցից անկախ:

Կատարյալ մրցակցային շուկայի մոդելը ցույց է տալիս, թե տեսականորեն ինչպե՞ս պետք է գործի իդեալական շուկայական տնտեսությունը և հասարակությունն ի՞նչ օգուտներ կարող է ստանալ կատարյալ մրցակցային շուկայի պայմաններում:

Կատարյալ մրցակցային շուկայի դասական օրինակ է գյուղմթերքի շուկան:

Մրցակցային շուկայում այս կամ այն ապրանքի շուկայական գնի և քանակի միջև գոյություն ունի այնպիսի հարաբերակցություն, որ շուկայական գնի աճը հանգեցնում է պահանջարկի կրճատմանը և ընդհակառակը, որքան ցածր է գինը, այնքան մեծ է իրացվող ապրանքի քանակը:

Կատարյալ մրցակցությունը շուկայական այն պարզագույն կառույցն է, որի հետազոտությունը լայն հնարավորություններ է ընձեռում շուկայի գործունեության հիմնական օրինաչափություններն առավել լիարժեք պատկերացնելու համար:

Կատարյալ մրցակցային շուկայի պայմաններում մեծաթիվ արտադրող և վաճառող մրցակիցների առկայությունը հանգեցնում է նրան, որ յուրաքանչյուրի մասնաբաժինն այնքան փոքր է ընդհանուր առաջարկի մեջ, որ որոշակի ազդեցություն չի ունենում շուկայական գնի վրա, որը ձևավորվում է պահանջարկի և առաջարկի հարաբերակցության հիման վրա:

Փաստորեն, կատարյալ մրցակցության պայմաններում առանձին կազմակերպությունը զրկված է շուկայում գնային քաղաքականություն վարելու հնարավորությունից և չի կարող մասնակցել գների կարգավորման գործընթացին: Այս իսկ պատճառով, կամակերպությունները հարմարվում են շուկայի կանոններին և ընդունում են շուկայում ձևավորված հավասարակշիռ գինը:

Կատարյալ մրցակցային շուկայում ապրանքների պահանջարկն ու առաջարկը մշտապես փոփոխվում են, ինչի հետևանքով գները գտնվում են անընդհատ շարժման մեջ: Շուկայական հավասարակշռությունը հաստատվում է այն դեպքում, երբ առաջարկը հավասարվում է պահանջարկին, որին համապատասխան ձևավորվում է հավասարակշիռ գինը: Շուկայական հավասարակշռությունը կարող է խախտվել բազմաթիվ արտաքին և ներքին գործոնների, տարբեր օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ հանգամանքների ազդեցությամբ, մասնավորապես՝ արտադրության տեխնոլոգիան, արտադրողների և սպառողների սպասումները, նախապատվությունների և հակումների փոփոխությունները և այլն:

Չնայած այն հանգամանքին, որ պահանջարկի և առաջարկի հավասարակշռությունը և հավասարակշիռ գնի առկայությունը ակնթարթային երևույթներ են, դրանց ուսումնասիրությունը հնարավորություն է տալիս բացահայտել շուկայական

կառուցակարգին բնորոշ այն հիմնական օրինաչափությունները, որոնք կարող են նպաստել շեղումների կարգավորմանը և հավասարակշիռ վիճակի ստեղծմանը:

Կատարյալ մրցակցային շուկայի պայմաններում պահանջարկի ու առաջարկի և գնի ձևավորման կառուցակարգի, հավասարակշռության փոփոխությունների, օրինաչափությունների վերլուծությունը և ստացված արդյունքները հնարավորություն են ընձեռում բացահայտել ընդհանուր հավասարակշռության հասնելու կարևորագույն պայմանները, և մասնավորապես՝ գների փոփոխության ազդեցությունը պահանջարկի մեծության փոփոխության վրա:

2.0 Ցածր ինքնարժեք

Ինքնարժեք, զարգացած ապրանքային արտադրության տնտեսական կատեգորիա, որը դրամական ձևով արտահայտում է ապրանքի արտադրության և իրացման վրա ձեռնարկության ընթացիկ բոլոր ծախսերը: Օգտագործվում է որպես եկամտաբերության որոշման հիմնական գործոն:

Ձեռնարկության աշխատանքի վերջնական արդյունքը բնութագրող հիմնական ցուցանիշներից է արտադրանքի ինքնարժեքը: Դա իրենից ներկայացնում է արտադրական գործընթացում օգտագործվող բոլոր ռեսուրսների՝ հումքի, նյութերի, վառելիքի, հիմնական ֆոնդերի, աշխատանքային ռեսուրսների, ինչպես նաև արտադրանքի արտադրության և իրացման վրա կատարված ծախսերի դրամական ծախսերը:

Ինքնարժեքը արտադրության ընդհանուր արժեքն է՝ արտահայտված դրամական արտահայտությամբ: Ձեռնարկության վաճառքի քաղաքականությունը կախված է այս ցուցանիշից. եթե այն չափազանց բարձր է, ապա վերջնական գինը կլինի չափազանց բարձր, ինչը կազմակերպության արտադրանքը կդարձնի անմրցունակ:

Արտադրության արժեքը արտացոլում է ձեռնարկության արդյունավետությունը, նրա բոլոր թերությունները և դրական կողմերը: Այն ներկայացնում է ոչ միայն տնտեսական ամենակարևոր կատեգորիան, այլև որակական ցուցանիշ, որը բնութագրում է ձեռնարկության տրամադրության տակ գտնվող բոլոր ռեսուրսների օգտագործման մակարդակը:

Արտադրության ծախսերի կրճատումը հնարավորություն է տալիս.

1. արտադրել մրցունակ ապրանքներ ցածր ինքնարժեքով.
2. կիրառել ավելի ճկուն գնային քաղաքականություն
3. բարձրացնել շահույթը, որը մնում է ձեռնարկության տրամադրության տակ.
4. ապահովել կազմակերպության ֆինանսական կայունությունը.

3.0 Համաշխարհային շուկայում ճանաչելիություն

Այս տարի Հայաստանը գյուղատնտեսական մթերքների արտահանման ռեկորդ է սահմանել. Հայաստանից արտահանվել է շուրջ 200 հազար տոննա գյուղմթերք: Իսկ 2020 թվականին արտահանվել էր 145 հազար տոննա գյուղմթերք: Գյուղմթերքի արտահանման հիմնական ուղղությունը ԵԱՏՄ երկրներն են: Հայկական գյուղմթերքը հատկապես պահանջարկ ունի Ռուսաստանում, Վրաստանում և Բելառուսում: Հայաստանը փորձում է զարգացնել առևտրային հարաբերությունները այլ երկրների հետ. Մերձավոր Արեւելքում, Կատարում, ԱՄԷ-ում, Քուվեյթում հայկական գյուղմթերքը մեծ պահանջարկ ունի, հատկապես Հայաստանից արտահանվող հատապտուղները:

Արտահանման ծավալներով առաջատարը կարտոֆիլն է: Նախորդ տարի Հայաստանն արտահանել է ավելի քան 480 հազար տոննա կարտոֆիլ: Հաջորդ հանրաճանաչ գյուղատնտեսական ապրանքը ծիրանն է: Նախորդ տարի արտահանվել է 35 հազար տոննա ծիրան: Իսկ երրորդ ամենատարածվածը լոլիկն է: 2021 թվականին արտահանվել է 34 հազար տոննա: Հայաստանն արտահանում է կեռաս, դեղձ, խնձոր, վարունգ և հատապտուղ:

Գյուղմթերք արտահանելիս ակտիվ ժամանակահատվածը որոշվում է արտահանվող ապրանքների բերքահավաքի սեզոնով:

- Ծիրան - հունիսի կեսերից հուլիսի կեսերը,
- Խաղող - օգոստոսի վերջից հոկտեմբերի կեսերը,
- Դեղձ՝ հուլիսի վերջից հոկտեմբերի կեսեր,

- Բալ և քաղցր բալ - մայիսի վերջից օգոստոսի սկիզբ
- Սալոր - հունիսի կեսերից մինչև սեպտեմբերի կեսերը:
- W (weaknesses) - թույլ կողմեր:

1. Գյուղատնտեսության մեքենայացման թույլ աստիճան,
2. Հարևան երկրների հետ հարաբերություններ,
3. Արտադրանքի ծավալներ

1.0 Գյուղատնտեսության մեքենայացման թույլ աստիճան

Հանրապետությունում դաշտային գյուղատնտեսական տեխնիկայով ապահովվածությունը կազմում է ընդամենը 10%, իսկ տեխնիկայի միջին տարիքը՝ 20-25 տարի: Ընդ որում, եթե հին տեխնիկան լավ խնամված է, ապա երկար է ծառայում, ինչը չի կարելի նշել կոմբայնների մասին. պահեստամասերի բացակայության հետևանքով բերքի կորուստը կարող է հասնել մինչև 40%-ի: Ավելի վատ վիճակում է գտնվում անասնապահական համալիրի հագեցվածությունը անասնապահական տեխնիկայով (օրինակ՝ գոմերի մաքրում, կթում, կաթի պահեստավորում, տեղափոխում):

2.0 Հարևան երկրների հետ հարաբերություններ

Վրաստանի հանրապետություն

Թուրքիայի և Ադրբեջանի հետ Հայաստանի փակ սահմանների և Հայաստանի՝ դեպի ծով ելք չունենալու պատճառով Վրաստանը կենսական դեր է խաղում Հայաստանի համար տարբեր ապրանքների արտահանման և ներմուծման առումով: Հայաստանի և Վրաստանի միջև կա երկաթուղի, որով արտահանվում է հայկական ապրանքների մեծ մասը:

Թուրքիայի հանրապետություն

Հայաստանի և Թուրքիայի միջև սահմանը փակ է, և պետությունների միջև դիվանագիտական հարաբերություններ չկան.

Ադրբեջանի հանրապետություն

Հայաստանի և Ադրբեջանի միջև սահմանը փակ է, և պետությունների միջև դիվանագիտական հարաբերություններ չկան.

Իրանի Իսլամական հանրապետություն

Չնայած կրոնական և գաղափարական տարածայնություններին, Հայաստանի և Իրանի Իսլամական Հանրապետության հարաբերությունները մնում են ջերմ, իսկ Հայաստանն ու Իրանը ռազմավարական գործընկերներ են տարածաշրջանում: Հատկապես կարևոր է էներգետիկ անվտանգության ոլորտում համագործակցությունը, որը նվազեցնում է Հայաստանի կախվածությունը Ռուսաստանից և ապագայում կարող է նաև իրանական գազը Եվրոպա մատակարարել Վրաստանի և Սև ծովի միջոցով:

Թուրքիայի և Ադրբեջանի կողմից Հայաստանի սահմանների շրջափակման համատեքստում Իրանի հետ կարճ սահմանը Հայաստանի համար մեծ նշանակություն ունի: Հայաստանի և Իրանի միջև ներկայումս գործող երկաթուղի չկա: Դրա կառուցման վերաբերյալ կան նախագծեր և պայմանավորվածություններ:

3.0 Արտադրանքի փոքր ծավալներ

Գյուղատնտեսությունը համարվում է երկրի տնտեսության առանցքային ոլորտներից մեկը: 1998-2002 թվականներին ՀՆԱ-ում ագրոարդյունաբերության տեսակարար կշիռը կազմել է 35%, որից 23-26%-ը բաժին է ընկել գյուղատնտեսությանը: Հանրապետության ընդհանուր 2974.3 հազ. հա հողային տարածքներից միայն 69.8%-ը կարելի է օգտագործել գյուղատնտեսական նպատակներով, իսկ տարածքի մոտ 90%-ը գտնվում է ծովի մակերևույթից ավելի քան 1000մ բարձրության վրա և ունի 6 և ավելի աստիճան թեքություն: ՀՀ գյուղատնտեսությունը ծավալվում է 14 հազ. կմ²-ից պակաս հողատարածությունների վրա, որից 520 հազ. հեկտարը (37.3%) վարելահողեր են, մոտ 40 հազ. հեկտարը (2.9%)՝ բազմամյա տնկարկներ, 143 հազ. հեկտարը (10.3%) կազմում են խոտհարքեր, իսկ 689 հազ. հեկտարը (49.5%)՝ արոտավայրեր:

Այս ցուցանիշները համաշխարհային շուկայի համար շատ չնչին են անգամ լինում են իրավիճակներ երբ չի բավարարում նաև ներքին շուկայի սպառման համար այդ իսկ պատճառով ստիպված է լինում ՀՀ ներկրել որոշ գյուղատնտեսական ապրանքներ:

• O (opportunities) - հնարավորություններ.

1. Պետության կողմից տրամադրվող օգնություն,
2. Վարկային կազմակերպությունների կողմից տրվող հնարավորություններ,
3. Ներգաղթ

1.0 Պետության կողմից տրամադրվող օգնություն

1. «Փոքր և միջին «խելացի» անասնաշենքերի կառուցման կամ վերակառուցման և դրանց տեխնոլոգիական ապահովման աջակցության ծրագիր
2. Հայաստանի Հանրապետությունում 2019-2024 թվականների տավարաբուծության զարգացման ծրագիր
3. Հայաստանի Հանրապետությունում 2019-2023 թվականների ոչխարաբուծության և այծաբուծության զարգացման աջակցության ծրագիր
4. Հայաստանի Հանրապետությունում անասնաբուծության ճյուղում իրականացվող ներդրումային ծրագրերին աջակցության տրամադրման փորձնական ծրագիր
5. Հայաստանի Հանրապետությունում արդյունաբերական խեցգետնաբուծության զարգացման 2024-2026 թվականների ծրագիր
6. Հայաստանի Հանրապետությունում ագրոպարենային ոլորտի սարքավորումների լիզինգի աջակցության ծրագիր
7. Հայաստանի Հանրապետությունում գյուղատնտեսական տեխնիկայի լիզինգի աջակցության ծրագիր
8. Գյուղատնտեսական հումքի մթերումների (գնումների) նպատակով ոլորտին տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորման ծրագիր
9. Հայաստանի Հանրապետությունում ինտենսիվ այգեգործության զարգացման, արդիական տեխնոլոգիաների ներդրման և ոչ ավանդական բարձրարժեք

մշակաբույսերի արտադրության խթանման պետական աջակցության 2021-2023 թվականների ծրագիր

10. Տնամերձ հողամասերում այգեհիմնման և ոռոգման արդիական համակարգերի ներդրման փորձնական ծրագիր
11. Հայաստանի Հանրապետությունում ջերմատնային տնտեսությունների զարգացման աջակցության ծրագիր
12. Հողային բարեփոխումների փորձնական ծրագիր
13. Հայաստանի Հանրապետությունում գյուղատնտեսական նշանակության հողերի միավորման (կոնսոլիդացիայի) աջակցության 2023-2025 թվականների ծրագիր
14. Գյուղատնտեսության ոլորտում ապահովագրական համակարգի ներդրման փորձնական ծրագրի իրականացման համար պետական աջակցության ծրագիր

2.0 Վարկային կազմակերպությունների կողմից տրվող հնարավորություններ

Հայաստանի Հանրապետությունում ագրոպարենային ոլորտի սարքավորումների լիզինգի աջակցության ծրագրի հիմնական նպատակն ագրոպարենային ոլորտի տնտեսավարողներին մատչելի պայմաններով, մասնավորապես՝ լիզինգի մեխանիզմների կիրառմամբ սարքավորումների մատակարարումն է, որը նախադրյալներ կստեղծի գյուղատնտեսական ծագման մթերքների և դրանց վերամշակված արտադրանքի արտադրության ծավալների ավելացման, միջազգային չափորոշիչներին համապատասխան որակական և անվտանգության պահանջների ապահովման, մրցունակության բարձրացման, արտահանման ծավալների ավելացման, ինչպես նաև ներկրվող արտադրանքը տեղական արտադրությամբ փոխարինելու համար:

3.0 Ներգաղթ

Ներգաղթի պատճառները տարբեր են՝ տնտեսական (աշխատուժի ներմուծում), ռազմական (օտար հողերի զավթում), քաղաքական (փախուստ քաղաքական, ռասայական, կրոնական ևն հետապնդումներից): Ներգաղթ արտագաղթի հետ

մեկտեղ նպաստել է բազմաթիվ երկրների բնակչության ձևավորմանը: Ներգաղթի ժողովրդագրական ցուցանիշները որոշվում են ներգաղթողների քանակով և սեռատարիքային կառուցվածքով (գերակշռում են երիտասարդ և միջին տարիքի անձինք, այդ թվում՝ տղամարդիկ): ՀՀ-ում աշխարհաքաղաքական ստաբիլության հաստատումից հետո հնարավորություն է առաջանում ներգաղթի աճի, ինչը միանշանակ կնպաստի տնտեսության աճին և զարգացմանը:

- T (treats) - սպանալիքներ.

1. Կլիմայական պայմանների փոփոխություն,
2. Տրանսպորտային կապեր

1.0 Կլիմայական պայմանների փոփոխություն

Կլիմայի համամոլորակային փոփոխությունը և Հայաստանի տարածքում ներքին միկրոկլիմայական փոփոխությունները կարող են հանգեցնել հետևյալ հետևանքների.

- Կանխատեսվում է լանդշաֆտային գոտիների սահմանների տեղափոխություն լեռնային պրոֆիլով դեպի վեր՝ ըստ բարձրության 100-150 մ: Սպասվում է, որ անապատային գոտու մակերեսը կընդլայնվի 33%-ով, տեղի կունենա տափաստանային գոտու ընդլայնում 4%-ով և դրա բարձրացումը դեպի վեր՝ 150-200 մ-ով: Անտառային գոտում սպասվում է անտառի ստորին սահմանի բարձրացում դեպի վեր 100-200 մ: Մերձալպյան գոտու մակերեսը կկրճատվի 21%-ով, իսկ ալպյան գոտունը՝ միջին հաշվով 22%-ով:
- Կանխատեսվող ջերմաստիճանի բարձրացման և տեղումների նվազման դեպքում պետք է սպասել կլիմայի չորացման աճ և անապատացման պրոցեսների արագացում:
- Սպասվում է գետերի տարեկան հոսքի նվազում 15% և Սևանա լճի մակերեսից գոլորշիացման ավելացում 13%-14%-ով:
- Կլիմայի կանխատեսվող փոփոխության դեպքում, վեգետացիայի փուլից և տեղի բարձրությունից կախված, սպասվում է հողի խոնավության նվազում՝ 10%-30%-ով, զանազան գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բնական խոնավ ապահովվածության նվազում՝ 7%-13%-ով և հողում խոնավության պակասորդի աճ՝ 25-50 մմ-ով:

- Կլիմայական բնութագրերի սպասվող փոփոխության դեպքում բուսաբուծության բերքատվությունը Հայաստանում կարող է նվազել 8%-14%-ով: Հացազգիների բերքատվությունը միջին հաշվով կկրճատվի 9%-13%-ով, բանջարանոցային մշակաբույսերինը՝ 7%-14%-ով, կարտոֆիլինը՝ 8%-10%-ով, պտղատու մշակաբույսերինը՝ 5%-8%-ով: Ավելի չորադիմացկուն խաղողի բերքատվությունը կարող է աճել՝ 8%-10%-ով:
- Արոտային անասնապահության համար կանխատեսվում են. արոտավայրերի ընդհանուր մակերեսի և դրանց բերքատվության կրճատում 4%-10%-ով, այդ թվում մերձալպյան և ալպյան գոտու առավել արժեքավոր և բերքատու արոտավայրերի մակերեսների կրճատում 19%-22%-ով, ինչպես նաև լեռնային խոտհարքների բերքատվության նվազում՝ 7%-10%-ով: Դրա հետ կապված սպասվում է անասունների գլխաքանակի կրճատում՝ 30%-ով և անասնապահության մթերատվության կրճատում՝ 28%-33%-ով:

2.0 Տրանսպորտային կապեր

Հայաստանը գյուղատնտեսական արտադրանքը խոշոր շուկաներ է արտահանում հետևյալ եղանակներով.

Բեռնափոխադրումներով՝ Բագրատաշենի սահմանակետից դեպի Վրաստան: Այնուհետև տարանցիք Վրաստանի տարածքով բեռնափոխադրվում է դեպի ՌԴ և Եվրոպա: Լարսի սահմանային անցակետով բեռնատարները շարժվում են դեպի ռուսական շուկա: Սա մրգերի և բանջարեղենի արտահանման հիմնական ճանապարհն է: Դեպի Վրաստան ավտոմոբիլային փոխադրումներ են իրականացվում Բագրատաշենի սահմանային անցակետով: Փոթիի կամ Բաթումի նավահանգիստների կողքին, իսկ այնտեղից լաստանավով դեպի ռուսական Նովոռոսիյսկ նավահանգիստ: Այս ճանապարհը հատկապես կարևոր է, երբ Լարսը փակ է: Ինքնաթիռով - ինքնաթիռները Զվարթնոց օդանավակայանից մեկնում են Մոսկվա: Մրգերն ու բանջարեղենը թարմ պահելու համար կան սառնարաններ: Այս մեթոդը օգտագործվում է մթերքները հնարավորինս թարմ վիճակում հասցնելու նպատակակետին:

ԳԼՈՒԽ 4. ՀՀ ՎԱՅՈՑ ՁՈՐԻ ՄԱՐԶԻ ԱՐԵՆԻ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԽԱԶԻԿ
ԳՅՈՒՂԻ ՎԱՐԵԼՈՇՈՂԵՐԻ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ և ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ 10
ՏԱՐԿԱ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ՊԼԱՆ ՆԱԽԱԳԻԾԻ
ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄ

4.1 «ԽԵԼԱՑԻ ԳՅՈՒՂ» ԳԱՂԱՓԱՐԻ ՆԵՐԴՐՄԱՆ ՆԱԽԱԳԾԻ
ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԸ ԽԱԶԻԿ ԳՅՈՒՂՈՒՄ

Երկար ժամանակ ուսումնասիրելով ՀՀ տնտեսությունը, սահմանամերձ շրջանները և ներքին սպառման շուկան որոշեցինք Թինկ Թանկ Արմենիա վերլուծական կենտրոն ՀԿ-ի կողմից ուսումնասիրվող Խաչիկ համայնքի համար կազմել նախագիծ ջրովի հողերի օգտագործման համար:

Նախագծի գաղափարը առաջադրվել է Խաչիկ խոշորացված համայնքի ղեկավարի և մեր թիմի շնորհիվ: Արդյունքում որոշվել է սեղմ ժամկետներում կառուցել ֆինանսական հոսքերի մասին վերլուծություն և կազմել հողակտորների ճիշտ կառավարում:

Նախագծի ելակետային տվյալները և սկզբունքները հետևյալն են

- Խաչիկ գյուղի վարելահողերից նախագծին կհատկացվեն գյուղում ապրող և նախագծին համաձայն գրեթե բոլոր բնակիչների սեփական հողերը
- Տվյալ բնակչությունը անմիջական մասնակցություն է ունենալու տվյալ նախագծի իրականացման ժամանակ
- Կազմվելու են տարբեր չափսերի կապված հողակտորների դիրքից և տեսակից կոոպերատիվներ, որոնք գործելու են օրենքին համաձայն
- Ուսումնասիրվելու են տարածաշրջանի հնարավորությունները կապված հողի բերիության մակարդակի և կլիմայական առանձնահատկությունների հետ
- Կազմվելու է հստակ գործողությունների պլան
- Տվյալ նախագծի համար հնարավոր եղավ հատկացնել մոտ 600 հա անջրդի հողեր

- Համայնքը պատրաստվում է ոռոգման ցանցի վերականգնման ծրագրին

Անձնակազմ

Անձնակազմը կազմվելու է տեղի բնակիչների ուժերով: Միայն բացառիկ դեպքերում համայնքից դուրս մասնագետ կկանչվի: Ամբողջ նախագծի պատասխանատուն լինելու է համայնքի ղեկավարը իր աշխատակազմով: Նախագծի բոլոր ճյուղերի համար նախատեսվում են հատուկ մասնագիտացված կոոպերատիվի անդամներ, որոնք կաշխատեն նախագծի գրեթե ամբողջ մակերեսի վրա(Մեխանիզատոր, Ագրոնոմ, Բերքահավաքի պատասխանատու և այլն):

Նպատակ

Նախագծի հիմնական նպատակն է սահմանամերձ գյուղում ստեղծել եկամտաբեր տնտեսություն որը օրինակ կծառայի հարևան գյուղերին և ոչ միայն: Նախագծում մասնակցելու են համայնքի գրեթե բոլոր բնակիչները: Արդյունքում ստեղծվելու է կատարյալ գյուղատնտեսական համակարգ որտեղ աշխատելու են տեղացիները և միաժամանակ գրավելու է մյուս գյուղերին դիմելու ռիսկի և սկսել տվյալ նախագիծը իրենց գյուղերում:

Նախագծի ցուցանիշներ

Նախագծի չափման հիմնական ցուցանիշները հետևյալն են

Նախատեսվում է համայնքի 1280 հա վարելահողերից օգտագործել 600 հա

600 հա վարելահողերից 200 հա Խաղողի այգիներ 200 հա Ծիրանի այգիներ և 200 հա դաշտային կուլտուրաներ

Կազմավորվելու են մասնակիցների մոտավոր քանակով կապված վարելահողերի սեփականության իրավունքից 10 +- 5 կոոպերատիվներ կազմավորված մեկ նպատակի համար:

Ֆինանսավորման մակարդակից և արագությունից է կախված նախագծի հետգնման արագությունը, որովհետև գործ ունենք այգիների հիմնման հետ, որոնք սկսում են հասույթ գեներացնել լավագույն դեպքում 4 տարում

Նախագծի փուլեր

Մեր վերլուծության մեջ նախատեսենք ֆինանսավորման միջին մակարդակ, որի արդյունքում ներդրումների հետզնումը նախատեսվում է նախագծի սկզբից 10 տարի անց: Նախատեսվում է 200 հա դաշտային մշակաբույսերը մշակել առաջին տարուց, իսկ այգիները խոշորացնել 5 տարվա ընթացքում ամեն տարի 34 հա՝ հասնելով 400հա:

Արդյունքում ամենաձանրաբեռնված տարիները լինելու են նախագծի 6րդ և 7րդ տարիները, որովհետև այդ ժամանակ բացի նոր տնկվող այգիներից նաև լինելու է բերքահավաքի տակ գտնվող այգիներ:

Աշխատակազմի վերապատրաստում

Աշխատակազմի համար նախատեսվում են լրացուցիչ անվճար դասընթացներ բարձր որակավորում ունեցող մասնագետների օգնությամբ հարց ու պատասխանի հնարավորություններով մանսագիտական մակարդակը բարձրացնելու և նոր սերնդի ուսուցման համար: Աշխատակազմի կազմակերպվածության և կրթվածության մակարդակի բարձրացումը կօգնի նաև հետագա կյանքում

Նախագծի հնարավոր ռիսկեր

Տվյալ նախագծում գործնական ռիսկերը կարելի է բաժանել երկու խմբի, որոնցից առաջինը կարելի է անվանել ագրոնոմիական, իսկ երկրորդը՝ տնտեսական: Այս բաժանումը հարկավոր է ավելի պարզ հասկանալու համար և ճիշտ մեխանիզմներ օգտագործելու համար:

Ագրոնոմիական ռիսկերը կապված են և բնակլիմայական պայմանների հետ և կոնկրետ տնկված կամ ցանված մշակաբույսի բերքատվության ցուցանիշների հետ: Առաջին տարվա ընթացքում անհրաժեշտ է մանրամասն ուսումնասիրել սերմանյութերի և տնկանյութերի մաքրությունը և բովանդակությունը: Այսպիսով կանխվում է տարիներ հետո դաշտային մշակաբույսերի անորակ բերքի հավանականությունը, իսկ այգիների դեպքում կբացառվի թերի բերքատվությունը և բերքի ցածր որակը:

Տնտեսական ռիսկը կարելի է բնորոշել այս նախագծի շրջանակում որպես պայմանագրերի թերի կազմման կամ բացակայության ռիսկ: Այս իրավիճակում ցանկացած թերի կազմված պայմանագիր կամ պայմանագրի բացակայություն կարող է ֆատալ հետևանքներ թողնել ամբողջ նախագծի ապագայի վրա: Այդ սխալների դեպքում նախագիծը կկորցնի թանկագին ժամանակ և բավականին մեծ ֆինանսներ, որոնք կազմում են այս նախագծի ապագայի պոտենցիալը: Անհրաժեշտ է նախագծի շրջանակում ունենալ լավ կրթված իրավաբան, ով թույլ չի տա նման իրավիճակներ:

4.2 ՆԱԽԱԳԾԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՇՎԱՐԿՆԵՐ

Ցանկացած նախագիծ ինչպես նաև մեր կազմած նախագիծը պետք է հիմնավորել և փաստերով ցույց տալ տվյալ գործողությունների արդյունավետությունը: Մեր նախագիծը ունի արդյունավետության երկու ճյուղ: Առաջին ճյուղը դա ֆինանսական արդյունավետությունն է, իսկ երկրորդը՝ հոգեբանական և աշխարհադաքական արդյունավետությունը :

Կարելի է սկսել հենց երկրորդից, քանի որ այն բնորոշում է մեր կազմած նախագծի բուն էությունը, ինչից հետո կսկսենք մանրամասն ներկայացնել նախագծի ֆինանսական կողմը:

Հոգեբանական և աշխարհադաքական արդյունավետություն ասելով նախագիծը իր վրա է վերցնում մեծ պատասխանատվություն սահմանամերձ գյուղում այս մաշտաբի աշխատանքներ սկսելով: Նախագիծը նպատակ ունի բացի ֆինանսականից նաև ստեղծել պայմաններ որտեղ սահմանամերձ գյուղի բնակիչը միտք չի ունենա հեռանալ հարազատ բնակավայրից այլ կնախընտրի մասնակցել նախագծին և միաժամանակ մնալով հայրենի հողի վրա կարողանալ նաև ունենալ բարեկեցիկ կյանք: Այս իրավիճակում առաջանում է լրացուցիչ մոտիվացիա հետագա սերունդներին դաստիարակելու և հայրենի հողի հետ սերտ կապ հաստատելու համար: Գաղտնիք չէ, որքան երջանիկ աշխատասեր և հզոր կամքով բնակիչ լինի այնքան նաև մեծանում է տվյալ տարածաշրջանի անվտանգության աստիճանը: Այսպիսով նախագծի օգնությամբ ստեղծվում է գործողությունների մեծ ալգորիթմ, որի արդյունքը միայն և

միմիայն բարեկեցիկ ապագայով իր սեփական հողի վրա ապրող հայ մարդն է, ով տարբերություն չի տեսնում սահմանամերձ և ոչ սահմանամերձ գյուղերի միջև և դառնում է օրինակելի համայնք ՀՀ մնացած բոլոր համայնքների համար:

Եթե խոսում ենք բարեկեցության մասին, հնարավոր չէ գնահատել այն առանց ֆինանսական բաղադրիչի: Այն կազմում է նախագծի ողնաշարը, որից կախված է նախագծի ներկան և ապագան: Նախագծի ֆինանսական արդյունավետությունը հաշվարկելու համար օգտագործվել են հետևյալ ցուցանիշները:

- Ամբողջ նախագծի NPV (Ձուտ ներկա արժեք) հաշվարկ 10 տարվա կտրվածքով
- Նախագծից Առանձնացված միայն այգիների NPV (Ձուտ ներկա արժեք) հաշվարկ 13 տարվա կտրվածքով
- Նախագծից Առանձնացված միայն այգիների հետ գնման ժամանակահատվածի հաշվարկ

Տվյալ հաշվարկները կատարելու համար անհրաժեշտ է ունենալ նախնական տվյալներ տարեկան հասույթ, ծախսեր, ներդրումներ, արտադրվող ապրանքների ինքնարժեքներ, վաճառքի գներ և այլն: Տվյալները ճիշտ հավաքագրելու համար օգտագործվել են նախագծում օգտագործվող մշակաբույսերի տեխնոլոգիական քարտերը տարբեր փուլերում որոնք կցված են հավելված 1.0 ում: Իսկ մանրամասն հաշվարկները կներկայացվեն հավելված 2.0 ում:

Աղյուսակում 4.2.1

Վայոց Ձոր Արենի համայնքի Խաչիկ գյուղի 2023թ իրացման գներ

1	Խաղողի 1 կգ մեծածախ գինը 2023թ.	325	դրամ
2	Ծիրանի 1 կգ մեծածախ գինը 2023թ.	370	դրամ
3	Ցորենի 1 կգ մեծածախ գինը 2023թ.	112	դրամ
4	Գարու 1 կգ մեծածախ գինը 2023թ.	112	դրամ
5	Կորնզան 1 կգ մեծածախ գինը 2023թ.	85	դրամ
6	Առվույտ 1 կգ մեծածախ գինը 2023թ.	80	դրամ
7	Ձմերուկ 1 կգ մեծածախ գինը 2023թ.	75	դրամ
8	Ցել	0	դրամ

Վայոց ձոր Արենի համայնքի Խաչիկ գյուղի 2023թ բերքատվության ցուցանիշներ

1	Բերքատվությունը Խաղողի	200	g/ha
2	Բերքատվությունը Ծիրանի	70	g/ha
3	Բերքատվությունը Աշնանացան Ցորենի	40	g/ha
4	Բերքատվությունը Գարնանացան Գարի	55	g/ha
5	Բերքատվությունը Կորնզան	60	g/ha
6	Բերքատվությունը Աովույտ	80	g/ha
7	Բերքատվությունը Ձմերուկ	585	g/ha
8	Ցել	0	g/ha

Ներդրման և ծախսեր ըստ մշակաբույսերի մլն ՀՀ դրամ

№	Աշխատանքի անվանումը	Քանակ	Ընդամենը՝ ծախսեր, մլն.
	Այգիների հիմնում		
1	Խաղողի այգու հիմնում	1 ha	6.50
2	Ծիրանի այգու հիմնում	1 ha	2.34
	Գյուղի Ոռագման համակարգ	1 Փաթեթ	44.40
	Այգիների մշակություն 5 և ավելի տարի		
1	Խաղողի այգու մշակություն 5 և ավելի	1 ha	3.56
2	Ծիրանի այգու մշակություն 5 և ավելի	1 ha	1.09
	Այգիների մշակություն 1 ից 4 տարի		
1	Խաղողի այգու մշակություն 1-4 տարի	1 ha	1.78
2	Ծիրանի այգու մշակություն 1-4 տարի	1 ha	0.49
	Դաշտային կուլտուրաների մշակություն		
1	Ցել	1 ha	-
2	Աովույտ	1 ha	0.25
3	Կորնզան	1 ha	0.25
4	Բանջարաբոստանային մշակաբույս(Ձմերուկ)	1 ha	1.20
5	Աշնանացան Ցորենի դաշտի մշակություն	1 ha	0.41
6	Գարնանացան Գարու դաշտի մշակություն	1 ha	0.29

Ճիշտ գյուղատնտեսական նախագիծ կազմելիս պետք է հաշվի առնել նաև մասնագիտական բոլոր նրբությունները: Այդ նրբություններից ամենակարևորը ճիշտ

ցանքաշրջանառության ներդրումն է: Նախատեսվում է օգտագործել դասական մեթոդը, որտեղ ցանքաշրջանառությունը սկսվում է հացահատիկային կուլտուրաներով շարունակվում բազմամյա խոտաբույսերով և բանջարաբոստանային մշակաբույսերով ավարտվում ցելով:

Ցանքաշրջանառության մեջ օգտագործվելու է տարածաշրջանում մշակվող հացահատիկներից աշնանացան ցորեն և գարնանացան գարին բազմամյա խոտաբույսերից առվույտ և կորնգան, իսկ բանջարաբոստանայինից հաշվարկի համար օգտագործվել է ձմերուկի տարբերակ, իսկ ցելը դա ցանքաշրջանառության մեջ դատարկ դաշտի շրջան է որտեղ ոչմիբան չի մշակվում:

Հասույթը հաշվարկվել է բազմապատկելով բերքատվության ցուցանիշը իրացման արժեքի հետ:

Ծախսերը հաշվարկված են երկու փուլով ինչպես որ առանձնացված են մակերեսների բաժանման սխեմաները:

Ֆինանսավորման տվյալ արագությունը կարելի է փոփոխել կապված իրավիճակից և հնարավորություններից: Արդյունքում կփոփոխվի հետզնման ժամանակահատվածը ինչքան արագ կատարվեն ներդրումները այնքան շուտ կլինի հետզնումը և նույնը հակառակ ուղղությամբ: Նմանատիպ ծավալներով նախագծի համար շատ լավ ցուցանիշ է 12 տարի հետզնումը ինչը կնշանակի նախագծին ներգրած են լինելու մի քանի սերունդներ միաժամանակ:

Աղյուսակում 4.2.4

400 հա հողատարածքների բաժանման այգիների հիմնման և բերքահավաքից առաջ մշակության սխեմաներ 10 տարվա կտրվածքով

№	Այգիների հիմնման ծախսեր	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033
		հա	հա	հա	հա	հա	հա	հա	հա	հա	հա
1	Հիմնում Խաղողի 1-4	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3				
2	Հիմնում Ծիրանի 1-4	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3				
3	Խաղողի այգու մշակություն 1-4 տարի	34	66.6	100	133.3	133.3	133.3	100	66.6	34	
4	Ծիրանի այգու մշակություն 1-4 տարի	34	66.6	100	133.3	133.3	133.3	100	66.6	34	

Աղյուսակում 4.2.5

600 հա հողատարածքների բաժանման մշակության սխեմաներ 10 տարվա կտրվածքով

№	Վարելահողերի կառավարման սխեմա	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033
		հա	հա	հա	հա	հա	հա	հա	հա	հա	հա
1	Խաղողի այգու մշակություն բերքահավաքի տարիներ				34	66.6	100	133.3	166.6	200	200
2	Բերքատվությունը Ծիրանի այգու մշակություն բերքահավաքի տարիներ				34	66.6	100	133.3	166.6	200	200
3	Աշնանացան ճորենի մշակություն	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3
4	Գարնանացան Գարու մշակություն	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3
5	Կորնզանի մշակություն	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3
6	Առվույտի մշակություն	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3
7	Զմերուկի մշակություն	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3
8	Ցել	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3	33.3

Նախագծի ընթացքում առաջացած համախառն հասույթ մլն ՀՀ դրամ

№	Տարեկան համախառն հասույթի հաշվարկ	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033
1	Հասույթ Խաղող 5 և ավել	-	-	-	221.00	432.90	650.00	866.45	1,082.90	1,300.00	1,300.00
2	Հասույթ Ծիրան 5 և ավել	-	-	-	88.06	172.49	259.00	345.25	431.49	518.00	518.00
3	Հասույթ Աշնանացան Ցորեն	14.92	14.92	14.92	14.92	14.92	14.92	14.92	14.92	14.92	14.92
4	Հասույթ Գարնանացան Գարի	20.51	20.51	20.51	20.51	20.51	20.51	20.51	20.51	20.51	20.51
5	Հասույթ Կորնզան	16.98	16.98	16.98	16.98	16.98	16.98	16.98	16.98	16.98	16.98
6	Հասույթ Առվույտ	21.31	21.31	21.31	21.31	21.31	21.31	21.31	21.31	21.31	21.31
7	Հասույթ Ձմերուկ	146.10	146.10	146.10	146.10	146.10	146.10	146.10	146.10	146.10	146.10
8	Ցել	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Ընդամենը հասույթ Տարի	219.83	219.83	219.83	528.89	825.22	1,128.83	1,431.53	1,734.22	2,037.83	2,037.83

Աղյուսակում 4.2.6 ում երևում է առաջին երեք տարիների ընթացքում հասույթի բացակայությունը Խաղողի և Ծիրանի այգիների տարբերակներում, ինչը պայմանավորված է այգիների հիմնման և բերքատվության միջև ընկած ժամանակից: Մնացած բոլոր կուլտուրաների մոտ նկատվում է ստաբիլությունը, որը պայմանավորված է ամեն տարի նույն մակերեսի օգտագործմամբ: Համայնքի ղեկավարը վստահեցրել է և ցույց է տվել պայմանագրեր տարբեր գործարանների հետ, որոնք խոստացել են տվյալ տնտեսություններին միշտ ապահովել բարձր իրացվելիությամբ:

Աղյուսակում 4.2.7

Նախագծի ընթացքում առաջացած համախառն ծախսեր այգիների հիմնման և մշակության առաջին փուլի կտրվածքով մին ՀՀ դրամ

№	Այգիների հիմնման և առաջին տարիների մշակության համախառն ծախսերի հաշվարկ	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033
1	Հիմնում Խաղողի 1-4	216.45	216.45	216.45	216.45	216.45	216.45	0	0	0	0
2	Հիմնում Ծիրանի 1-4	77.92	77.92	77.92	77.92	77.92	77.92	0	0	0	0
3	Խաղողի այգու մշակություն 1-4 տարի	60.66	118.82	178.42	237.83	237.83	237.83	178.42	118.82	60.66	0
4	Ծիրանի այգու մշակություն 1-4 տարի	16.54	32.41	48.66	64.86	64.86	64.86	48.66	32.41	16.54	0
5	Ոռոգման համակարգի ներդրում	44.40									
	Ընդամենը ներդրումներ Տարի	415.97	445.60	521.44	597.06	597.06	597.06	227.07	151.23	77.20	0

Ծախսերը ինչպես նշվեց բաժանվում են երկու խմբերի որոնցից մեկը նշված է Աղյուսակ 4.2.7 ում: Այս աղյուսակում առանձնացված են այգիների հիմնման, առաջին չորս տարվա մշակման և ոռոգման համակարգի վերականգնման ծախսերը: Կարելի է նկատել Այգիների հիմնման արագության շնորհիվ ծախսերի աճ 2024-2027 թթ և կտրուկ նվազում 2030թ սկսած նույնպես պայմանավորված այգիների հիմնման աշխատանքների ավարտով:

Նախագծի ընթացքում առաջացած համախառն ծախսեր ընդհանուր մշակութային կտրվածքով մին ՀՀ դրամ

№	Ընդհանուր մշակութային համախառն ծախսերի հաշվարկ	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033
1	Ծախս Խաղող 5 և ավել	-	-	-	121.13	237.28	356.27	474.91	593.55	712.54	712.54
2	Ծախս Ծիրան 5 և ավել	-	-	-	37.03	72.54	108.92	145.18	181.45	217.83	217.83
3	Ծախս Աշնանացան Ցորեն	13.60	13.60	13.60	13.60	13.60	13.60	13.60	13.60	13.60	13.60
4	Ծախս Գարնանացան Գարի	9.79	9.79	9.79	9.79	9.79	9.79	9.79	9.79	9.79	9.79
5	Ծախս Կորնզան	8.33	8.33	8.33	8.33	8.33	8.33	8.33	8.33	8.33	8.33
6	Ծախս Առվույտ	8.33	8.33	8.33	8.33	8.33	8.33	8.33	8.33	8.33	8.33
7	Ծախս Ձմերուկ	40.11	40.11	40.11	40.11	40.11	40.11	40.11	40.11	40.11	40.11
8	Ցել	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Ընդամենը մշակման Ծախս Տարի	80.15	80.15	80.15	238.31	389.96	545.34	700.24	855.15	1,010.52	1,010.52

Ծախսերի երկրորդ բաժնում իր տեղը գտան դաշտային կուլտուրաների մշակութային ծախսերը և այգիների հինգ և ավելի տարիների մշակութային ծախսերը: Այստեղ նույնպես ինչպես համախառն հասույթի աղյուսակում առաջին երեք տարիների ընթացքում այգիները դեռ հասունացած չեն լինելու բերքահավաքի ծախսեր կատարելու համար: Ծախսերի երկու աղյուսակներից միասին կարելի է նկատել առավել ծանրաբեռնված տարիներն են 2027-2029թթ:

Ընդհանուր նախագծի դինամիկ հաշվարկ (Դիսկոնտավորում, Դրամական հոսքեր NPV, IRR) մլն ՀՀ դրամ

Դիսկոնտավորման տոկոսադրույք	8	%								
Տարիներ	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033
Հասույթ տարեկան	219.8	219.8	219.8	528.9	825.2	1,128.8	1,431.5	1,734.2	2,037.8	2,037.8
Ծախսեր տարեկան										
Այգիների հիմնման ծախսեր	-416.0	-445.6	-521.4	-597.1	-597.1	- 597.1	- 227.1	- 151.2	- 77.2	-
Այգիների և դաշտերի մշակման ծախսեր	- 80.2	- 80.2	- 80.2	-238.3	-390.0	- 545.3	- 700.2	- 855.1	-1,010.5	-1,010.5
Դրամական հոսքեր	-276.3	-305.9	-381.8	-306.5	-161.8	- 13.6	504.2	727.8	950.1	1,027.3
Դիսկոնտի գործակից	1.00	0.86	0.79	0.74	0.68	0.63	0.58	0.54	0.50	0.46
Դիսկոնտացված ԴՀ	-276.3	-262.3	-303.1	-225.3	-110.1	- 854.7	294.2	393.2	475.3	475.8
NPV	453.0									
IRR	14.4%									

Նախագծի շրջանակներում ներդրումների և ընդհանրապես աշխատանքների արդյունավետության ամենակարևոր ցուցանիշը դա զուտ ներկա արժեքի որոշումն է ժամանակի կտրվածքի շրջանակում: Այս նախագիծը տասը տարվա դիսկոնտավորված դրամական հոսքերի գումարի արդյունքում ստացվել է դրական բարձր արդյունք, որը խոսում է նախագծի արդյունքների արդյունավետության բարձր մակարդակի մասին: Ներքին եկամտաբերության տոկոսադրույքը նույնպես ստացվել է ներկա բանկային համակարգի

պայմաններում փոխառություն ձեռք բերելու համար: Այս իրավիճակը թույլ է տալիս ավելի շատ փոխառու միջոց կիրառել ավելի կարճ ժամանակահատվածում ինչը կարագացնի նախագծի ակնկալվող արդյունքները:

Աղյուսակում 4.2.10

Նախագծից առանձնացված այգիների դինամիկ հաշվարկ (Դիսկոնտավորում, Դրամական հոսքեր NPV, IRR) մլն ՀՀ դրամ

Դիսկոնտավորման տոկոսադրույք	8		%								
	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034
Տարիներ	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034
Հասույթ տարեկան	-	-	-	309.06	605.39	909.00	1,211.70	1,514.39	1,818.00	1,818.00	1,818.00
Ծախսեր տարեկան											
Այգիների հիմնման ծախսեր	-415.97	-445.60	-521.44	-597.06	-597.06	-597.06	- 227.07	- 151.23	- 77.20	-	-
Այգիների և դաշտերի մշակման ծախսեր	-	-	-	158.16	-309.81	-465.19	- 620.09	- 775.00	- 930.37	- 930.37	- 930.37
Դրամական հոսքեր	-415.97	-445.60	-521.44	-129.83	-301.48	-153.24	364.53	588.17	810.43	887.63	887.63
Դիսկոնտի գործակից	1.00	2.00	3.00	4.00	5.00	6.00	7.00	8.00	9.00	10.00	11.00
Դիսկոնտավորված ԴՀ	-415.97	-382.03	-413.94	- 95.43	-205.18	- 96.57	212.70	317.77	405.41	411.14	380.69
NPV	118.60										
IRR	9.5%										

Հաշվել զուտ ներկա արժեքը և միևնույն ժամանակ չհաշվել հետ գնման ժամանակահատվածը կարող է առաջացնել սխալ տպավորություններ: Նախագծից առանձնացվել են ներդրումների տեսքով ամենաճախսատար օղակը այսինքն այգիների հատվածը: Հաշվարկվել է նախագծից անկախ առանձնացված տարբերակով այգիների զուտ ներկա արժեքը ներքին

Եկամտաբերության տոկոսադրույքը և արդյունքում հետ գնման ժամկետը: Անգամ նախագծից առանձնանալով միևնույն է այգիների հիմնումը մնում է ձեռնտու առաջացնելով դրական զուտ ներկա արժեքի ցուցանիշ, բայց մեկ բացառությամբ: Այս դեպքում անհրաժեշտ է նախագծի ժամկետը երկարացնել մեկ տարով, որպեսզի այն դաշտային կուլտուրաներից անկախ և ֆինանսավորման նույնարագության պայմաններում առաջացնի շահույթ:

Աղյուսակում 4.2.1

Նախագծից առանձնացված այգիների հետգնամ ժամկետի որոշում

Հետգնման ժամանակահատված	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040
Ներդրումներ	-3,629.69											
Դրամական հոսքեր		- 415.97	- 445.60	- 521.44	- 129.83	- 301.48	- 153.24	364.53	588.17	810.43	887.63	887.63
Կուտակված դրամական միջոցներ		-4,045.67	-4,491.27	-5,012.71	-5,142.54	-5,444.02	-5,597.26	-5,232.73	-4,644.56	-3,834.14	-2,946.51	-2,058.88

Հետգնման ժամանակահատված	12.10
----------------------------	-------

Նախագծից առանձնացված այգիների հիմնման մշակման և բերքահավաքի արդյունքների ուսումնասիրության արդյունքում հնարավոր եղավ նաև ստանալ հետգնման ժամանակահատվածի ցուցանիշ: Կազմելով սահմանամերձ համայնքում այսպիսի նախագիծ և ունենալով նման ցուցանիշ նշանակում է, որ մենք գործ ունենք բացառիկ հնարավորության հետ մեր երկիրը շատ արագ տեմպերով զարգացնելու և հզորացնելու համար:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

- PEST վերլուծության արդյունքներով առավել ակնհայտ դարձան ՀՀ-ում գյուղատնտեսության արդի հիմնախնդիրներից առաջնայինները, որոնք ժամանակի ընթացքում պետք է լուծվեն: Մասնագետների խոսքով ներկա պահին ՀՀ գյուղատնտեսությունը և ընդհանրապես տնտեսական վիճակը ապրում է նոր դարաշրջան: Տվյալ շրջանում ակնկալվում է տնտեսության շատ արագ աճ և միաժամանակ բնակչության բարեկեցության կենսամակարդակի կտրուկ դրական փոփոխություններ :
- SWOT վերլուծության արդյունքներով հասկանալի է դառնում գյուղատնտեսության զարգացման պոտենցիալը : Օգտագործելով ներգաղթող բնակչության ուժը, պետության կողմից տրամադրվող սուբսիդիաները և ֆինանսական կազմակերպությունների բացառիկ առաջարկները՝ հնարավոր է դառնում բարձրացնել գյուղատնտեսության մեքենայացման աստիճանը, ավելացնել արտադրանքների ծավալները, ճիշտ նախագծերի օգնությամբ մեղմել կլիմայական պայմանների բացասական ազդեցությունները, զարգացնել տարածաշրջանում տրանսպորտային կապերը: Պետք է նաև աշխատել շուկայում էլ ավելի զարգացնելու հայկական ապրանքատեսական ու ճանաչելիությունը, շուկայում ստեղծել բարենպաստ պայմաններ նոր տնտեսությունների համար և աշխատել ինքնարժեքի հնարավոր մրցակցային մակարդակի պահպանման վրա:
- Ուսումնասիրելով PEST և SWOT վերլուծությունները, կազմելով ճիշտ աշխատանքային սխեմա՝ հաջողվեց կազմել գերազանց նախագիծ, որը կաշխատի մեր վերը նշված նպատակների իրականացման համար: Ֆինանսական դրությունը հաշվի առնելով կարելի է հասկանալ, որ անհրաժեշտ է ներդնել բոլոր հնարավոր ռեսուրսները և ուժերը այս նախագծի արդյունքը ապահովելու համար:
- Հաշվարկների արդյունքում հնարավոր եղավ պարզել նախագծի զուտ ներկա արժեքը 10 տարի ժամկետի կտրվածքով և պարզվեց մաքսիմալ

տոկոսադրույքը, որից բարձրի դեպքում փոխառու միջոցները ակտուալ չեն լինի:

- Զուտ ներկա արժեքը 8 տոկոս դիսկոնտավորման տոկոսադրույթի պարագայում կազմեց + 453,003,401 դրամ ինչը վկայում է նախագծի արդյունավետության բարձր ցուցանիշի մասին: Ինչ կապված է փոխառությունների տոկոսադրույքներին այն պետք է չգերազանցի 14,355 % ինչը << ներկա բանկային համակարգում ավելի քան հնարավոր է:

Որպես առաջարկություններ կարելի է առանձնացնել մի քանի ուղղություն: Այդ ուղղությունները կարելի է բաժանել ըստ առաջնահերթության.

- Սոցիալ հոգեբանություն
- Ռազմական պատրաստվածություն
- Բարեկեցություն
- Ընդհանուր << տնտեսության զարգացում
- Բնակչության երջանկություն

Ներկա պահին ինչպես երբևէ անհրաժեշտ է աշխատել բոլոր սահմանամերձ գյուղերի բնակիչների հետ: Պետք է իրենց հույս և հավատ ներշնչել իրենց ապագայի նկատմամբ իրենց սեփական հողի վրա: Միայն խոսքերով հնարավոր չի մարդկանց հավաստիացնել, թե իրենք կունենան ապագա: Անհրաժեշտ է գործով, օրինակ ծառայելով, ստիպելով, աշխատելով ապացուցել և ցույց տալ իրենց հնարավորությունները: Ոչ մի ժամանակակից զարգացած ռազմական տեխնիկա չի կարող պաշտպանել գյուղը այնպես ինչպես այն կանի սեփական ժողովուրդը: Իսկ սեփական գյուղը պաշտպանելու համար անհրաժեշտ է ստեղծել և արարել ամեն օր, ամեն ժամ, որպեսզի լինի ինչ-որ բան ինչի համար կարելի է կռվել և պաշտպանվել:

Սահմանամերձ գյուղերի բնակչության սոցիալ-հոգեբանական վիճակը, ռազմական պատրաստվածությունը, բարեկեցությունը, << տնտեսությունը և ամենակարևորը երջանկությունը իրար հետ սերտ կապված են: Բարձր հոգեբանական վիճակը ստեղծում է աշխատելու մոտիվացիա, աշխատելուց առաջանում է բարեկեցությունը, բարեկեցությունից առաջանում է բարձր տնտեսական արդյունքները, բարձր տնտեսական արդյունքներից առաջանում է եռակի մոտիվացիա նորը ստեղծելու և

արարելու, ստեղծածը անհրաժեշտ է լինում պաշտպանել, իսկ այս բոլորի արդյունքում առաջանում է աշխարհում ամենակարևոր զգացողությունը՝ երջանկությունը:

Զարմանալի չէ, որ ՀՀ-ը մինչև 18 տարեկանների շարքում աշխարհում երջանկության ինդեքսով առաջատարներից է, բայց 18-ից բարձր բնակչության երջանկության ցուցանիշով վատագույններից է: Անհրաժեշտ է բոլոր ռեսուրսները ներդնել, կատարել անհրաժեշտ բոլոր քայլերը ապագա սերունդների հորիզոնականը երջանկության համաշխարհային դասակարգման աղյուսակում բարձրացնելու համար:

Առաջարկում ենք

Օգտագործել բոլոր հնարավոր ջրային ռեսուրսները և գյուղատնտեսության և արտադրության նպատակներով ինչից հետո պարզ կլինի, թե ինչպես է կարելի ավելացնել ջրի պաշարը և տարածաշրջաններում ինչքան ջուր է պետք պահեստավորել տարվա ընթացքում:

Օգտագործել մեր կազմած նախագծի կառուցվածքը և միտքը, հարմարեցնել տարբեր տարածաշրջանների հետ: Գյուղատնտեսական տվյալ նախագիծի ավելի ծավալուն տարբերակը կարելի է օգտագործել պետական մակարդակով շատ քիչ նմանեցնելով խորհրդային միության ժամանակ գյուղատնտեսության վարման սխեմային, որտեղ պետություններ որոշում, թե որտեղ, ինչ պետք է մշակվի և միաժամանակ լուծվում էր ներկա պահին գյուղացիների առջև ծառայած ամենամեծ խնդիրներից երկուսը՝ ապրանքի որակի ապահովումը և արտադրված ապրանքի իրացումը: Պետությունը պետք է ոչ միայն թելադրի, թե ինչ է պետք մշակել այլ նաև պետք է պարտավորվի ապահովել ապրանքի ամբողջական իրացումը անգամ նաև շուկայական գնից մի փոքր ցածր: Արդյունքում գյուղացին կազատվի ավելորդ անհանգստությունից և իր ամբողջ ներուժը կօգտագործի իր տնտեսության բարելավման և զարգացման համար:

Կազմակերպել պետական մակարդակով մոտիվացիոն սոցիալական գովազդներ կապված մեր նախագծի հետ: Ամեն օր, ամեն ժամ պետք է բոլորը մտածեն և խոսեն տվյալ նախագծի արդյունավետության մասին: Արդյունքում կառաջանա համահայկական գաղափար որտեղ բոլորս միասին կկառուցենք մեր երազանքի Հայաստանը:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Աբրահամյան Մ. - Գյուղացիական տնտեսությունների կոոպերացումը, կառավարումը և կազմակերպումը. Երևան Նաիրի հրատարակչություն 2006թ 156 էջ
2. Ավետիսյան Ա.- Հայաստանի գյուղատնտեսությունը և ագրովերամշակումը Երևան Լիմուշ հրատարակչություն 2010թ 233 էջ
3. Բայադյան Ա.Հ.-ՀՀ գյուղատնտեսական արտադրության զարգացման հիմնախնդիրները և դրանց լուծման ուղիները Երևան Գիտություն հրատարակչություն 2013թ 144 էջ
4. Բայադյան Ա.Հ.-Ֆինանսական միջոցների կազմավորման, օգտագործման և բարելավման ուղիները ՀՀ ագրարային ոլորտում Երևան Գիտություն հրատարակչություն 2016թ 184 էջ
5. Բայադյան Ա.Հ.-Ֆինանսական վերլուծություն Երևան Լիմուշ հրատարակչություն 2008թ 300 էջ
6. Գևորգյան Ա.- Գյուղատնտեսական կոոպերացիա Երևան Տնտեսագետ հրատարակչություն 2002թ 177 էջ
7. Թովմասյան Ռ.Ա.- Տնտեսագիտության տեսություն Երևան Տնտեսագետ հրատարակչություն 2004թ 208 էջ
8. Հ. Շտրոբել Գյուղատնտեսության էկոնոմիկայի հասկացությունների և սահմանումների բացատրական բառարան. Երևան, ՀՊԱՀ, 2010թ, 266 էջ.
9. Մաթևոսյան Ա.- Հարկաբյուջետային քաղաքականությունը և ՀՀ կառուցվածքային բյուջեի գնահատականը Երևան Տնտեսագետ հրատարակչություն 2014թ 56 էջ
10. Владимир Токарев. SWOT – анализ и стратегический аудит фирмы и стартапа. Собрание сочинений.. — Litres, 2021. — 144 с. — ISBN 978-5-0424-6386-0.
11. Гусева Н. И., Миннигалева Г. А., Дворяшина М. М. Практики менеджмента в российских компаниях. Том 2. — Издательский Дом ВШЭ, 2022. — 108 с. — ISBN 978-5-7598-2705-4.

12. Жданкин Николай Александрович. Стратегический менеджмент. Учебник. — Кнорус, 2022. — 398 с. — ISBN 978-5-406-08867-8.
13. Н. Титова, В. Колочева, О. Лямзин. Разработка стратегических альтернатив развития предприятий розничной торговли в конкурентной среде с использованием PEST-анализа. — Litres, 2022. — 60 с. — ISBN 978-5-4573-9547-3.
14. Островская В. Н. Анализ отрасли и SWOT-анализ в конкурентно-интеграционном бенчмаркинге // Terra Economicus. — 2008. — № 4—3.
15. Роберт Грант. Современный стратегический анализ = Contemporary Strategy Analysis. Text and cases. — Питер, 2022. — 80 с. — ISBN 978-5-4461-0381-2.
16. Титов Сергей Анатольевич, Шубин Станислав Александрович. Современный стратегический анализ. Учебное пособие. — Кнорус, 2022. — 286 с. — ISBN 978-5-406-09456-3.
17. Филип Котлер, Роланд Бергер, Нильс Бикхофф. Стратегический менеджмент по Котлеру. Лучшие приемы и методы = The Quintessence of Strategic Management: What You Really Need to Know to Survive in Business. — Альпина Паблишер, 2012. — 144 с. — ISBN 978-5-9614-2213-9.
18. 2023-02-22 /https://tert.nla.am/archive/HAY%20GIRQ/Ardy/2016-2018/harkayin_katarelagortsman_2016.pdf
19. ՀՀ Վիճակագրական կոմիտե 2023-03-07
/ https://www.armstat.am/file/article/sv_12_22a_510.pdf
20. 2023-10-28 /<https://www.luys.am/img/artpic/small/7eb82e03aa3ebba64cf604-INFLATION.pdf>
21. 2023-12-17 <http://agroecoarm.com/wp-content/uploads/2016/07/-The-ways-of-agricultureal-development-in-Armenia.pdf>
22. 2023-07-25 <http://powerbranding.ru/biznes-analiz/pest/example/>
23. ՀՀ Վայոց Ձոր մարզ 2023-10-14 <http://vdzor.mtad.am/about-communities/764/>
24. 2023-08-10 <https://adeptik.com/blog/puti-snizheniya-sebestoimosti-produkcii/>

25. 2023-09-15 <https://agbz.ru/news/10-tendentsiy-selskogo-khozyaystva-i-agrobiznesa/>
26. 2023-10-18 <https://brokers.am/ru/blog/export-agricultural-products>
27. 2023-06-17 <https://enlightngo.org/post/20256>
28. ՀՀ Էկոնոմիկայի նախարարություն 2023-12-15
<https://mineconomy.am/page/1338>
29. ՀՀ Էկոնոմիկայի նախարարություն 2023-07-13 <https://mineconomyam/page/1349>
30. 2023-10-04 <https://mineconomy.am/page/2069%20>
31. 2023-11-09 <https://mir24.tv/othernews>
32. 2023-09-04 <https://nature-ic.am/en/ccinarmenia>
33. 2023-05-08 <https://ru.wikipedia.org/wiki/PEST-%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7>
34. 2023-05-03 <https://sendpulse.com/ru/support/glossary/swot-analysis>
35. 2023-07-03 <https://vc.ru/marketing/501028-gayd-po-3-vidam-swot-analiza->
36. ՀՀ իրավական տեղեկատվական համակարգ 2023-06-16
<https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=32672>
37. 2023-09-21 <https://www.calltouch.ru/blog/glossary/swot-analiz/>
38. ՀՀ Կենտրոնական բանկ 2023-06-18
<https://www.cba.am/am/sitepages/achfinancialbankingsystem.aspx>
39. 2023-08-16 <https://www.civilnet.am/news/691378/>
40. Ֆորբս 2023-04-19 <https://www.forbes.ru/brandvoice/486149-rastit-vnedrat-rassirat-osnovnye-trendy-agrobiznesa>
41. 2023-10-17 <https://www.hse.ru/edu/vkr/219613769>
42. ՀՀ ֆինանսների նախարարություն 2023-07-25
https://www.minfin.am/hy/content/arzhuyti_mijazgayin_himnadram_imf_/#sthash.yXbzKmCZ.dpbs
43. 2023-07-10 <https://www.unisender.com/ru/glossary/pest-analiz/#anchor-1>
44. 2023-05-12 <https://www.unisender.com/ru/glossary/shto-takoe-swot-analiz/>

Հավելված 1.0

ՆԱԽԱԳԵՈՒՄ ՆԱԽԱՏԵՍՎԱԾ ՄՇԱԿԱԲՈՒՅՍԵՐԻ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ՔԱՐՏԵՐ

Աղյուսակ 1.0

Աշխատանքի անվանումը					
h/h	Աշխատանքի անվանումը	Կատարման ժամկետը	Պահանջվող մեքենաները, գյուղ գործիքները	Ագրոտեխնիկական պահանջը	Արժեքը, հզ դր
1	Հիմնական պարարտացում Գոմաղբ՝ 20տ/հա, ֆոսֆոր՝ P ₇₅ /163կգ/, կալիում՝ K ₇₅ /125կգ/	Օգոստոսի 2-րդ տասնօրյակ	գոմաղբացրիչ, պարարտ. ցրող մեքենա	Պարարտանյութը ցրելուց անմիջապես հետո կատարել խորը վար	20.00
2	Խորը վար /ցրտահերկ/	Հիմնական պարարտա- ցումից հետո, օգոստոսի 2-րդ տասնօրյակ	գութան, հզոր տրակ տոր, ՊԼՆ 7-35	25-28 սմ խորությամբ	30.00
3	Հողի նախացանքային մշակություն – չիզել+փոցխում	Հոկտեմբերի 2-րդ տասնօրյակ	Զիզգագ փոցխ կամ չիզել	Հողի խոնավությունը նորմալ	7.00
4	Սերմնանյութի գտում /300 կգ/	Ցանքից 4-5 օր առաջ	Զտիչ-պետկուս	1-ին կամ 2-րդ դասի սերմնանյութ	-
5	Սերմնանյութի ախտահանում՝ /300 կգ /	Ցանքից 2-3 օր առաջ	Ձեռքի սրակիչ	Դիվիդենտ 500գ/300 կգ սերմի համար	5.00
6	Ցանք՝ ախտահանված սերմնանյութով /15սմ միջշարքերով/	Հոկտեմբերի 2-րդ տասնօրյակ	Հացահատիկային շարքացան+ տրակտոր	Մովորական շարային, 300 կգ/հա ցանքի նորմա	10.00
7	Ակոսների կամ մարգերի պատրաստում	Ցանքից անմիջապես հետո	Ակոսահան կամ մարգ պատրաստող գործիք+տրակտոր	Դաշտի ոռոգման համար	15.00
8	Ծլաջուր /800-900մ ³ /հա /	Ցանքից 2-3 օր հետո	Մայր առուններ քաշող ակոսահան+տրակտոր	Ջուրը հասցնել մարգի կամ ակոսի վերջը	10.00
9	Մնուցում N ₉₀ / 270կգ/հա ամոնիումական սելիտրա/ + փոցխում	Բույսերի թփակալման փուլում, մարտի 3-րդ տասնօրյակ	Պարարտանյութ ցրող մեքենա+տրակտոր	Երեկոյան ժամերին,	5.00
10	Ոռոգում /700մ ³ /հա /	Մնուցումից հետո, թփակալման փուլում	Ձեռքով-բահերով	Ջուրը հասցնել մարգի կամ ակոսի վերջը	8.00

11	Քիմիական քաղիան /տուպերդիպլեն 1.7կգ/հա +350լ ջուր/	Մնուցումից 1 շաբաթ հետո	Տրակտորային սրակիչ	Օրվա շոգ ժամերին	7.00
12	Ոռոգում /700մ ³ /հա /	Մայիսի 2-րդ տասնօրյակ, խողովակակայանան փուլում	Ձեռքով-բահերով	Երբ ձևավորվել են ցողունի 1-4 հանգույցները	8.00
13	Ոռոգում /700մ ³ /հա /	Հունիսի 1-ին տասնօրյակ, հատիկալիցի շրջանում	Ձեռքով-բահերով	Երբ ձևավորվել են ցողունի 1-4 հանգույցները	8.00
14	Բերքահավաք	Հուլիսի 1-ին տասնօրյակ	Հացահատիկահավաք կոմբայն	Երբ հատիկները լրիվ հասունացել են	20.00
15	Բերքի տեղափոխում /55-60ց հատիկ/*	Հուլիսի 1-ին տասնօրյակ	Բեռնատար մեքենա	-	5.00
Ընդամենը աշխատանքային ծախսեր 158.0					158.00
	Նյութական ծախսեր	Չափման միավոր	Ծավալ	Միավոր արժեքը, դրամ	Ընդամենը արժեքը, հզ դրամ
1	Գոմաղբ	տ	20	2000	40.00
2	Ֆոսֆորական`	կգ	163	140	22.80
3	Կալիումի քլորիդ	կգ	125	140	17.50
4	Ամոնիումական սելիտրա	կգ	270	120	32.40
5	Դիվիդենտ	կգ	0.5	8000	4.00
6	Սերմանյութ	կգ	300	160	48.00
7	Պարկեր	հատ	150	-	-
8	Հողի հարկ	հա	1	23000	23.00
9	Ջրի արժեք	մ ³	2800	11	30.80
Ընդամենը նյութական ծախսեր					218.50
Այլ ծախսեր					32.00
Ընդամենը ծախսումներ					408.50

Խաղողի այգու խնամքի ծախսերը /բերքատու այգու տարվա ծախսեր/				
№	Աշխատանքի անվանումը	Չափի միավորը	Ֆիզիկական ծավալները	Ընդամենը՝ ծախսեր, հազ. դրամ
	Արտադրական ծախսեր			
1	Այգեբաց	հա	1	50.00
2	Սյունների, յարերի ուղղում և ձգում	հա	1	30.00
3	Էտ և ձևավորում	հա	1	80.00
4	Չոր կապ	հա	1	80.00
5	Արքատի հավաքում և հեռացում	հա	1	25.00
6	Միջշարքային տարածությունների վար	հա	1	20.00
7	Միջվազային տարածությունների փոր	հա	1	75.00
8	Ոռոգման ջրի վարձ՝ ջրում 8 անգամ	հազ./մ ³	8	88.00
9	Զրվորի աշխատավարձ	հա	8	50.00
10	Միջշարքային տարածությունների քաղհան-փխրեցում (մեքենայացված)	հա	3	70.00
11	Միջվազային տարածությունների քաղհան-փխրեցում՝ ձեռքով	հա	3	210.00
12	Կանաչ հատումներ, կանաչ կապ և մասսայի հեռացում	հա	2	170.00
13	Սնուցում՝ ձեռքով	հա	1	70.00
14	Պայքար՝ սնկային հիվանդությունների և վնասատուների դեմ	հա	6	90.00
15	Բերքահավաք	հա	1	250.00
16	Վազերը յարերից անջատում	հա	1	40.00
17	Այգեթաղ	հա	1	110.00
18	Բուժանյութերի արժեքը	հա	1	120.00
19	Պարարտանյութերի արժեք	պարկ	1100.0	223.00
20	Բերքի տեղափոխման արժեք	երթ	8	120.00
22	Չնախատեսված այլ աշխատանքներ և ծախսեր	դրամ	1	197.00
24	Տեխնիկայի ամորտիզացիա	հա	1	194.70
26	Աշխատավարձի ֆոնդ			1200.00
	Ընդամենը՝ բերքատու այգում			3562.70

Աղյուսակ 3.0

Խաղողի այգու խնամքի ծախսերը / տնկման 1-4-րդ տարվա ծախսեր/				
№	Աշխատանքի անվանումը	Չափի միավորը	Ֆիզիկական ծավալները	Ընդամենը՝ ծախսեր, հազ. դրամ
Արտադրական ծախսեր				
1	Այգեբաց	հա	1	50.00
2	Սյուների, լարերի ուղղում և ձգում	հա	1	30.00
3	Էտ և ձևավորում	հա	1	80.00
4	Չոր կապ	հա	1	80.00
5	Արքատի հավաքում և հեռացում	հա	1	25.00
6	Միջշարքային տարածությունների վար	հա	1	20.00
7	Միջվազային տարածությունների փոր	հա	1	75.00
8	Ռոտոման ջրի վարձ՝ ջրում 8 անգամ	հազ./մ ³	8	88.00
9	Զրվորի աշխատավարձ	հա	8	50.00
10	Միջշարքային տարածությունների քաղհան-փխրեցում (մեքենայացված)	հա	3	70.00
11	Միջվազային տարածությունների քաղհան-փխրեցում՝ ձեռքով	հա	2	150.00
13	Մնուցում՝ ձեռքով	հա	1	70.00
14	Պայքար՝ սնկային հիվանդությունների և վնասատուների դեմ	հա	4	60.00
18	Բուժանյութերի արժեքը	հա	1	80.00
19	Պարարտանյութերի արժեք	պարկ	550	111.50
22	Չնախատեսված այլ աշխատանքներ և ծախսեր	դրամ	1	103.95
28	Տեխնիկայի ամորտիզացիա	հա	1	94.70
31	Աշխատավարձի ֆոնդ			550.00
	Ընդամենը՝			1788.15

Աղյուսակ 4.0

Միրանի այգու խնամքի ծախսերը / տնկման 1-4-րդ տարվա ծախսեր/						
№	Այգու խնամքի ծախսեր	Կատարման ժամկետը, ամիսներ	Չափի միավորը	Ծավալը 1 հա հաշվով, անգամ	Միավորի գինը, դրամ	1 հա այգու խնամքի արժեքը, դրամ
1	Ոռոգման առուների նորոգում	III, IV	հա	1	15.00	15.00
2	Ծառերի էտ-ձևավորում	III, IV	հատ	208	0.30	62.40
3	Էտած ճյուղերի հավաք և դուրսբերում	III, IV	հա	1	0.50	0.50
4	Ծառերի բների սպիտակեցում /2 անգամ/	IV և X	հատ	416	0.03	12.48
5	Պարարտանյութերի ցրում հողի այգու վրա	IV	հա	1	15.00	15.00
6	Պարարտանյութերի արժեք /ֆոսֆոր, կալիում/	IV	կգ	150	0.12	18.00
7	Այգու վար-պարարտացում	IV	հա	1	20.00	20.00
8	Ծառերի բուժումներ /սրսկումներ/	IV-IX	հա	4	15.00	60.00
9	Բուժանյութերի արժեքը	IV-IX	կգ	2	12.00	24.00
10	Քաղհան-փխրեցում	V, VI	հա	5	10.00	50.00
11	Ծառերի մերձբնային բաժակների փորում	IV, VII	հատ	208	0.10	20.80
12	Ծառերի սնուցումներ	VI, VII	հա	2	10.00	20.00
13	Ազոտական պարարտանյութի արժեք	VI, VII	կգ	120	0.12	14.40
14	Զրումներ /ոռոգում/	VI-IX	հա	10	5.00	50.00
15	Ոռոգման ջրի վճար	VI-IX	խ.մետր	6000	0.01	66.00
16	Այգու վար-փխրեցում	X, XI	հա	1	18.00	18.00
17	Հողի հարկ	XI-XII	հա	0.5	40.00	20.00
Ընդամենը խնամքի ծախսեր՝		-	-	-		486.58

Ծիրանի այգու խնամքի ծախսերը /բերքատու այգու տարվա ծախսեր/

№	Այգու խնամքի ծախսեր	Կատարման ժամկետը, ամիսներ	Չափի միավորը	Ծավալը 1 հա հաշվով, անգամ	Միավորի գինը, դրամ	1 հա այգու խնամքի արժեքը, դրամ
1	Ոռոգման առունների նորոգում	III, IV	հա	1	20.00	20.00
2	Ծառերի էտ-ձևավորում	III, IV	հատ	208	0.50	104.00
3	էտած ճյուղերի հավաք և դուրսբերում	III, IV	հա	1	0.50	0.50
4	Ծառերի բների սպիտակեցում /2 անգամ/	IV և X	հատ	416	0.05	20.80
5	Պարարտանյութերի ցրում հողի այգու վրա	IV	հա	1	15.00	15.00
6	Պարարտանյութերի արժեք /ֆոսֆոր, կալիում/	IV	կգ	200	0.12	24.00
7	Այգու վար-պարարտացում	IV	հա	1	20.00	20.00
8	Ծառերի բուժումներ /սրկումներ/	IV-IX	հա	6	20.00	120.00
9	Բուժանյութերի արժեքը	IV-IX	կգ	3	12.00	36.00
10	Ծառերի մերձբնային բաժակների փորում	IV, VII	հատ	208	0.20	41.60
11	Քաղհան-փխրեցում	V, VI	հա	3	10.00	30.00
12	Ծառերի սնուցումներ	VI, VII	հա	2	10.00	20.00
13	Ազոտական պարարտանյութի արժեք	VI, VII	կգ	150	0.12	18.00
14	Ջրումներ /ոռոգում/	VI-IX	հա	5	6.00	30.00
15	Ոռոգման ջրի վճար	VI-IX	խ.մետր	5000	0.01	55.00
16	Բերքի արկղերի գնում և փոխադրում	VI	հատ	1875	0.15	281.25
17	Բերքահավաք	VI, VII	կգ	15000	0.01	150.00
18	Բերքի փոխադրում	VI, VII	կգ	15000	0.00	45.00
19	Այգու վար-փխրեցում	X, XI	հա	1	18.00	18.00
20	Հողի հարկ	XI-XII	հա	1	40.00	40.00
Ընդամենը խնամքի ծախսեր՝		-	-	-	-	1089.15

Աղյուսակ 6.0

Ծիրանի այգու տնկման ծախսերը

№	Այգու տնկման ծախսեր	Կատարման ժամկետը, ամիսներ	Չափի միավորը	Ծավալը 1 հա հաշվով	Միավորի գինը, դրամ	1 հա այգու տնկման արժեքը, դրամ
I Տարածքի հետ կատարված ծախսեր						
1	Հողի ընդհանուր վերլուծություն /անալիզ/	III-IX	հա	0.2	60.00	12.00
2	Այլ վճարներ /մասնագետներ, գործակալներ/	I-XII	հա	0.25	120.00	30.00
Ընդամենը հողտարածքի ծախսեր						42.00
II Հողամասի տնկում և բարեկարգում						
3	Քարահավաք (եթե պետք է)	III, IV և IX, X	հա	1	40.00	40.00
4	Մացառների և մնացորդների հեռացում /եթե.../	III, IV և IX, X	հա	1	15.00	15.00
5	Մոլախոտերի վերացում	III, IV և IX, X	հա	1	15.00	15.00
6	Օրգանական պարատանյութերի ցրում	IV, V և X, XI	հա	1	20.00	20.00
7	Հանքային պարատանյութերի ցրում դաշտում	IV, V և X, XI	հա	1	5.00	5.00
8	Հողի խորը վար, պարատանյութերի խորացում	IV, V և X, XI	հա	1	20.00	20.00
9	Հողի հարթեցում	IV, V և X, XI	հա	1	20.00	20.00
10	Անցումների և մայր առուների անցկացում	IV, V և X, XI	հա	1	5.00	5.00
11	Ոռոգման առուների անցկացում	V	հա	1	15.00	15.00
12	Շարքերի և փոսերի տեղազծում	IV, V և X, XI	հա	1	10.00	10.00
13	Փոսերի փորում քամերեկ ծառերի համար	IV, V և X, XI	հատ	400	0.10	40.00
14	Քամերեկ վայրի ծառերի տնկում	IV, V և X, XI	հատ	400	0.50	200.00
15	Փոսերի փորում ծառերի համար	IV, V և X, XI	հատ	208	1.00	208.00
16	Այգու ծառերի տնկում, էտում	IV, V և X, XI	հատ	208	1.50	312.00
17	Մերձբնային բաժակների փորում	IV, V և X, XI	հատ	208	0.10	20.80
18	Տնկված շարքերի մուլչապատում	IV, V և X, XI	ք.մետր	1250	0.15	187.50
19	Այգու նորատունկ ծառերի ջրում /ձեռքով/	VI-IX	հա	2	5.00	10.00
Ընդամենը հողտարածքի տնկում						1143.30

III Լյուրերի ծախսեր						
20	Տնկանյութ /տնկիներ/ *	IV և X, XI	հատ	208	1.50	312.00
21	Լրացումների տնկանյութ /տնկիներ/-10%	IV և X, XI	հատ	20	1.50	30.00
22	Քամեբեկ ծառերի տնկիներ	IV և X, XI	հատ	400	0.20	80.00
23	Օրգանական պարատանյութեր	IV, V	տոննա	50	5.00	250.00
24	Հանքային պարատանյութեր	IV, V	կգ	700	0.12	84.00
25	Խոտասպան նյութեր	IV-IX	կգ	2	5.00	10.00
26	Մուլչանյութ /խարամ... թեփ.. թաղանթ.../	IV, V	տոննա	5	5.00	25.00
27	Ոռոգման ջրի վարձ	IV-IX	խ.մետր	600	0.01	6.60
28	այլ նյութեր	I-IX	հատ	10	2.00	20.00
Ընդամենը նյութերի ծախս						817.60
IV Սեփական մեքենաներ և սարքեր						
29	Այգեգործական սարքեր	IV և X, XI	հատ	0.2	250.00	50.00
30	Այգեգործական գործիքներ	IV և X, XI	հատ	10	10.00	100.00
Ընդամենը սարքավորումների ծախս						150.00
V Փոխադրածախսեր						
31	Տնկանյութի /տնկիներ/	IV և X, XI	տոննա	1	5.00	5.00
32	Մուլչանյութ /խարամ... թեփ.. թաղանթ.../	IV, V	տոննա	5	5.00	25.00
33	Օրգանական պարատանյութեր	IV, V	տոննա	50	3.00	150.00
34	Հանքային պարատանյութեր, բուժանյութեր, այլ	IV, V	կգ	700	0.01	7.00
Ընդամենը փոխադրածախս						187.00
Ընդամենը այգու հիմնման ծախսեր /դրամ/						2339.90

Գարնանացան գարու մշակության տեխնոլոգիական քարտ					
h/h	Աշխատանքի անվանումը	Կատարման ժամկետը	Պահանջվող մեքենաները, գյուղ գործիքները	Ագրոտեխնիկական պահանջը	Արժեքը, հազ դրամ
1	Հիմնական պարարտացում Գոմաղբ՝20-25տ/հա, ֆոսֆոր՝ P ₇₅ /163կգ/, կալիում՝ K ₆₀ /100կգ/՝	Հոկտեմբերի 2-րդ տասնօրյակ	գոմաղբացրիչ, պարարտ. ցրող մեքենա	Պարարտանյութը ցրելուց անմիջապես հետո կատարել խորը վար	20.00
2	Խորը վար /ցրտահերկ/	Հիմնական պարարտացումից հետո, հոկտոմբերի 2-րդ տասնօրյակ	գութան, հզոր տրակ տոր, ՊԼՆ 7-35	25-28 սմ խորությամբ	30.00
3	Հողի նախացանքային մշակություն – չիզել+փոցխում	Գարնանը, մարտի 3-րդ տասնօրյակ	Զիզգագ փոցխ կամ չիզել	Հողի խոնավությունը նորմալ	7.00
4	Սերմնանյութի ախտահանում՝ /220 կգ /	Ցանքից 2-3 օր առաջ	Ձեռքի սրակիչ	Դիվիդենտ 350գ/220 կգ սերմի համար	5.00
5	Ցանք՝ ախտահանված սերմնանյութով /15սմ միջշարքերով/	Ապրիլի 1-ին տասնօրյակ	Հացահատիկային շարքացան+ տրակտոր	Սովորական շարային, 220 կգ/հա ցանքի նորմա	10.00
6	Տափանում կամ գլանվակում	Ցանքից անմիջապես հետո	Տափան կամ գլանվակ	Անհրաժեշտ է ծլումն արագացնելու համար	7.50
7	Սնուցում N ₇₅ / 220կգ/հա ամոնիումական սելիտրա/ + փոցխում	Բույսերի թփակալման փուլում, մայիսի 3-րդ տասնօրյակ	Պարարտանյութ ցրող մեքենա+տրակտոր	Երեկոյան ժամերին, նախաանձրևային եղանակին	5.00
8	Քիմիական քաղհան /սուպերֆոսֆատ 1.7կգ/հա +350լ ջուր/	Սնուցումից 1 շաբաթ հետո	Տրակտորային սրակիչ	Օրվա շոգ ժամերին	7.00
9	Բերքահավաք	Օգոստոսի 2-րդ տասնօրյակ	Հացահատիկահավաք կոմբայն	Հատիկների լրիվ հասնունացման փուլի սկզբում	20.00
10	*Բերքի տեղափոխում 35-38/ց հատիկ	Օգոստոսի 2-րդ տասնօրյակ	Բեռնատար մեքենա	-	5.00
Ընդամենը աշխատանքային ծախսեր					116.50

	Նյութական ծախսեր	Չափման միավոր	Ծավալ	Միավոր արժեքը, դրամ	Ընդամենը արժեքը, դրամ
1	Գումաղբ	տ	20	2.00	40.00
2	Ֆոսֆորական` Կրկնակի սուպերֆոսֆատ	կգ	163	0.14	22.80
3	Կալիումի քլորիդ	կգ	100	0.14	14.00
4	Ամոնիումական սելիտրա	կգ	220	0.12	26.40
5	Դիվիդենտ	կգ	0.35	8.00	0.28
6	Սերմանյութ	կգ	220	0.15	33.00
7	Հողի հարկ	հա	1	15.00	15.00
Ընդամենը նյութական ծախսեր					151.48
Այլ ծախսեր					26.00
Ընդամենը ծախսումներ					293.98

Ձմերուկի մշակության տեխնոլոգիական քարտ					
№	Աշխատանքի անվանում	Ժամկետ	Գյուղ մեքենա	Ցուցանիշ	Հազար/դրամ
1	Օրգանական պարարտանյութերի փոխադրում	հոկտեմբերի II տասնօրյակ	ունիվերսալ տրակտոր-ներ և կցասայլ	-	15
2	Հանքային պարարտանյութերի փոխադրում	հոկտեմբերի II տասնօրյակ	ունիվերսալ տրակտորներ	-	15
3	Օրգանական պարարտանյութերի ցրում	հոկտեմբերի II տասնօրյակ	գոմաղբացրիչ	30 տ/հա	20
4	Հանքային պարարտանյութերի ցրում	հոկտեմբերի III տասնօրյակ	ՄՏՁ 82, կցասայլ, ՆՌՈՒ-0.5	200 կգ սուլպերֆոսֆատ, 100 կգ կալիումի քլորիդ	20
5	Վար	հոկտեմբերի III տասնօրյակ	Կ-700	25-30 սմ	30
6	Նախացանքային պարարտացման համար հանքային պարարտանյութերի փոխադրում	ապրիլի I տասնօրյակ	ունիվերսալ տրակտոր	100 կգ սուլպերֆոսֆատ, 50 կգ կալիումի քլորիդ	15
7	Հանքային պարարտանյութերի ցրում	ապրիլի I տասնօրյակ	պարարտանյութացրիչ	հավասարաչափ	20
8	Խորը կուլտիվացիա և փոցխում	ապրիլի II տասնօրյակ	կուլտիվատոր	10-15 սմ	30
9	Տափանում	ապրիլի II տասնօրյակ	ԿՊՍ-4, գրեյդեր	հարթեցում	7.5
10	Ակոսների և թմբերի պատրաստում	ապրիլի III տասնօրյակ	ՄՏՁ-80 ակոսահանիչ	թմբի լայնությունը 2.8մ, բույ-սերի հեռավորությունը՝ 40-50 սմ	10

11	Ջրտարների պատրաստում	ապրիլի III տասնօրյակ	ակոսահանիչ	300 գծամետր	12
12	Նախացանքային ջրում	ապրիլի III տասնօրյակ	ձեռքով	500 մ ³ /հա	10
13	Ցանք	մայիսի I տասնօրյակ	ձեռքով	2 կգ/հա	40
14	Կուլտիվացիա-փխրեցում (2 անգամ)	մայիսի III - հունիսի I տասնօրյակ	կուլտիվատոր	8-10 սմ	30
15	Կուլտիվացիա-բուկլից (2 անգամ)	մայիսի III-հունիսի I տասնօրյակ	ձեռքով	12-13 սմ	30
16	Կուլտիվացիայից հետո միջբուսային տարածությունների քաղհան-փխրեցում ձեռքով (2 անգամ)	մայիսի III-հունիսի I տասնօրյակ	ձեռքով	6-8 սմ	12
17	Նոսրացում (եթե կարիքը կա, հիբրիդային բարձր ծլունակ սերմերով ցանքի դեպքում, յուրաքանչյուր բնում առկա է լինում 1 բույս)	մայիսի III տասնօրյակ	ձեռքով	բնում թողնել 1 բույս	20
18	Բուժումներ վնասատուների և հիվանդությունների դեմ մինչև բերքահավաքը (3 անգամ)	մայիսի III-հունիսի III տասնօրյակ	սրսկիչ	Կոնֆի-դոր 0.5 լ/հա, Տոպազ 0.5 լ/հա	72
19	Սնուցում	3 անգամ /I` ծաղկ-ման, II` պտղա-կալ-ման, III` մեկ բերքա-հավաքից հետո/	սնուցող մեքենայով կամ ձեռքով	176 կգ ամոնիու-մական սելիտրա, 65 կգ կրկնակի սուլպերֆոսֆատ, 33 կգ կալիումի քլորիդ	45
20	Վեգետացիոն ջրումներ (8 անգամ)	վեգետացիայի ընթացքում	ձեռքով	500 մ ³ /հա ջրման նորմայով	80

21	Ցողունների ուղղում թմբերի վրա	2 անգամ հուլիսին	ծեռքով	-	30
22	Բերքահավաքի սկիզբը և հետագա բերքահավաքներ	հուլիսի I -սեպտեմբերի III տասնօրյակ	ծեռքով	500 g/հա	120
23	Բերքը դաշտից դուրս հանել բոլոր բերքահավաքներից հետո	հուլիսի I -սեպտեմբերի III տասնօրյակ	մեքենայով	500 g/հա	45
24	Բերքի փոխադրում	հուլիսի I -սեպտեմբերի III տասնօրյակ	մեքենայով	500 g/հա	45
Ընդամենը աշխատանքային և					773.5

№	Նյութական ծախսեր	Չափի միավորը	Աշխատանքի ծավալը	Միավոր արժեքը, հազար դրամ	Ընդամենը հազար դրամ
1	Ռիդոմիլ գոլդ ՄՑ-72	կգ	7.5	12	90
2	Տոպագ	լ	1.5	11	17
3	Կոնֆիդոր	լ	1.5	45	68
4	Ամոնիումական սելիտրա	կգ	300	120	36
5	Սուլպերֆոսֆատ	կգ	400	140	56
6	Կալիումական աղ	կգ	200	140	28
7	Տեղվետոքս	կգ	2.5	7,0	8
8	Խտացված կեր գրավչանյութի համար	կգ	50	120	6
9	Սերմ	կգ	2	5,0	10
10	Հողի հարկ	հա		23,0	23
11	Ջրի վարձ	հա		44,0	44
	Ընդամենը նյութական ծախսեր				385
12	Չնախատեսված ծախսեր` 10%				422.95
	Ընդամենը ծախսեր				1,196.45

ԹԵԶԻ 4.2-ՐԴ ԳԼԽԻ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆ ՀԱՇՎԱՐԿՆԵՐ

Հասույթ = Հողատարածքի մակերես X Բերքատվություն (կգ/հա) X Իրացման գին (կգ/դրամ)

Խաղողի այգու մշակության (5 և ավել տարի) տարեկան հասույթի հաշվարկ ըստ հողատարածքի բաժանման սխեմայի (Հասույթ Խ5)

$$2024 \text{ Հասույթ } \text{Խ5} = 0 \times 20.000 \times 325 = 0\eta$$

$$2025 \text{ Հասույթ } \text{Խ5} = 0 \times 20.000 \times 325 = 0\eta$$

$$2026 \text{ Հասույթ } \text{Խ5} = 0 \times 20.000 \times 325 = 0\eta$$

$$2027 \text{ Հասույթ } \text{Խ5} = 34 \times 20.000 \times 325 = 221.000.000\eta$$

$$2028 \text{ Հասույթ } \text{Խ5} = 66.6 \times 20.000 \times 325 = 432.900.000\eta$$

$$2029 \text{ Հասույթ } \text{Խ5} = 100 \times 20.000 \times 325 = 650.000.000\eta$$

$$2030 \text{ Հասույթ } \text{Խ5} = 133.3 \times 20.000 \times 325 = 866.450.000\eta$$

$$2031 \text{ Հասույթ } \text{Խ5} = 166.6 \times 20.000 \times 325 = 1.082.900.000\eta$$

$$2032 \text{ Հասույթ } \text{Խ5} = 200 \times 20.000 \times 325 = 1.300.000.000\eta$$

$$2033 \text{ Հասույթ } \text{Խ5} = 200 \times 20.000 \times 325 = 1.300.000.000\eta$$

Ծիրանի այգու մշակության (5 և ավել տարի) տարեկան հասույթի հաշվարկ ըստ հողատարածքի բաժանման սխեմայի (Հասույթ Ծ5)

$$2024 \text{ Հասույթ } \text{Ծ5} = 0 \times 7.000 \times 370 = 0\eta$$

$$2025 \text{ Հասույթ } \text{Ծ5} = 0 \times 7.000 \times 370 = 0\eta$$

$$2026 \text{ Հասույթ } \text{Ծ5} = 0 \times 7.000 \times 370 = 0\eta$$

$$2027 \text{ Հասույթ Ծ5} = 34 \times 7.000 \times 370 = 88.060.000\text{դ.}$$

$$2028 \text{ Հասույթ Ծ5} = 66.6 \times 7.000 \times 370 = 172.494.000\text{դ.}$$

$$2029 \text{ Հասույթ Ծ5} = 100 \times 7.000 \times 370 = 259.000.000\text{դ.}$$

$$2030 \text{ Հասույթ Ծ5} = 133.3 \times 7.000 \times 370 = 345.247.000\text{դ.}$$

$$2031 \text{ Հասույթ Ծ5} = 166.6 \times 7.000 \times 370 = 431.494.000\text{դ.}$$

$$2032 \text{ Հասույթ Ծ5} = 200 \times 7.000 \times 370 = 518.000.000\text{դ.}$$

$$2033 \text{ Հասույթ Ծ5} = 200 \times 7.000 \times 370 = 518.000.000\text{դ.}$$

Աշնանացան ցորենի մշակության տարեկան հասույթի հաշվարկ ըստ հողատարածքի բաժանման սխեմայի (Հասույթ Ց)

$$2024 \text{ Հասույթ Ց} = 33.3 \times 4.000 \times 112 = 14.918.400\text{դ.}$$

$$2025 \text{ Հասույթ Ց} = 33.3 \times 4.000 \times 112 = 14.918.400\text{դ.}$$

$$2026 \text{ Հասույթ Ց} = 33.3 \times 4.000 \times 112 = 14.918.400\text{դ.}$$

$$2027 \text{ Հասույթ Ց} = 33.3 \times 4.000 \times 112 = 14.918.400\text{դ.}$$

$$2028 \text{ Հասույթ Ց} = 33.3 \times 4.000 \times 112 = 14.918.400\text{դ.}$$

$$2029 \text{ Հասույթ Ց} = 33.3 \times 4.000 \times 112 = 14.918.400\text{դ.}$$

$$2030 \text{ Հասույթ Ց} = 33.3 \times 4.000 \times 112 = 14.918.400\text{դ.}$$

$$2031 \text{ Հասույթ Ց} = 33.3 \times 4.000 \times 112 = 14.918.400\text{դ.}$$

$$2032 \text{ Հասույթ Ց} = 33.3 \times 4.000 \times 112 = 14.918.400\text{դ.}$$

$$2033 \text{ Հասույթ Ց} = 33.3 \times 4.000 \times 112 = 14.918.400\text{դ.}$$

Գարնանացան գարիի մշակության տարեկան հասույթի հաշվարկ ըստ հողատարածքի բաժանման սխեմայի (Հասույթ Գ)

2024 Հասույթ Գ = $33.3 \times 5.500 \times 112 = 20.512.800$ դ.

2025 Հասույթ Գ = $33.3 \times 5.500 \times 112 = 20.512.800$ դ.

2026 Հասույթ Գ = $33.3 \times 5.500 \times 112 = 20.512.800$ դ.

2027 Հասույթ Գ = $33.3 \times 5.500 \times 112 = 20.512.800$ դ.

2028 Հասույթ Գ = $33.3 \times 5.500 \times 112 = 20.512.800$ դ.

2029 Հասույթ Գ = $33.3 \times 5.500 \times 112 = 20.512.800$ դ.

2030 Հասույթ Գ = $33.3 \times 5.500 \times 112 = 20.512.800$ դ.

2031 Հասույթ Գ = $33.3 \times 5.500 \times 112 = 20.512.800$ դ.

2032 Հասույթ Գ = $33.3 \times 5.500 \times 112 = 20.512.800$ դ.

2033 Հասույթ Գ = $33.3 \times 5.500 \times 112 = 20.512.800$ դ.

Կորնգանի դաշտի մշակության տարեկան հասույթի հաշվարկ ըստ հողատարածքի
բաժանման սխեմայի (Հասույթ Կ)

2024 Հասույթ Կ = $33.3 \times 6.000 \times 85 = 16.983.000$ դ.

2025 Հասույթ Կ = $33.3 \times 6.000 \times 85 = 16.983.000$ դ.

2026 Հասույթ Կ = $33.3 \times 6.000 \times 85 = 16.983.000$ դ.

2027 Հասույթ Կ = $33.3 \times 6.000 \times 85 = 16.983.000$ դ.

2028 Հասույթ Կ = $33.3 \times 6.000 \times 85 = 16.983.000$ դ.

2029 Հասույթ Կ = $33.3 \times 6.000 \times 85 = 16.983.000$ դ.

2030 Հասույթ Կ = $33.3 \times 6.000 \times 85 = 16.983.000$ դ.

2031 Հասույթ Կ = $33.3 \times 6.000 \times 85 = 16.983.000$ դ.

$$2032 \text{ Հասույթ Կ} = 33.3 \times 6.000 \times 85 = 16.983.000\text{դ.}$$

$$2033 \text{ Հասույթ Կ} = 33.3 \times 6.000 \times 85 = 16.983.000\text{դ.}$$

Առվույտի դաշտի մշակության տարեկան հասույթի հաշվարկ ըստ հողատարածքի բաժանման սխեմայի (Հասույթ Ա)

$$2024 \text{ Հասույթ Ա} = 33.3 \times 8.000 \times 80 = 21.312.000\text{դ.}$$

$$2025 \text{ Հասույթ Ա} = 33.3 \times 8.000 \times 80 = 21.312.000\text{դ.}$$

$$2026 \text{ Հասույթ Ա} = 33.3 \times 8.000 \times 80 = 21.312.000\text{դ.}$$

$$2027 \text{ Հասույթ Ա} = 33.3 \times 8.000 \times 80 = 21.312.000\text{դ.}$$

$$2028 \text{ Հասույթ Ա} = 33.3 \times 8.000 \times 80 = 21.312.000\text{դ.}$$

$$2029 \text{ Հասույթ Ա} = 33.3 \times 8.000 \times 80 = 21.312.000\text{դ.}$$

$$2030 \text{ Հասույթ Ա} = 33.3 \times 8.000 \times 80 = 21.312.000\text{դ.}$$

$$2031 \text{ Հասույթ Ա} = 33.3 \times 8.000 \times 80 = 21.312.000\text{դ.}$$

$$2032 \text{ Հասույթ Ա} = 33.3 \times 8.000 \times 80 = 21.312.000\text{դ.}$$

$$2033 \text{ Հասույթ Ա} = 33.3 \times 8.000 \times 80 = 21.312.000\text{դ.}$$

Ձմերուկի դաշտի մշակության տարեկան հասույթի հաշվարկ ըստ հողատարածքի բաժանման սխեմայի (Հասույթ Ձ)

$$2024 \text{ Հասույթ Ձ} = 33.3 \times 58.500 \times 75 = 146.103.750\text{դ.}$$

$$2025 \text{ Հասույթ Ձ} = 33.3 \times 58.500 \times 75 = 146.103.750\text{դ.}$$

$$2026 \text{ Հասույթ Ձ} = 33.3 \times 58.500 \times 75 = 146.103.750\text{դ.}$$

$$2027 \text{ Հասույթ Ձ} = 33.3 \times 58.500 \times 75 = 146.103.750\text{դ.}$$

$$2028 \text{ Հասույթ Ձ} = 33.3 \times 58.500 \times 75 = 146.103.750\text{դ.}$$

$$2029 \text{ Հասույթ } \mathcal{Q} = 33.3 \times 58.500 \times 75 = 146.103.750 \text{դ.}$$

$$2030 \text{ Հասույթ } \mathcal{Q} = 33.3 \times 58.500 \times 75 = 146.103.750 \text{դ.}$$

$$2031 \text{ Հասույթ } \mathcal{Q} = 33.3 \times 58.500 \times 75 = 146.103.750 \text{դ.}$$

$$2032 \text{ Հասույթ } \mathcal{Q} = 33.3 \times 58.500 \times 75 = 146.103.750 \text{դ.}$$

$$2033 \text{ Հասույթ } \mathcal{Q} = 33.3 \times 58.500 \times 75 = 146.103.750 \text{դ.}$$

Ցեղի տարեկան հասույթի հաշվարկ ըստ հողատարածքի բաժանման սխեմայի
(Հասույթ Ցեղ)

$$2024 \text{ Հասույթ } \mathcal{Q} = 33.3 \times 0 \times 0 = 0 \text{դ.}$$

$$2025 \text{ Հասույթ } \mathcal{Q} = 33.3 \times 0 \times 0 = 0 \text{դ.}$$

$$2026 \text{ Հասույթ } \mathcal{Q} = 33.3 \times 0 \times 0 = 0 \text{դ.}$$

$$2027 \text{ Հասույթ } \mathcal{Q} = 33.3 \times 0 \times 0 = 0 \text{դ.}$$

$$2028 \text{ Հասույթ } \mathcal{Q} = 33.3 \times 0 \times 0 = 0 \text{դ.}$$

$$2029 \text{ Հասույթ } \mathcal{Q} = 33.3 \times 0 \times 0 = 0 \text{դ.}$$

$$2030 \text{ Հասույթ } \mathcal{Q} = 33.3 \times 0 \times 0 = 0 \text{դ.}$$

$$2031 \text{ Հասույթ } \mathcal{Q} = 33.3 \times 0 \times 0 = 0 \text{դ.}$$

$$2032 \text{ Հասույթ } \mathcal{Q} = 33.3 \times 0 \times 0 = 0 \text{դ.}$$

$$2033 \text{ Հասույթ } \mathcal{Q} = 33.3 \times 0 \times 0 = 0 \text{դ.}$$

Տարեկան համախառն հասույթը = Բոլոր մշակաբույսերի տվյալ տարվա
հասույթների ցուցանիշների գումարին

$$2024 \text{ հասույթ (Խ5+Ծ5+Ց+Գ+Կ+Ա+Ձ+Ցեղ)} = 219.829.950 \text{ դրամ}$$

$$2025 \text{ հասույթ (Խ5+Ծ5+Ց+Գ+Կ+Ա+Ձ+Ցեղ)} = 219.829.950 \text{ դրամ}$$

2026 հասույթ (Խ5+Ծ5+Ց+Գ+Կ+Ա+Ձ+ՑԵ) = 219.829.950 դրամ

2027 հասույթ (Խ5+Ծ5+Ց+Գ+Կ+Ա+Ձ+ՑԵ) = 528.889.950 դրամ

2028 հասույթ (Խ5+Ծ5+Ց+Գ+Կ+Ա+Ձ+ՑԵ) = 825.223.950 դրամ

2029 հասույթ (Խ5+Ծ5+Ց+Գ+Կ+Ա+Ձ+ՑԵ) = 1.128.829.950 դրամ

2030 հասույթ (Խ5+Ծ5+Ց+Գ+Կ+Ա+Ձ+ՑԵ) = 1.431.526.950 դրամ

2031 հասույթ (Խ5+Ծ5+Ց+Գ+Կ+Ա+Ձ+ՑԵ) = 1.734.223.950 դրամ

2032 հասույթ (Խ5+Ծ5+Ց+Գ+Կ+Ա+Ձ+ՑԵ) = 2.037.829.950 դրամ

2033 հասույթ (Խ5+Ծ5+Ց+Գ+Կ+Ա+Ձ+ՑԵ) = 2.037.829.950 դրամ

Այգիների Տարեկան համախառն հասույթը = Բոլոր Այգիների տվյալ տարվա հասույթների ցուցանիշների գումարին

2024 հասույթ (Խ5+Ծ5) = 219.829.950 դրամ

2025 հասույթ (Խ5+Ծ5) = 219.829.950 դրամ

2026 հասույթ (Խ5+Ծ5) = 219.829.950 դրամ

2027 հասույթ (Խ5+Ծ5) = 219.829.950 դրամ

2028 հասույթ (Խ5+Ծ5) = 219.829.950 դրամ

2029 հասույթ (Խ5+Ծ5) = 219.829.950 դրամ

2030 հասույթ (Խ5+Ծ5) = 219.829.950 դրամ

2031 հասույթ (Խ5+Ծ5) = 219.829.950 դրամ

2032 հասույթ (Խ5+Ծ5) = 219.829.950 դրամ

2033 հասույթ (Խ5+Ծ5) = 219.829.950 դրամ

Ծախս Տարեկան = Այգիների հիմնման ծախսեր + Հողատարածքների մշակության ծախսեր

Այգիների հիմնման ծախսեր = Հողի մակերես (հա) X Մեկ հա այգու հիմնման ծախսեր (դրամ)

Հողատարածքի մշակության ծախսեր = Հողի մակերես (հա) X Մեկ հա մշակության ծախսեր (դրամ)

Ծիրանի այգու մշակության (5 և ավել տարի) տարեկան ծախսերի հաշվարկ ըստ հողատարածքի բաժանման սխեմայի (Ծախս Ծ5)

$$2024 \text{ Ծախս Ծ5} = 1.089.150 \times 0 = 0\text{դ.}$$

$$2025 \text{ Ծախս Ծ5} = 1.089.150 \times 0 = 0\text{դ.}$$

$$2026 \text{ Ծախս Ծ5} = 1.089.150 \times 0 = 0\text{դ.}$$

$$2027 \text{ Ծախս Ծ5} = 1.089.150 \times 34 = 37.031.100\text{դ.}$$

$$2028 \text{ Ծախս Ծ5} = 1.089.150 \times 66.6 = 72.537.390\text{դ.}$$

$$2029 \text{ Ծախս Ծ5} = 1.089.150 \times 100 = 108.915.000\text{դ.}$$

$$2030 \text{ Ծախս Ծ5} = 1.089.150 \times 133.3 = 145.183.695\text{դ.}$$

$$2031 \text{ Ծախս Ծ5} = 1.089.150 \times 166.6 = 181.452.390\text{դ.}$$

$$2032 \text{ Ծախս Ծ5} = 1.089.150 \times 200 = 217.830.000\text{դ.}$$

$$2033 \text{ Ծախս Ծ5} = 1.089.150 \times 200 = 217.830.000\text{դ.}$$

Ծիրանի այգու մշակության (1ից - 4տարի) տարեկան ծախսերի հաշվարկ ըստ հողատարածքի բաժանման սխեմայի (Ծախս Ծ)

$$2024 \text{ Ծախս } \text{Ծ} = 486.580 \times 34 = 16.543.720\text{դ.}$$

$$2025 \text{ Ծախս } \text{Ծ} = 486.580 \times 66.6 = 32.406.228\text{դ.}$$

$$2026 \text{ Ծախս } \text{Ծ} = 486.580 \times 100 = 48.658.000\text{դ.}$$

$$2027 \text{ Ծախս } \text{Ծ} = 486.580 \times 133.3 = 64.861.114\text{դ.}$$

$$2028 \text{ Ծախս } \text{Ծ} = 486.580 \times 133.3 = 64.861.114\text{դ.}$$

$$2029 \text{ Ծախս } \text{Ծ} = 486.580 \times 133.3 = 64.861.114\text{դ.}$$

$$2030 \text{ Ծախս } \text{Ծ} = 486.580 \times 100 = 48.658.000\text{դ.}$$

$$2031 \text{ Ծախս } \text{Ծ} = 486.580 \times 66.6 = 32.406.228\text{դ.}$$

$$2032 \text{ Ծախս } \text{Ծ} = 486.580 \times 34 = 16.543.720\text{դ.}$$

$$2033 \text{ Ծախս } \text{Ծ} = 486.580 \times 0 = 0\text{դ.}$$

Խաղողի այգու հիմնամ տարեկան ծախսերի հաշվարկ ըստ հողատարածքի
բաժանման սխեմայի (Ծախս ԽՀ)

$$2024 \text{ Ծախս } \text{ԽՀ} = 6.500.000 \times 33.3 = 216.450.000\text{դ.}$$

$$2025 \text{ Ծախս } \text{ԽՀ} = 6.500.000 \times 33.3 = 216.450.000\text{դ.}$$

$$2026 \text{ Ծախս } \text{ԽՀ} = 6.500.000 \times 33.3 = 216.450.000\text{դ.}$$

$$2027 \text{ Ծախս } \text{ԽՀ} = 6.500.000 \times 33.3 = 216.450.000\text{դ.}$$

$$2028 \text{ Ծախս } \text{ԽՀ} = 6.500.000 \times 33.3 = 216.450.000\text{դ.}$$

$$2029 \text{ Ծախս } \text{ԽՀ} = 6.500.000 \times 33.3 = 216.450.000\text{դ.}$$

$$2030 \text{ Ծախս } \text{ԽՀ} = 6.500.000 \times 0 = 0\text{դ.}$$

$$2031 \text{ Ծախս } \text{ԽՀ} = 6.500.000 \times 0 = 0\text{դ.}$$

$$2032 \text{ Ծախս ԽՀ} = 6.500.000 \times 0 = 0\eta$$

$$2033 \text{ Ծախս ԽՀ} = 6.500.000 \times 0 = 0\eta$$

Իսաղողի այգու մշակության (5 և ավել տարի) տարեկան ծախսերի հաշվարկ ըստ հողատարածքի բաժանման սխեմայի (Ծախս Խ5)

$$2024 \text{ Ծախս Խ5} = 3.562.700 \times 0 = 0\eta$$

$$2025 \text{ Ծախս Խ5} = 3.562.700 \times 0 = 0\eta$$

$$2026 \text{ Ծախս Խ5} = 3.562.700 \times 0 = 0\eta$$

$$2027 \text{ Ծախս Խ5} = 3.562.700 \times 34 = 121.131.800\eta$$

$$2028 \text{ Ծախս Խ5} = 3.562.700 \times 66.6 = 237.275.820\eta$$

$$2029 \text{ Ծախս Խ5} = 3.562.700 \times 100 = 356.270.000\eta$$

$$2030 \text{ Ծախս Խ5} = 3.562.700 \times 133.3 = 474.907.910 \eta$$

$$2031 \text{ Ծախս Խ5} = 3.562.700 \times 166.6 = 593.545.820\eta$$

$$2032 \text{ Ծախս Խ5} = 3.562.700 \times 200 = 712.540.000\eta$$

$$2033 \text{ Ծախս Խ5} = 3.562.700 \times 200 = 712.540.000\eta$$

Իսաղողի այգու մշակության (1ից - 4տարի) տարեկան ծախսերի հաշվարկ ըստ հողատարածքի բաժանման սխեմայի (Ծախս Խ)

$$2024 \text{ Ծախս Խ} = 1.784.150 \times 34 = 60.661.100\eta$$

$$2025 \text{ Ծախս Խ} = 1.784.150 \times 66.6 = 118.824.390\eta$$

$$2026 \text{ Ծախս Խ} = 1.784.150 \times 100 = 178.415.000\eta$$

$$2027 \text{ Ծախս Խ} = 1.784.150 \times 133.3 = 237.827.195\eta$$

$$2028 \text{ Ծախս Խ} = 1.784.150 \times 133.3 = 237.827.195 \text{դ.}$$

$$2029 \text{ Ծախս Խ} = 1.784.150 \times 133.3 = 237.827.195 \text{դ.}$$

$$2030 \text{ Ծախս Խ} = 1.784.150 \times 100 = 178.415.000 \text{դ.}$$

$$2031 \text{ Ծախս Խ} = 1.784.150 \times 66.6 = 118.824.390 \text{դ.}$$

$$2032 \text{ Ծախս Խ} = 1.784.150 \times 34 = 60.661.100 \text{դ.}$$

$$2033 \text{ Ծախս Խ} = 1.784.150 \times 0 = 0 \text{դ.}$$

Ծիրանի այգու հիմնամ տարեկան ծախսերի հաշվարկ ըստ հողատարածքի բաժանման սխեմայի (Ծախս Ծ<)

$$2024 \text{ Ծախս Ծ<} = 2.339.900 \times 33.3 = 77.918.670 \text{դ.}$$

$$2025 \text{ Ծախս Ծ<} = 2.339.900 \times 33.3 = 77.918.670 \text{դ.}$$

$$2026 \text{ Ծախս Ծ<} = 2.339.900 \times 33.3 = 77.918.670 \text{դ.}$$

$$2027 \text{ Ծախս Ծ<} = 2.339.900 \times 33.3 = 77.918.670 \text{դ.}$$

$$2028 \text{ Ծախս Ծ<} = 2.339.900 \times 33.3 = 77.918.670 \text{դ.}$$

$$2029 \text{ Ծախս Ծ<} = 2.339.900 \times 33.3 = 77.918.670 \text{դ.}$$

$$2030 \text{ Ծախս Ծ<} = 6.500.000 \times 0 = 0 \text{դ.}$$

$$2031 \text{ Ծախս Ծ<} = 6.500.000 \times 0 = 0 \text{դ.}$$

$$2032 \text{ Ծախս Ծ<} = 6.500.000 \times 0 = 0 \text{դ.}$$

$$2033 \text{ Ծախս Ծ<} = 6.500.000 \times 0 = 0 \text{դ.}$$

Աշնանացան ցորենի մշակության տարեկան ծախսերի հաշվարկ ըստ հողատարածքի բաժանման սխեմայի (Ծախս Ց)

2024 Ծախս Ց= 2025 Ծախս Ց=2026 Ծախս Ց=2027 Ծախս Ց=2028 Ծախս Ց=2029
Ծախս Ց=2030 Ծախս Ց=2031 Ծախս Ց=2032 Ծախս Ց=2033 Ծախս Ց= 408.500 X
33.3= 13.603.050դ

Գարնանացան գարիի մշակության տարեկան ծախսերի հաշվարկ ըստ
հողատարածքի բաժանման սխեմայի (Ծախս Գ)

2024 Ծախս Գ= 2025 Ծախս Գ=2026 Ծախս Գ=2027 Ծախս Գ=2028 Ծախս Գ=2029
Ծախս Գ=2030 Ծախս Գ=2031 Ծախս Գ=2032 Ծախս Գ=2033 Ծախս Գ= 293.980 X
33.3= 9.789.534դ

Կորնգանի մշակության տարեկան ծախսերի հաշվարկ ըստ հողատարածքի
բաժանման սխեմայի (Ծախս Կ)

2024 Ծախս Կ= 2025 Ծախս Կ=2026 Ծախս Կ=2027 Ծախս Կ=2028 Ծախս Կ=2029
Ծախս Կ=2030 Ծախս Կ=2031 Ծախս Կ=2032 Ծախս Կ=2033 Ծախս Կ= 250.000 X
33.3= 8.325.000դ

Առվույտի մշակության տարեկան ծախսերի հաշվարկ ըստ հողատարածքի
բաժանման սխեմայի (Ծախս Ա)

2024 Ծախս Ա= 2025 Ծախս Ա=2026 Ծախս Ա=2027 Ծախս Ա=2028 Ծախս Ա=2029
Ծախս Ա=2030 Ծախս Ա=2031 Ծախս Ա=2032 Ծախս Ա=2033 Ծախս Ա= 250.000 X
33.3= 8.325.000դ

Ձմերուկի մշակության տարեկան ծախսերի հաշվարկ ըստ հողատարածքի
բաժանման սխեմայի (Ծախս Ձ)

2024 Ծախս Ձ= 2025 Ծախս Ձ=2026 Ծախս Ձ=2027 Ծախս Ձ=2028 Ծախս Ձ=2029
Ծախս Ձ=2030 Ծախս Ձ=2031 Ծախս Ձ=2032 Ծախս Ձ=2033 Ծախս Ձ= 1.204.450 X
33.3= 40.108.185դ

Ցելի մշակության տարեկան ծախսերի հաշվարկ ըստ հողատարածքի բաժանման սխեմայի (Ծախս Ցել)

2024 Ծախս Ցել= 2025 Ծախս Ցել=2026 Ծախս Ցել=2027 Ծախս Ցել=2028 Ծախս Ցել=2029 Ծախս Ցել=2030 Ծախս Ցել=2031 Ծախս Ցել=2032 Ծախս Ցել=2033
Ծախս Ցել = 0 X 33.3= 0դ.

ԸՄԾ=Տարեկան համախառն Ծախսեր (մշակություն առանց հիմնման աշխատանքների) = Բոլոր մշակաբույսերի մշակության համար տարեկան կատարած ծախսերի գումար

2024=2024 Ծախս (Խ5+Ծ5+Ց+Գ+Կ+Ա+Ձ+Ցել) = 80.150.769 դրամ

2025=2025 Ծախս (Խ5+Ծ5+Ց+Գ+Կ+Ա+Ձ+Ցել) = 80.150.769 դրամ

2026=2026 Ծախս (Խ5+Ծ5+Ց+Գ+Կ+Ա+Ձ+Ցել) = 80.150.769 դրամ

2027=2027 հասույթ (Խ5+Ծ5+Ց+Գ+Կ+Ա+Ձ+Ցել) =238.313.669 դրամ

2028=2028 հասույթ (Խ5+Ծ5+Ց+Գ+Կ+Ա+Ձ+Ցել) = 389.963.979 դրամ

2029=2029 հասույթ (Խ5+Ծ5+Ց+Գ+Կ+Ա+Ձ+Ցել) = 545.335.769 դրամ

2030=2030 հասույթ (Խ5+Ծ5+Ց+Գ+Կ+Ա+Ձ+Ցել) = 700.242.374 դրամ

2031=2031 հասույթ (Խ5+Ծ5+Ց+Գ+Կ+Ա+Ձ+Ցել) = 855.148.979 դրամ

2032=2032 հասույթ (Խ5+Ծ5+Ց+Գ+Կ+Ա+Ձ+Ցել) = 1.010.520.769 դրամ

2033=2033 հասույթ (Խ5+Ծ5+Ց+Գ+Կ+Ա+Ձ+Ցել) = 1.010.520.769 դրամ

ԱԿԾ=Տարեկան համախառն Ծախսեր (միայն հիմնման աշխատանքներ) = Բոլոր այգիների մշակության և հիմնման համար տարեկան կատարած ծախսերի գումար

2024=2024 Ծախս (ԽՀ+ԾՀ+Խ+Ծ+Ոռոգման ցանց) = 415.973.490 դրամ

2025=2025 Ծախս (ԽՀ+ԾՀ+Խ+Ծ) = 445.599.288 դրամ

2026=2026 Ծախս (ԽՀ+ԾՀ+Խ+Ծ) = 521.441.670 դրամ

2027=2027 Ծախս (ԽՀ+ԾՀ+Խ+Ծ) = 597.056.979 դրամ

2028=2028 Ծախս (ԽՀ+ԾՀ+Խ+Ծ) = 597.256.979 դրամ

2029=2029 Ծախս (ԽՀ+ԾՀ+Խ+Ծ) = 597.056.979 դրամ

2030=2030 Ծախս (ԽՀ+ԾՀ+Խ+Ծ) = 227.073.000 դրամ

2031=2031 Ծախս (ԽՀ+ԾՀ+Խ+Ծ) = 151.230.618 դրամ

2032=2032 Ծախս (ԽՀ+ԾՀ+Խ+Ծ) = 77.204.820 դրամ

2033=2033 Ծախս (ԽՀ+ԾՀ+Խ+Ծ) = 0 դրամ

ԱՄԾ=Տարեկան համախառն Ծախսեր (Միայն այգիների մշակություն առանց հիմնման աշխատանքների) = Այգիների մշակության համար տարեկան կատարած ծախսերի գումար

2024=2024 Ծախս (Խ5+Ծ5) = 0 դրամ

2025=2025 Ծախս (Խ5+Ծ5) = 0 դրամ

2026=2026 Ծախս (Խ5+Ծ5) = 0 դրամ

2027=2027 Ծախս (Խ5+Ծ5) = 309.060.000 դրամ

2028=2028 Ծախս (Խ5+Ծ5) = 605.394.000 դրամ

2029=2029 Ծախս (Խ5+Ծ5) = 909.000.000 դրամ

2030=2030 Ծախս (Խ5+Ծ5) = 1.211.697.000 դրամ

2031=2031 Ծախս (Խ5+Ծ5) = 1.514.394.000 դրամ

2032=2032 Ծախս (Խ5+Ծ5) = 1.818.000.000 դրամ

2033=2033 Ծախս (Խ5+Ծ5) = 1.818.000.000 դրամ

ԴՀ (Դրամական հոսքեր) = ՏՀՀ-ԸՄԾ-ԱՀԾ

ԴԳ (Դիսկոնտի գործակից) = $1/((1+\text{Դիսկոնտավորման տոկոսադրույք}/100)^{\text{Տարի}})$

ԴԴՀ (Դիսկոնտավորված դրամական հոսք) = ԴՀ X ԴԳ

NPV (Զուտ ներկա արժեք) = SUM ԴԴՀ (Բոլոր դիսկոնտավորված դրամական հոսքերի գումար)

2024 ԴՀ = 2024 ՏՀՀ - 2024 ԸՄԾ - 2024 ԱՀԾ = 219.829.950 - 80.150.769 - 415.973.490 = - 276.294.309դ

2025 ԴՀ = 2025 ՏՀՀ - 2025 ԸՄԾ - 2025 ԱՀԾ = 219.829.950 - 80.150.769 - 445.599.288 = - 305.920.107դ

2026 ԴՀ = 2026 ՏՀՀ - 2026 ԸՄԾ - 2026 ԱՀԾ = 219.829.950 - 80.150.769 - 521.441.670 = - 381.762.489դ

2027 ԴՀ = 2027 ՏՀՀ - 2027 ԸՄԾ - 2027 ԱՀԾ = 528.889.950 - 238.313.669 - 597.056.979 = - 306.480.698դ

2028 ԴՀ = 2028 ՏՀՀ - 2028 ԸՄԾ - 2028 ԱՀԾ = 825.223.950 - 389.963.979 - 597.056.979 = - 161.797.008դ

2029 ԴՀ = 2029 ՏՀՀ - 2029 ԸՄԾ - 2029 ԱՀԾ = 1.128.829.950 - 545.335.769 - 597.056.979 = - 13.562.798դ

2030 ԴՀ = 2030 ՏՀՀ - 2030 ԸՄԾ - 2030 ԱՀԾ = 1.431.526.950 - 700.242.374 - 227.073.000 = 504.211.576դ

$$2031 \text{ ጉረ} = 2031 \text{ ስረረ} - 2031 \text{ ሲሆሪ} - 2031 \text{ ሲረሪ} = 1.734.223.950 - 855.148.979 - 151.230.618 = 727.844.353\eta$$

$$2032 \text{ ጉረ} = 2032 \text{ ስረረ} - 2032 \text{ ሲሆሪ} - 2032 \text{ ሲረሪ} = 2.037.829.950 - 1.010.520.769 - 77.204.820 = 950.104.361\eta$$

$$2033 \text{ ጉረ} = 2033 \text{ ስረረ} - 2033 \text{ ሲሆሪ} - 2033 \text{ ሲረሪ} = 2.037.829.950 - 1.010.520.769 - 0 = 1.027.309.181\eta$$

$$2024 \text{ ጉጥ} = 1$$

$$2025 \text{ ጉጥ} = 1/((1+8/100)^2) = 0.86$$

$$2026 \text{ ጉጥ} = 1/((1+8/100)^3) = 0.79$$

$$2027 \text{ ጉጥ} = 1/((1+8/100)^4) = 0.74$$

$$2028 \text{ ጉጥ} = 1/((1+8/100)^5) = 0.68$$

$$2029 \text{ ጉጥ} = 1/((1+8/100)^6) = 0.63$$

$$2030 \text{ ጉጥ} = 1/((1+8/100)^7) = 0.58$$

$$2031 \text{ ጉጥ} = 1/((1+8/100)^8) = 0.54$$

$$2032 \text{ ጉጥ} = 1/((1+8/100)^9) = 0.50$$

$$2033 \text{ ጉጥ} = 1/((1+8/100)^{10}) = 0.46$$

$$2034 \text{ ጉጥ} = 1/((1+8/100)^{11}) = 0.43$$

$$2024 \text{ ጉጉረ} = 2024 \text{ ጉረ} \times 2024 \text{ ጉጥ} = - 276.294.309 \times 1 = - 276.294.309\eta$$

$$2025 \text{ ጉጉረ} = 2025 \text{ ጉረ} \times 2025 \text{ ጉጥ} = - 305.920.107 \times 0.86 = - 262.277.184\eta$$

$$2026 \text{ ጉጉረ} = 2026 \text{ ጉረ} \times 2026 \text{ ጉጥ} = - 381.762.489 \times 0.79 = - 303.055.372\eta$$

$$2027 \text{ ጉጉረ} = 2027 \text{ ጉረ} \times 2027 \text{ ጉጥ} = - 306.480.698 \times 0.74 = - 225.272.462\eta$$

$$2028 \text{ ጉጉር} = 2028 \text{ ጉር} \times 2028 \text{ ጉዓ} = -161.797.008 \times 0.68 = -110.116.325\eta$$

$$2029 \text{ ጉጉር} = 2029 \text{ ጉር} \times 2029 \text{ ጉዓ} = -13.562.798 \times 0.63 = -8.546.863\eta$$

$$2030 \text{ ጉጉር} = 2030 \text{ ጉር} \times 2030 \text{ ጉዓ} = 504.211.576 \times 0.58 = 294.202.612\eta$$

$$2031 \text{ ጉጉር} = 2031 \text{ ጉር} \times 2031 \text{ ጉዓ} = 727.844.353 \times 0.54 = 393.231.657\eta$$

$$2032 \text{ ጉጉር} = 2032 \text{ ጉር} \times 2032 \text{ ጉዓ} = 950.104.361 \times 0.50 = 475.288.725\eta$$

$$2033 \text{ ጉጉር} = 2033 \text{ ጉር} \times 2033 \text{ ጉዓ} = 1.027.309.181 \times 0.46 = 475.842.923\eta$$

$$\text{NPV} = 2024 \text{ ጉጉር} + 2025 \text{ ጉጉር} + 2026 \text{ ጉጉር} + 2027 \text{ ጉጉር} + 2028 \text{ ጉጉር} + 2029 \text{ ጉጉር} + \\ 2030 \text{ ጉጉር} + 2031 \text{ ጉጉር} + 2032 \text{ ጉጉር} + 2033 \text{ ጉጉር} =$$

$$-276.294.309 - 262.277.184 - 303.055.372 - 225.272.462 - 110.116.325 - 8.546.863 + \\ 294.202.612 + 393.231.657 + 475.288.725 + 475.842.923 = 453.003.401\eta$$

Հավելված 3.0

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐ

Լուսանկար 1.0

ՀՀ Սյունիքի մարզ Կապան խոշորացված համայնքի Ներքին Հանդ գյուղում մեղրաքամերի և գործիքների հանձնում ընդունում:

Լուսանկար 2.0

ՀՀ Վայոց Ձորի մարզ Արենի խոշորացված համայնքի Խաչիկ գյուղում Տրակտորի և գութանի հանձնում ընդունում և գրույց գյուղացիների հետ:

Լուսանկար 3.0

Գերմանական CLASS ֆիրմայի կոմբայնների հանձնում ընդունում համայնքների ղեկավարների, ՀԿ-ի, «Արմենիան լիզինգ քամփնի» և CLASS ներկայացուցիչների հետ:

Լուսանկար 4.0

ՀՀ Վայոց Ձորի մարզ Արենի խոշորացված համայնքի Խաչիկ գյուղում CLASS ֆիրմայի կոմբայնի առաջին փորձարկում տեղի բնակչության հետ:

Լուսանկար 5.0

<<Թինկ Թանկ Արմենիա վերլուծական կենտրոն>> ՀԿ-ի և <<Արմենիան Լիզինգ Քամփնի>> ՎԿ-ի միջև պայմանագրերի կնքում :

